



BİFD

MAKÜ

EKİM/OCTOBER 2021 CİLT/VOLUME 4 SAYI/ISSUE 2

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

**BUCAK İŞLETME
FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY UNIVERSITY
JOURNAL OF BUCAK
BUSINESS ADMINISTRATION FACULTY

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi
Burdur Mehmet Akif Ersoy University Journal of Bucak Business Administration Faculty
Cilt: 4 Sayı: 2 Yıl: 2021
Volume: 4 Issue: 2 Year: 2021

Sahibi / Publisher

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer TEKŞEN

Editör / Editor

Prof. Dr. Ömer TEKŞEN

Editör Yardımcıları / Associate Editors

Doç. Dr. Nil Esra DAL
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHRAMAN

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT – Yönetim ve Organizasyon
Doç. Dr. Nil Esra DAL – Üretim Yönetimi ve Pazarlama
Dr. Öğr. Üyesi Nazlıgül GÜLCAN – Ekonomi ve Finans

Yazışma Adresi / Correspondence

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Bucak İşletme Fakültesi
Bucak / BURDUR
<http://dergipark.gov.tr/bifd>
bif@mehmetakif.edu.tr

Dil Editörü /Language Editor

Arş. Gör. Funda KIRAN

Sekreteryaya / Secretariat

Arş. Gör. Bahar TAŞ
Arş. Gör. Bengisu HANIMOĞLU
Arş. Gör. Funda KIRAN

E-ISSN: 2687-3826

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi ASOS INDEKS
(Ulusal) ve DRJI - Directory of Research Journals Index (Uluslararası) tarafından
indekslenmektedir.

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Adem KORKMAZ
Prof. Dr. Adnan KALKAN
Prof. Dr. Durmuş ACAR
Prof. Dr. Hüseyin DALGAR
Prof. Dr. Ömer TEKŞEN
Prof. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT
Doç. Dr. Nil Esra DAL
Doç. Dr. Osman AKIN
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHRAMAN
Dr. Öğr. Üyesi Nazlıgül GÜLCAN

Danışma Kurulu - Bilim Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Adem KORKMAZ (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan DÖNMEZ (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe İRMİŞ (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Başak ATAMAN GÖKÇEN (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Berrin ONARAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Can Deniz KÖKSAL (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal ZEHİR (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Durmuş ACAR (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Erkan POYRAZ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayfer Ferda ERDEM (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Feriştah SÖNMEZ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayrettin USUL (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. Himmet KARADAL (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail BEKÇİ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Lütfihak ALPKAN (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet GENÇTÜRK (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet KARACA (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Muazzez BABACAN (Emekli Öğretim Üyesi)
Prof. Dr. Nejat BASIM (Başkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer KOÇAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri ÖMÜRBEK (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman BAYRİ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Oya ERDİL (Gebze Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ERDEM (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman UYAR (Alanya Alaattin Keykubat Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Umut AVCI (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat EKERGİL (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf KADERLİ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Yücel BOZDAĞLIOĞLU (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Zihni TUNCA (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Derginin Amacı ve Kapsamı / Aim and Scope of Journal

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi, Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda 2 sayı olarak yayımlanan hakemli bir bilimsel dergidir. Dergi, işletme bilim dalının yönetim ve strateji, örgüt teorisi, insan kaynakları yönetimi, örgütsel davranış, üretim yönetimi, pazarlama, muhasebe, finans gibi farklı alanlarında ve ayrıca işletme bilimi ile bağlantılı olarak istatistik, ekonometri, yöneylem araştırması gibi alanlarda üretilmiş bilimsel makalelere yer vererek, alanda mevcut bilginin geliştirilmesine, yeni bilginin oluşturulmasına ve bu bilginin ilgili çevrelere sunulmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yayın dili Türkçe ve İngilizce dilleridir.

Dergi Kurulları / Committees of Journal

Yayın Kurulu

Yayın Kurulu üyesi; ilgili akademik birimlerde görev yapan, alanında bilimsel çalışmalarıyla öne çıkmış öğretim elemanları arasından başvuruda bulunanlar veya Akademik Birimin yönetim kurulu üyelerinin önereceği adaylar arasından akademik birim yönetim kurulu tarafından 2 yıl süre için seçilen en az 7 üye ve doğal üyelere oluşur ve görev süresi sona eren üye aynı usulle tekrar görevlendirilebilirler. Yayın Kurulu Üyesi, akademik birim yönetim kurulunun gerekli gördüğü hallerde görevden alabilir. Boşalan üyenin yerine kalan süreyi tamamlamak için akademik birim yönetim kurulunca yeni üye seçimi aynı usulle yapılır.

Bilim/ Danışma Kurulu

Bilim/ Danışma Kurulu üyesi, editör tarafından, belirlenen profesör ünvanlı öğretim üyeleri izinleri doğrultusunda belirlenir.

Hakem kurulu

Hakem kurulu üyeleri, Yayın Kurulu üyelerinin önerdiği kişiler arasından Editör tarafından belirlenir.

Dergi Yayın Süreci ve Kuralları / Publishing Process and Rules of Journal

Dergide yayınlanmak üzere gönderilen bilimsel çalışmalar, editör ve/veya yayın kurulu tarafından dergi ilke ve yazım kurallarına uygunluğu incelenir. Uygun bulunan özgün çalışmalar, kör hakemlik “peer-review” ilkeleri doğrultusunda hakem kurulundan 2 hakeme gönderilir. Hakemlerden 15 gün içerisinde değerlendirme kabul onayı gelmediği takdirde çalışma başka bir hakeme gönderilir. Ayrıca değerlendirilmesi amacıyla hakemlerden 1 ay içerisinde değerlendirme raporu gelmediğinde çalışma değerlendirilmek üzere başka bir hakeme gönderilir. Hakemler tarafından sunulan makale raporlarının biri olumlu ve bir diğeri olumsuzsa makale, üçüncü bir hakeme değerlendirilmek üzere gönderilir. Hakemlerden gelecek kararlar doğrultusunda özgün çalışmalar yayınlanır ya da reddedilir. Dergi yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar çalışma sahibine/sahiplerine düzeltmeleri sağlamaları için geri gönderilir.

Dergide yayınlanan çalışmalar için ücret alınmamakla birlikte, çalışması yayınlanan yazar/yazarlara da ücret ödenmemektedir. Ayrıca yazar/yazarlar, dergiye gönderilen çalışmaların tüm yayın haklarının Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi'ne ait olduğunu kabul eder. Dergide yayınlanan çalışmaların bilimsel ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editör'den



Değerli Bucak İşletme Fakültesi Dergisi Okuyucuları;

Uluslararası indekste taranan Bucak İşletme Fakültesi Dergisi 2018 yılından günümüze Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez internet ortamında açık erişimli olarak yayımlanmaktadır. Çift-kör hakemlik sürecini işleterek, alanda mevcut bilginin geliştirilmesi, yeni bilginin oluşturulması ve bu bilginin ilgili çevrelere sunulması amaçları doğrultusunda işletme alanında akademik ve bilimsel çalışmalar yayımlayan derginin 4. cilt 2. sayısında 4 araştırma makalesi, 1 derleme ve 1 kitap incelemesi yer almaktadır.

Derginin kurulma aşamasından bugüne kadar geçen sürede derginin amaçları doğrultusunda ilerlemesine katkıda bulunan tüm yazarlarımıza, hakemlerimize, yayın kurulu, danışma-bilim kurulu ve sekretarya üyelerine ayrıca teşekkür ederim.

Saygılarımla...

Editör

Prof. Dr. Ömer TEKŞEN

Dear Readers of Journal of Bucak Business Administration Faculty;

Journal of Bucak Business Administration Faculty, which is reviewed in the international index, has been published as open access on the internet, since 2018. From this year; the journal has continued its publications twice a year, in April and October. Fourth volume and second issue of the journal, which publishes academic and scientific studies in the field of business by operating the double-blind peer review process and aims to shed light on the development of knowledge, create new information and present this knowledge to the relevant circles, has four research articles, one review, and one book review.

I would like to thank all our authors, referees, members of editorial board, advisory-scientific board, and secretariat for their contribution to help progress in accordance with purpose of the journal, from the establishment of the journal to the present.

Best regards...

Editor

Prof. Dr. Ömer TEKŞEN

Sayı Hakemleri / Reviewers of the Issue

- Prof. Dr. Dilek DÖNMEZ POLAT / Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Duygu KIZILDAĞ / İzmir Demokrasi Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan TERZİ / İstinye Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Ender ALTUNOĞLU / Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Ceyda YERDELEN KAYGIN / Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Esra BULGURCU GÜREL / Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Gencay KARAKAYA / İstanbul Ticaret Üniversitesi
Doç. Dr. Mahmut Sami ÖZTÜRK / Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Nuray ATSAN / Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Tahsin AKÇAKANAT / Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Zeliha TEKİN/ Muş Alparslan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Oğuz AKGÜNEŞ / Kırklareli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alper GÜRER / Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayça EMİNOĞLU Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fikret IŞIK / Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHRAMAN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZMEN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Samet GÜRSOY/ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yunus YILMAZ / Dicle Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Ahmet ATEŞ / Iğdır Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD	127
DANIŞMA KURULU - BİLİM KURULU / ADVISORY BOARD	127
DERGİNİN AMACI VE KAPSAMI / AIM AND SCOPE OF JOURNAL	128
DERGİ KURULLARI / COMMITTEES OF JOURNAL.....	128
DERGİ YAYIN SÜRECİ VE KURALLARI / PUBLISHING PROCESS AND RULES OF JOURNAL	128
EDİTÖR'DEN / FROM THE EDITOR.....	129
SAYI HAKEMLERİ / REVIEWERS OF THE ISSUE	130

ARAŞTIRMA MAKALELERİ/ RESEARCH ARTICLES

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ALAN BİREYLERDE GELECEK KAYGISI FUTURE ANXIETY IN GRADUATE EDUCATION INDIVIDUALS	
OSMAN TÜRKÖZ, MERAL BEKTAŞ, HÜSEYİN ÇİÇEK.....	132
KATILIM BANKALARI İSMİNİN “İSLAMİ BANKALAR” OLARAK DEĞİŞTİRİLMESİNİN TOPLUMSAL ALGI ÜZERİNE ETKİSİ, TRB1 BÖLGESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA ÇALIŞMASI THE EFFECTS OF CHANGING THE NAME OF PARTICIPATION BANKS TO “ISLAMIC BANKS” ON SOCIAL PERCEPTION, AN APPLICATION STUDY ON THE TRB1 REGION	
YAVUZ TÜRKAN, ETHEM KILIÇ.....	153
MARKET ALIŞVERİŞLERİNDE DÜŞÜK FİYAT ARAŞTIRMASININ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ INVESTIGATION OF LOW PRICE SEARCH IN GROCERY SHOPPING ACCORDING TO DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS	
MEHMET ZAHİD ECEVİT.....	169
BOBİ FR5'Yİ UYGULAYAN İŞLETMELERİN MADDİ DURAN VARLIKLAR İÇİN MALİYET MODELİ VE YENİDEN DEĞERLEME MODELİNE GÖRE YAPACAĞI MUHASEBE KAYITLARI ACCOUNTING RECORDS TO BE MADE BY BUSINESSES APPLYING FR5 FOR LMES ACCORDING TO THE COST MODEL AND REVALUATION MODEL FOR TANGIBLE FIXED	
NAGİHAN ALBENİ.....	195

DERLEME MAKALELERİ / REVIEW ARTICLES

KATILIM BANKACILIĞINDA RİSK ALGISI VE FON YÖNETİMİ RISK PERCEPTION AND FUND MANAGEMENT IN PARTICIPATION BANKING	
MUSTAFA PEKÖZ, SAMİYE EKİM DERTLİ.....	224

KİTAP İNCELEMELERİ/ BOOK REVIEWS

ULUSLARARASI GÜVENLİĞE GİRİŞ INTRODUCTION TO INTERNATIONAL SECURITY	
ANIL ÇAĞLAR ERKAN	252

DERGİ YAYIN POLİTİKASI

DERGİ YAYIN İLKELERİ / JOURNAL PUBLICATION PRINCIPLES	261
YAZIM KURALLARI / SPELLING RULES	261
MAKALE GÖNDERİMİ / SUBMITTING ARTICLES.....	265



Lisansüstü Eğitim Alan Bireylerde Gelecek Kaygısı

Osman TÜRKÖZ^{1*}, Meral BEKTAŞ², Hüseyin ÇİÇEK³

Geliş Tarihi/Received: 12.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 23.08.2021

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu çalışma, lisansüstü eğitim alan bireylerin gelecek kaygısı ile ilgili görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel yöntem ve fenomenolojik desen ile yürütülen çalışmada betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışma, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde lisansüstü eğitim alan 15 katılımcı ile görüşme yapılarak yürütülmüştür. Araştırma bulguları katılımcıların verdiği cevaplara göre yorumlanmıştır. Araştırma bulgularına göre katılımcıların lisansüstü eğitime akademisyen olmak için devam ettikleri ve gelecek kaygılarını azaltmak için kişisel gelişimlerine önem verdikleri ortaya çıkmıştır. Çalışma ile lisansüstü eğitim alan bireylere ışık tutularak, literatüre katkı sunulacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü Eğitim, Kaygı, Gelecek Kaygısı

Future Anxiety in Graduate Education Individuals

ABSTRACT

This study aims to reveal the views of postgraduate students about their future anxiety. Descriptive analysis technique was used in the study carried out with qualitative method and phenomenological design. The study was conducted by interviewing 15 participants who is receiving postgraduate education at Burdur Mehmet Akif Ersoy University. The research findings were interpreted according to the answers given by the participants. According to the

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Orcid No: 0000-0002-3029-4543

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: osmanturkoz15@gmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı, Orcid No: 0000-0002-1616-8065

³ Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, Orcid No: 0000-0002-8284-7955

research findings, it was revealed that the participants continued their postgraduate education to become academicians and gave importance to their personal development in order to reduce their future anxieties. It is thought that this study will contribute to the literature by shedding light on individuals who receive postgraduate education.

Keywords: Postgraduate Education, Anxiety, Future Anxiety

1. GİRİŞ

Kaygı, bireyin iç ve dış dünyasında karşısına çıkabilecek fiziksel, zihinsel ve duygusal tepkimelerdir. Kaygı halinin olumsuz yönlerinin yanında olumlu yönleri de vardır (Özkan, 2021). Olumlu kaygı hali bireyin toplum içinde değerini artırmakla birlikte bireyin öğrenmeye karşı isteğini artırmaktadır (Akgün vd., 2007). Kaygı halinin sürekli ortaya çıkması bireyin geçmişinde önemli sorunları olduğunu göstermektedir. Her insanda kaygı durumu aynı şiddet de olmayabilir. Bu yüzden kaygı halini daha iyi kavrayabilmek için kaygının temeline ve nedenlerine odaklanmak gerekmektedir (Sürücü, 2012: 6-9).

Gelecek kaygısı ise gençlerin ve iş bulamayan bireylerin üzerinde stres oluşturan bir durum olarak karşılımlarına çıkmaktadır (Aydoğdu, 2021). Her dönemde farklı bir düzeylerde yaşanan kaygı durumu, üniversite çağlarının son zamanlarında iş bulamama, istenilen işi bulamama, bulunan işin beğenip beğenilmeyeceğinin sorgulaması sonucu oluşan kaygıdır. Bireyler, üniversite eğitimleri boyunca kaygı düzeylerini kontrol altında tutabilmek için kendilerine çeşitli yol haritaları çizmeye çalışırlar. Lisansüstü eğitime devam ederek kariyer basamaklarında yerlerini almak isteyen

Lisansüstü eğitim, lisans eğitiminden sonra öğrencinin ilgilendiği alanda eğitim, öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini içinde barındıran yüksek lisans eğitimi ile başlayan akabinde doktora eğitimi ile devam eden bir süreçtir. Lisansüstü eğitimin en temel amaçları arasında bilim insanı yetiştirmekle birlikte bilgi üreten, ürettiği bilgiyi kullanan, üretilen bilgileri bilimsel çerçevede eleştirebilen ve bu düşünce yapısıyla sorun çözebilen nitelikli insan gücünü topluma kazandırmaktır. Lisansüstü eğitim son yıllardaki okullaşma ile birlikte lisans öğrencilerinin tercihi haline gelmiştir. Bu öğrenci grupları içerisinde lisansüstü eğitimin gerçek amacını bilerek tamamlamak isteyen bireyler olduğu gibi bu eğitimi lisans eğitimi sonrasında gelecek kaygısını yenmek adına bir araç olarak kullanan bireylerde mevcuttur. Bireyler gelecek kaygısı sorununu yenmek için lisans eğitimlerinin yeterli olmayacağını ve bu nedenden dolayı lisansüstü eğitim alarak gelecek kaygılarını en aza indirmeyi hedeflemektedirler.

Literatürde gelecek kaygısı ile ilgili çalışmalar bulunmakla birlikte, örneğin (Kula & Saraç, 2016) üniversite öğrencilerinin gelecek kaygıları ile ilgili nicel çalışmasında üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerinin okul ortalaması, aile baskısı ve yer değişikliklerine göre kaygı düzeyinin farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaya çalışılmıştır. Üniversite öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile ilgili literatürde farklı çalışmalar olmakla birlikte yapılan bu çalışma üniversitenin dördüncü sınıfta öğrencisi bulunan dört yıllık eğitim veren bütün fakülte/yüksekokul ve bölümlerini kapsaması yönüyle benzer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Bu çalışmada ise lisansüstü eğitim alan bireylere nitel araştırma yöntemi olan fenomenoloji yöntemi ile sorular yöneltilerek, lisansüstü eğitim alan bireylerin gelecek kaygısı ile ilgili görüşleri ortaya koymaya çalışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Eğitim ve Lisansüstü Eğitim

Eğitim, bilgi ile iç içe girerek, bireyin öğrenim kazanması veya öğretmesi yolu ile üst düzey bir yaşam kalitesine ulaşmasının, toplum içinde ilerlemesinin ilk basamağıdır (Özyılmaz, 2017: 35-41). Yani eğitim, kişinin kendi hareketleri ile yaşamı boyunca bilerek ve isteyerek kendisinde değişim getirme süreci olarak tanımlanabilir (Ertürk, 1988: 11-16).

Türkiye'nin çağdaş bir millet olma uğraşları düşünüldüğü zaman eğitimin gelişime olan katkıları çağdaş bir toplum olmanın temelini oluşturduğu görülmektedir. Eğitim sistemini, toplum ve toplumun gereksinimlerinden ayrı olarak düşünmek olası bir durum değildir. Bütün ülkelerin değişen üretim ve eğitim sistemlerine karşılık verecek şekilde kendini yenilemesi gerekmektedir. Gelişen teknoloji ve değişen dünya ile birlikte eğitim sistemleri de yeniliğe ihtiyaç duymaktadırlar. (Çakmak, 2008: 33-41).

Eğitimi gerekli kılan unsurlar göz önüne alındığında, eğitimin amacı ile bağdaşan bilgi seviyesi yüksek, evrensel kültüre sahip, ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı toplumlar yetiştirmek oldukça önem arz etmektedir. Bir toplumun üretkenliği, mutluluğu ve refahı eğitimle doğrudan ilişkilidir. Toplumda yer alan bireylerin sürekli ve nitelikli eğitim almasıyla edindikleri bilgi birikimleri, kazandıkları yetenekleri ile ekonomik büyümeye katkı sağlamaları bu unsurların gelişimine katkı sağlamaktadır. Bir diğer deyişle eğitim, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişim için en önemli itici güç ve verimliliğin artması için en önemli unsurdur (Özyılmaz, 2017: 35-41).

Türkiye'de eğitim sistemi ilköğretim ile başlayan zorunlu dört yıllık bir eğitim sürecini kapsayan farklı seçenekler ile çeşitliği olan imam-hatip ve orta oluşan öğrencilerin lise

eğitimine hazırlığını sağlayan öğrencilerin kendi yetenek ve gelişimlerini sağlayarak tercihlerine göre seçmeli derslerden oluşan eğitim programıdır.

Ortaöğretim ile devam eden eğitim sisteminde mesleki ve teknik öğretim kurumlarının hepsini içinde barındırır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021). Lise eğitimini veya ona eşit bir programdan mezun olan öğrenciler yükseköğretim kurumuna girmek için hak kazanırlar. YÖK'ün yaptığı sınav ile elde edilen bu hakkı kazanmak için öğrencilerin belli bir puan alması gerekmektedir. Türkiye de yüksek eğitim kurumları üniversiteler, meslek yüksekokulları ve diğer eğitim enstitülerinden oluşur. Lisans eğitimini tamamlayan öğrenciler Yüksek Lisans Derecesi, Doktora Derecesi, Tıpta Uzmanlaşma ve Sanatta Yeterlilik programlarını kendi tercihleri doğrultusunda tamamlayarak eğitimin en üst seviyesine adım atmış olurlar (Anonim, 2020).

Lisansüstü eğitim, lisans eğitime paralel olarak ilerleyen yüksek lisans ve doktora programları ile tıpta uzmanlık, sanat dallarında yapılan sanatta yeterlilik çalışmalarının gerektirdiği eğitim, bilimsel araştırma ve uygulama faaliyetlerini içinde barındıran eğitim olarak tanımlanabilir (Mevzuat Bilgi Sistemi-Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği, n.d.).

Lisansüstü eğitim, 'üniversitede lisansüstü derecelere götüren, araştırma yoluyla bilgiye katkıda bulunacak ve gelişen toplumun gereksinimlerini karşılayacak bilim adamı ve öğretim elemanı yetiştirmeyi amaç edinen bir eğitim faaliyeti' olarak tanımlanmaktadır (Varış, 1972: 1-24).

Ülkelerin kalkınma ve gelişme hedeflerini gerçekleştirebilmesi için bilim ve eğitimi senkronize bir şekilde tüm kurum ve kuruluşları ile etkin bir şekilde kullanması gerekmektedir. Lisansüstü eğitim bu iki kavramın kaynaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Küresel değerleri içinde barından yüksek nitelikli insan gücünü eğitimleri ile karşılayamayan ülkeler toplumlarının ve kurumlarının geleceğini niteliksiz ve alanında yetersiz bireylere bırakmak zorunda kalacaklardır. Ülkelerin ihtiyacı olan bilim insanı ve akademisyenleri yetiştirmeyi amaç edinen lisansüstü eğitim, mutena bir eğitimidir. Farklı alanlarda görev alacak yönetici, akademisyen ve uzmanların bu eğitim kademesinde yetişmesi beklenmektedir. Bu nedenle lisansüstü eğitimin sosyal yararı gözetecek şekilde ve en verimli sonuçların elde edileceği biçimde verilmesi gerekmektedir (Sevinç, 2002: 1-13).

Bu çalışmada lisansüstü eğitim kavramı doktora ve yüksek lisans eğitimini tanımlamaktadır. Ülkemizde 2019-2020 öğretim yılında 297.001 yüksek lisans ve 101.242 doktora öğrencisi eğitim görmektedir (YÖK, 2021).

2.2.Kaygı

Kaygı, bir baskı altında fark edilen endişe ve stres hali olarak tanımlanabilir. Kaygı kavramı için başka bir tanım yapacak olursak kaygı, insan hayatını tehdit altına alan yada tehdit şeklinde algılanan veya çevresel durumlardan oluşan bir duygu durumudur (Büyüköztürk, 1997: 453-464).

Kaygının üç farklı şiddet boyutu bulunmaktadır. Bunlar; hafif kaygı, orta kaygı ve yüksek şiddetli kaygıdır. Hafif ve orta şiddetli kaygı bireyi isteklendiren, motive eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek şiddetli kaygı durumunda ise kişi kendini çaresizlik içerisinde hisseder bu durum birey için katlanılamaz bir durum olarak görülmektedir. Şiddetli kaygı durumunu daha çok güç kazanma isteği olan, yükselmeye çalışan ya da bulunduğu sosyal çevreye hükmetme isteği olan bireyler yaşamaktadırlar.

Kaygı, bireyi fiziksel ve çevresel tehditlere karşı uyaran, çevreye gerekli uyumu sağlamasına yardımcı olan ve yaşamını sürdürmesine katkı sağlayan ve insanı motive eden çok yönlü duygu durumlarını da içinde barındırmaktadır. İnsanlar için kaygı genellikle gelecekle ilgili olumsuzluk, karamsarlık, başarısızlık, endişe, umutsuzluk duyguları ile dile getirilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Tektaş, 2014: 243-253).

2.2.1. Kaygı Türleri

Kaygı kavramı, bireylerin yaşam süreleri boyunca hemen hemen her bireyde görülebilen bir duygu halidir. Bu duygu hali bireyin kendisini tehlikede hissettiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse kişi için çok fazla önem arz eden bir sınava girmeden önce sınav ile ilgili bir kaygı duyması veya kişinin gireceği bir ameliyattan önce sıkıntı içermesi kişide kaygı halini ortaya çıkarabilmektedir. Bu tarz kaygılar zaman açısından daha kısa sürelidir ve duruma göre geçici olabilmektedir. Bununla birlikte kişi normal günlük yaşamında bile kendisini huzursuz ve baskı altında hissedebilir. İşte bu kişiler sürekli kaygı yaşamaktadırlar. Bu sonuçlara bağlı olarak durumluk kaygı ve sürekli kaygı türleri ortaya çıkmaktadır (Kartopu, 2013: 238-260).

Durumluk kaygıda, kişilerin duygusal durumları ortaya çıkmaktadır. Bu duygusal durum belirli bir seviyede var olmaktadır. Geçici olarak nitelendirilen durumluk kaygı bu kaygı türünü ortaya çıkaran etmenler tekrarlandığında tekrarlanabilir. Bu etmenler devam ettiği için kaygı durumunun süresi artabilmektedir (Spielberger vd., 1983:69-97).

Sürekli kaygı durumunda kişinin bireysel özellikleri ve kişinin hayata bakış açıları devreye girmektedir. Durumluk kaygısının kinetik enerjisiyle, sürekli kaygının ise potansiyel enerjisiyle kısmi olarak benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Durumluk kaygısının kinetik enerjisiyle benzer noktası belirli bir zaman içinde, belirli bir yoğunlukta, somut bir reaksiyonu

ya da süreci ifade etmesidir. Sürekli kaygının potansiyel enerjiyle benzer noktası ise tepkilerdeki kişisel çeşitlilikleri ortaya koymasındır (Spielberger vd., 1983: 69-97).

Durumluk kaygı halinin gerçekleşebilmesi için bireyin kendisini korku halinde hissetmesi gerekmektedir. Bir korku hali olarak ifade edilen bu durum sona erdiği zaman durumluk kaygı hali de sona ermektedir. Sürekli kaygı halinde ise kaygı durumu bireyin içinden gelmesi ile gerçekleşmektedir. Bireyin hayatı için vermiş olduğu kararlar veya geçmişteki seçimleri sürekli kaygının devam etmesine yol açabilmektedir (Akmaz & Ceylan, 2009: 131-147).

2.2.2. Kaygı Nedenleri ve Sonuçları

Duyguların sebeplerini kişilerin çevresini anlama şeklinden ayırt etmek imkansızdır. Kişi kendisini bulunduğu ortamda rahat ve refah hissederse kişinin kaygı duyması ortadan kalkmaktadır. Ancak bulunduğu ortamdaki diğer bireyler kendilerini rahat hissetmezler ise kaygı durumunu o kişiler yaşayabilirler. Kültür kişinin hangi ortamı nasıl algılayacağını öğretir. Bu sebeple bulunulan ortamın nasıl bir kaygı ortaya çıkaracağı kültürler arası farklılıklar gösterebilir (Kaya & Varol, 1999: 37).

Cüceloğlu (1991) kaygının nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır;

- Destek alan bireyin aldığı desteğinin ortadan kalkması.
- Bireyin negatif bir durumla karşılaşması halinde kaygının ortaya çıkması.
- Bireyin kendi gerçekleştirdiği bir iş ile kendi içinde tezatlık yaşamaması durumunda kaygı ortaya çıkmaktadır.
- Gelecekle ilgili belirsizlik durumu bireyde kaygı durumunu ortaya çıkarmaktadır (akt. Kaya & Varol, 1999: 37).

Ailelerin çocukları yetiştirme tarzlarının çocuk yetiştirme üzerine yapılan çalışmalarda anne babanın çocuklarına düşkünlüklerinin azlığı ve kısıtlayıcı olmaları kaygı seviyelerinin artmasında önemli bir etken oluşturmaktadır (Kozacıoğlu, 1986: 19-21).

Kaygı kavramı genel olarak kişinin kendisini tehdit eden bir durum ile karşılaştığında ortaya çıkmaktadır. Kişi kendisini baskı altında hissettiğinde buna tepki olarak kişi telaş ve kaygı durumu yaşayabilmektedir. Bunun sonucunda kaygının herkes tarafından yaşanabilecek bir durum olduğu görülmektedir. Ancak kaygı halinin bir başka durumu olan yüksek şiddetli kaygı halinde ise kişi de ruhsal bozukluklar meydana getirmektedir (Erözkan, 2011: 776-805). Kaygı bireylerde psikolojik durumlar ortaya çıkardığı gibi bireyin fizyolojik olarak etkilenmesine de yol açabilmektedir. Bu fizyolojik durumlar kalp atışında hızlanma, mide bulantısı, nefes alıp vermede zorluk, kemiklerde meydana gelen ağrılar olarak karşımıza çıkmaktadır (Spielberger & Rickman, 1990: 69-97).

Kişinin yaşının kaç olduğunun önemi olmaksızın kaygı kişinin hayatını her yaşta etkileyebilmektedir. Kaygının şiddetinin çok fazla artma eğilimi göstermesi bireyin ilişki durumlarında olumsuz etkiler yaratmaktadır (Alisinanoğlu & Ulutaş, 2003: 65-71). Kaygı halinin ortaya çıkardığı diğer bir sonuç ise kişiler geçmiş yaşamlarından etkilenebilir bu durum diğer insanlar tarafından anlaşılmayan bir reaksiyondur (Doğan & Baş, 2003:1-5). Kaygı halinin olumsuz sonuçları olduğu gibi olumlu sonuçları da bulunmaktadır. Kaygı sonucunda birey kendisini endişeli hissettiği zamanlarda bu endişe durumu kişiyi gerçekleştireceği işinde başarıya götürebilmektedir (Çetiner Aydın, 2019: 228-236).

2.2.3. Gelecek Kaygısı

Gelecek kaygısı, bilhassa genç nüfus üzerinde büyük baskı ve stres yaratan vaziyetler bütünü simgelemektedir. Genç bireylerin yaşamlarının ilerleyen zamanlarında hayatlarını nasıl idame ettireceklerini, yaptıkları işte mutlu olup olmayacaklarını çalıştıkları sektörün, zarar görüp görmeyeceğini ve buna benzer birçok soru nedeniyle sürekli bir sorgulama halinin olması gelecek kaygısını oluşturmaktadır.

Bandura (1991), öz yeterlilik teorisi içinde gelecek kaygısını bilişsel olarak yaklaşmaktadır. Gelecek kaygısını karşılaşılabilecek muhtemel zararlı durumlara karşı önceden tahmin edilebilir endişe durumu olarak tanımlamaktadır. Ona göre tehdit, algılanan başa çıkma yetenekleri ile çevrenin potansiyel olarak zararlı yönleri arasındaki eşleşmeyi yansıtan ilişki bir özelliktir. Potansiyel tehditler üzerinde kontrol sahibi olabileceklerine inanan insanlar kaygıları tarafından rahatsız edilmez ve endişe verici düşüncelere girmezler (Bandura, 1991: 89-110). Bandura'nın fikirlerini destekleyen benzer sonuçlar Lang, Shapiro ve Cobb (1991) tarafından yapılan çalışma neticesinde de ortaya çıkmıştır (Zaleski, 1996: 167).

Gelecek kaygısı, kısıtlı kaynakları olan hayatın son yıllarında özellikle rekabetin ve rakiplerin artmasıyla da ortaya çıkmaktadır. Ergenliğin ortalarında başlayan gelecekle ilgili sorgulamalar bireyin eğitim hayatının sonlanmasına yakın zamanlarda artmaktadır. Mezun olduktan hemen sonra uzun süre iş bulamayan ve geçim zorluğu çeken birey örnekleri düşünüldüğünde gelecek kaygısının özellikle lisans eğitiminin son yıllarında yüksek şiddetli hissedildiği düşünülmektedir (Akçok, 2018).

Gelecek kaygısı özellikle genç bireyler üstünde büyük bir etken olsa da tüm bireylerin hemen hemen her yaşta karşısına çıkabilecek stres oluşturan bir durumlar bütünüdür. Gelecek kaygısının nedenleri şu şekilde belirtilmektedir;

- Rekabetin çok fazla olması.
- Henüz ergenlik çağında olan bireylerin gelecek ile ilgili çok fazla sorgulama yapmaları.

- Uzun süre iş bulamamak.
- Bireyin yaşadığı ülkenin ekonomik temelini sağlam olmaması.
- Sorumluluk duygusunun artması.
- Geçim sıkıntısı.
- İsteddiği eğitimi alamamak.
- İsteddiği mesleği icra edememek.
- Kişisel gelişimlerini tamamlayamamak (Akçok, 2021).

3. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, lisansüstü eğitim alan bireylerin gelecek kaygısı ile ilgili görüşlerini ortaya koymaktır.

Çalışma, nitel bir çalışma olarak tasarlanmış ve nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen ile hazırlanmıştır. Örneklem grubu, küme örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş, veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Fenomenoloji, kişinin tecrübeleri ile temel oluşturan bir kavramdır. Bu yaklaşım yönteminde kişinin tecrübeleri ile birlikte olaylara anlam yüklemesini incelemektedir (Göçer, 2013). Yapılan çalışmada lisansüstü eğitim alan öğrencilerin gelecek kaygıları ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla en uygun yöntemin görüşme tekniği olacağı düşünülmüştür. Görüşme yapılan katılımcıların bazılarını telekonferans yöntemi ile bazılarını ise yüz yüze ulaşılmış, çalışma konusu ve amaç hakkında bilgi verilmiştir. Bilgilendirme sonucunda görüşmeyi kabul eden katılımcılarla görüşme yapılmıştır. Görüşme odaklı yapılan bu nitel çalışmada şu hususlara dikkat edilmiştir;

- Katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak dâhil edilmiştir.
- Görüşmelerin bazıları, salgın hastalık dolayısıyla uzaktan gerçekleşmiştir.

3.1. Katılımcılar

Katılımcılar, lisansüstü eğitim alan 15 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların isimleri yerine takma isimler kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara ait bilgiler ve görüşme süreleri

Takma(Kod) İsmi	Lisansüstü Eğitim Aldığı Bölüm	Cinsiyeti	Yaşı	Lisansüstü Eğitimi ve Eğitim Aldığı Dönem	Görüşme Süresi
Işıl Hanım	Beden Eğitimi Öğretmenliği	Kadın	23	Yüksek Lisans 1.Dönem	13:25
Ayşe Hanım	İşletme	Kadın	24	Yüksek Lisans 1.Dönem	12:35
Ünal Bey	İşletme	Erkek	23	Yüksek Lisans 1.Dönem	12:50
Sabri Bey	Turizm Rehberliği	Erkek	25	Yüksek Lisans 1.Dönem	10:25
Güneş Hanım	İktisat	Kadın	24	Yüksek Lisans 1.Dönem	13:44
Ali Bey	İşletme	Erkek	25	Yüksek Lisans 1.Dönem	11:53
Erol Bey	İşletme	Erkek	25	Yüksek Lisans 1.Dönem	35:59
Ayşe Hanım	İşletme	Kadın	23	Yüksek Lisans 1.Dönem	9:15
Gamze Hanım	İşletme	Kadın	22	Yüksek Lisans 1.Dönem	13:17
Oğuzhan Bey	Sağlık Yönetimi	Erkek	24	Yüksek Lisans Tez Dönemi	14:32
Dilara Hanım	İşletme	Kadın	26	Yüksek Lisans 1.Dönem	12:36
Fatih Bey	İşletme	Erkek	25	Yüksek Lisans 1.Dönem	10:15
İrem Hanım	İşletme	Kadın	22	Yüksek Lisans 1.Dönem	11:47
Ahmet Bey	Beden Eğitimi Öğretmenliği	Erkek	26	Yüksek Lisans Tez Dönemi	10:53
Ayşegül Hanım	İşletme	Kadın	24	Yüksek Lisans 1.Dönem	13:20

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcılardan 8’i kadın 7’si erkektir. Katılımcıların 10’u işletme alanında, 2’si beden eğitimi öğretmenliği alanında, 1’i sağlık yönetimi alanında, 1’i turizm rehberliği alanında, 1’i iktisat alanında lisansüstü eğitim almaktadır.

3.2. Veri Toplama

Bu araştırma, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde lisansüstü eğitimine devam eden öğrencilerle gerçekleştirilmiş olup, tek aşamalı kümeleme örnekleme kullanılarak katılımcılara ulaşılmıştır. Tek aşamalı kümeleme örneklemine evren küçük ve kümeler sayısı az ise bir kural olmaksızın tesadüfen tek aşamada seçilebilir (Tezcan, 2017).

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Nitel araştırmada kullanılan bu formda sorular önceden hazırlanmış ve katılımcılardan sorulan sorulara yanıt verilmeleri istenmiştir.

3.3. Etik Prosedür

Çalışma için Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan GO 2021/143 karar numaralı ve 07.04.2021 tarihli “Etik Kurul Onayı” alınmıştır. Çalışma etik kurul izni alındıktan sonra başlamıştır. Görüşmelerde katılımcıların gerçek isimleri yerine takma isimler kullanılmıştır. Görüşme öncesi katılımcılara çalışmanın amacı hakkında aydınlatıcı bilgi verilmiş ve katılım sağlama konusunda izinleri alınmıştır.

3.4. Veri Analizi

Veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz tekniğinde görüşme soruları yöneltilen katılımcıların görüşlerini etkili bir biçimde yansıtmak amacıyla alıntılara yer verilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Çalışma grubunda yer alan öğrencilere takma isimler verilerek gerekli alıntılar yapılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırma bulguları, betimsel analiz tekniğine uygun olarak katılımcıların verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar yaparak verilmiştir.

4.1. Neden Lisansüstü Eğitim?

Neden lisansüstü eğitim sorusuna katılımcılar genel olarak akademik kariyer planlarının olduğunu belirtmişlerdir.

“Yeni mezun oldum KPSS hazırlanmışım atamam daha olmadığı için bir B planı olarak lisansüstü eğitimi tercih ettim (Işıl)”.

“Akademik alanda ilerlemek istiyorum o yüzden lisansüstü eğitimi tercih ettim (Ayşe).”

“Kendimi muhasebe ve finansman alanında geliştirmek için (Ünal)”.

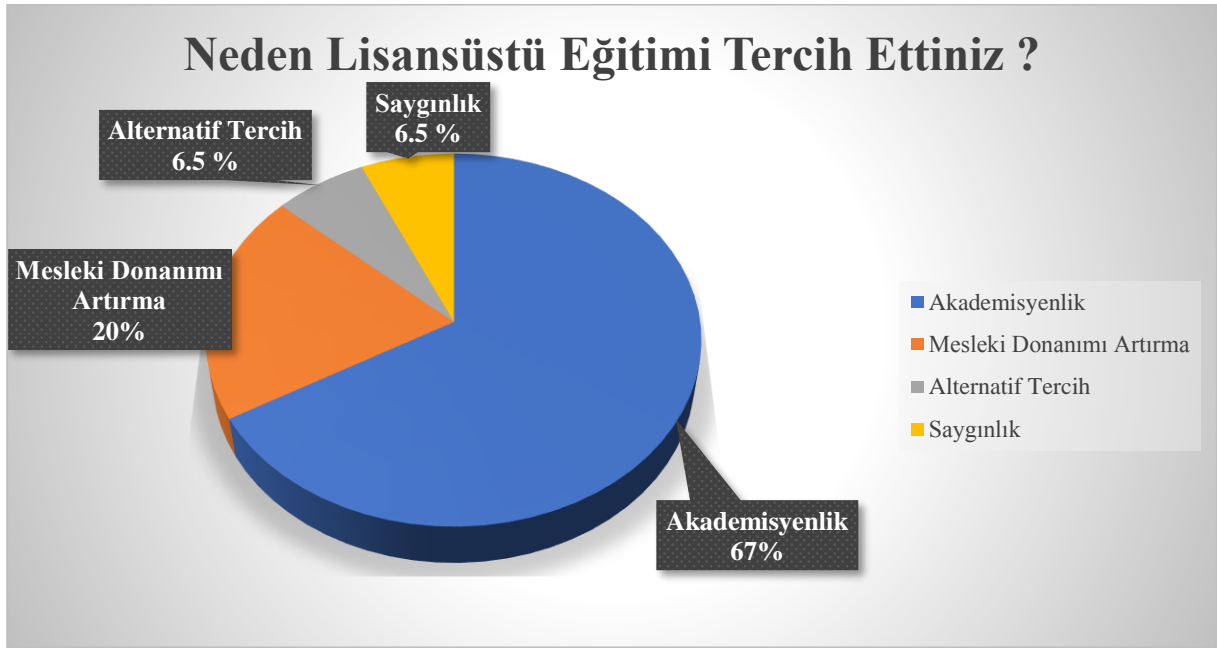
“Rehberlik mesleğimi yapamadığım için farklı bir meslek alanında kendime fırsat sunabilmek için lisansüstü eğitim tercihim oldu” (Sabri).

“Hocalarımla saygınlığını görünce bu hayalim ortaya çıktı (Güneş)”.

“Okumayı ve kendimi geliştirmeyi seviyorum bu yüzden lisansüstü eğitim (Ali)”.

“Hayalim öğretmen olmaktı bir şeyler öğretmek ve öğrenmek benim için çok önemli aynı zamanda kendimi bu alanda geliştirmek istiyorum o nedenle lisansüstü eğitimi tercih ettim (Gamze)”.

Grafik 1. Lisansüstü eğitim yapma nedeni



Yapılan çalışma neticesinde sorulan sorulardan “Neden lisansüstü eğitimi tercih ettiniz?” sorusuna katılımcılardan 10’u akademisyen olma nedenini içinde barındıran cevaplar vermiştir. Bu cevap %67 oranla akademisyenlik yanıtı en fazla yanıt alan cevap olmuştur. 3 katılımcı mesleki olarak donanım kazanmak için lisansüstü eğitimi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. 1 katılımcı alternatif bir tercih olarak, yine 1 katılımcı lisansüstü eğitimin saygınlık kazandırdığını düşünerek lisansüstü eğitimi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Sonuç olarak bu soru neticesinde lisansüstü eğitim alan bireylerin büyük bir çoğunluğunun ulaşmak istediği hedef noktası akademisyenlik olarak belirlenmiştir. Bu grubu %20’lik oran ile lisans eğitimi aldıkları alanda gelişmek ve mesleki açıdan donanımlı olmak için lisansüstü eğitimi tercih eden bireyler izlemektedir. Bireylerin %6,5’inin lisansüstü eğitimi hedeflediği mesleğe bir alternatif oluşturmak amacıyla tercih ettiği belirlenmiştir. Katılımcıların yine aynı oranda, saygınlık kazandırdığı için lisansüstü eğitim tercih ettikleri belirlenmiştir.

4.2. Sizi Lisansüstü Eğitim Almaya Teşvik Eden Etmenler Nelerdir?

Sizi lisansüstü eğitim almaya teşvik eden etmenler nelerdir sorusuna katılımcıların, üniversite hocaları, akademik kariyer, kendilerini geliştirme gayeleri, öğrenmeyi ve öğretmeyi sevmeleri gibi cevaplar verdikleri görülmüştür.

“Üniversite hocam yöneltti, bana sende lisansüstü eğitim almalısın dedi, başarısın ilerlersin diyerek beni güdüledi beni yönelten bu oldu (Işıl)”.

“Akademik alanda çalışma azmim beni buraya yöneltti (Fatih)”.

“Hem akademik kariyer hem de mali müşavirlik yapmak istemem yöneltti (Ünal) “.

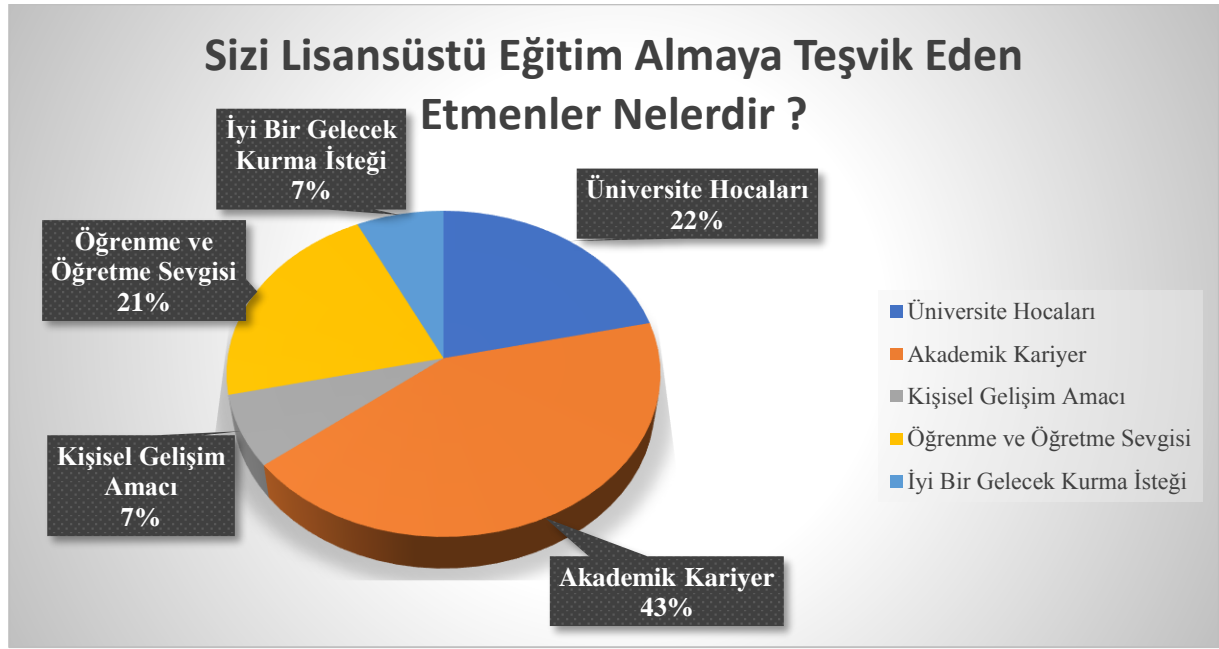
“İşimi yapamadığım için lisansüstü eğitimde bir gelecek gördüğüm için son olarak da ailemin etkisi beni yöneltti (Sabri)”.

“Lisansüstü eğitime beni yönelten lisans döneminde okuduğum işletme bölümümün bana olan katkıları (Erol)”.

“Bilimsel dünyada yani akademik kariyer çatısı altında varlık gösterme isteğim yöneltti (Güneş)”.

“Ekonomik açıdan bağımsızlığımı kazanmış olmak ve kendimi bu alanda başarılı bulacağıma inanmak (Ali)”.

Grafik 2. Lisansüstü eğitim almaya teşvik eden etmenler



Yapılan çalışma neticesinde sorulan sorulardan “sizi lisansüstü eğitim almaya teşvik eden etmenler nelerdir?” sorusuna katılımcılardan 6 katılımcı akademik kariyer yapma düşüncesinin lisansüstü eğitim almaya teşvik ettiğini belirtmiştir. Bu cevap %43 oranla en fazla yanıt alan cevap olmuştur. 3 katılımcı üniversite hocaları cevabını vermiştir. 3 katılımcı öğrenme ve öğretme sevgisi cevabını vermiştir. 2 katılımcı kişisel gelişim cevabını vermişti. 1 katılımcı ise iyi bir gelecek kurma isteği cevabını vermiştir. Sonuç olarak akademik kariyer cevabı sorunun hedef noktasını oluşturmaktadır.

4.3. Lisansüstü Eğitimin Sonunda Ne Yapıyor Olacaksınız?

Lisansüstü eğitimin sonunda ne yapıyor olacaksınız sorusuna katılımcılar, akademisyenlik, doktora eğitimi alıyor olmak, memur olmak ve kendi ilgi alanımda işimi yapıyor olarak ifadeleri kullanmışlardır.

“Muhasebe anabilim dalında kendimi daha çok geliştirmiş olarak görüyorum (Fatih)”.

“Kendime seçenekler sundum, kendimi akademisyen veya mali müşavir olarak görüyorum (Ünal)”.

“Üniversitede kadro almış olmak veya rehberlik için gerekli belgeleri sağladıktan sonra rehberlik yapıyor olacağım (Sabri)”.

“Memur olmak ya da özel sektörde bir iş yapıyor olacağım (Ayşegül)”.

“Doktora eğitimim için şimdiden uğraşıyorum eğitimim sonunda doktora eğitimi alıyor olacağım (Gamze)”.

Grafik 3. Lisansüstü eğitimin sonunda yapılacaklar



Yapılan çalışma neticesinde sorulan sorulardan “Lisansüstü eğitimin sonunda ne yapıyor olacaksınız?” sorusuna katılımcılardan 14 katılımcı akademisyenlik görevini yapıyor olma ve doktora eğitimi almak cevabını vermişlerdir. Bu cevap %93 oranla en fazla yanıt alan cevap olmuştur. Katılımcıların 1 tanesi ise mesleki donanımı artırma cevabını vermiştir. Sonuç olarak öğrencilerin büyük bir bölümü akademisyenlik görevini yapıyor olmak ve doktora eğitimini almak istemesi hedef noktasını oluşturmaktadır.

4.4. İş Bulma Kaygınız Devam Edecek Mi?

İş bulma kaygınız devam edecek mi? sorusuna katılımcıların bazıları iş bulma kaygısının iş bulana kadar devam edeceğini, bazı katılımcılar ise aldıkları eğitim sonucunda bu kaygının ortadan kaybolacağını dile getirmişlerdir.

“Günümüz şartlarında iş bulma kaygısının iş bulana kadar devam edeceğini düşünüyorum (Fatih)”.

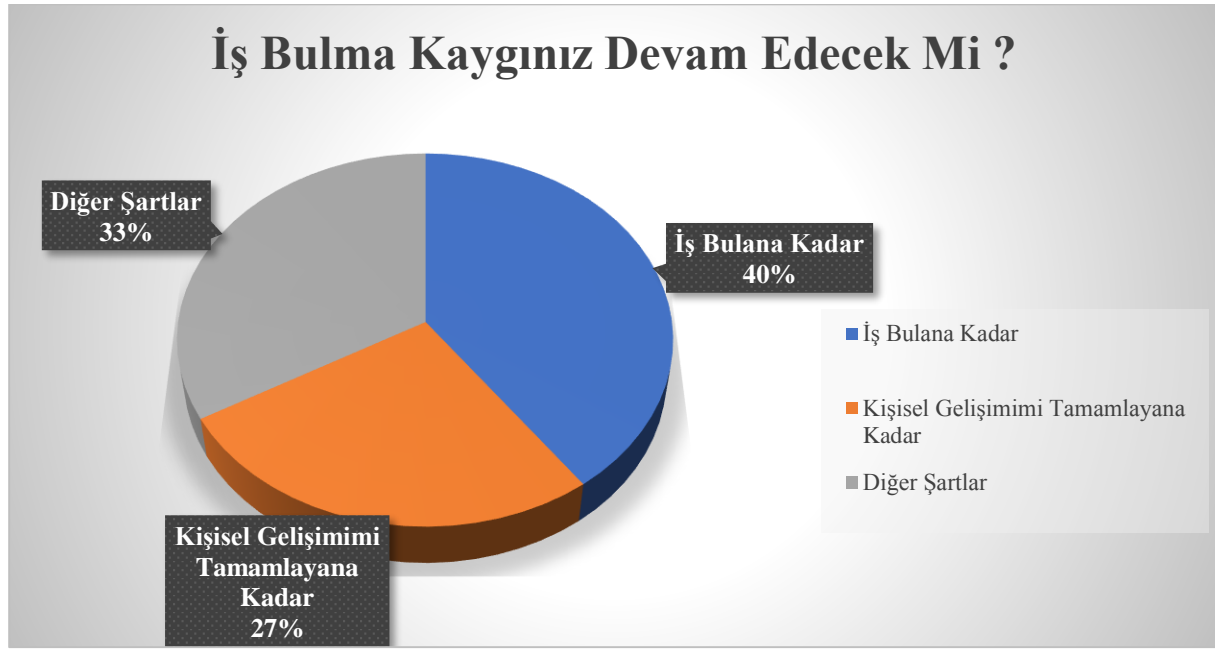
“Evet, çünkü eğitimi bitirsem bile gerekli şartlar beni zorlayacak bu yüzden iş bulma kaygım devam edecek (Ayşe)”.

“İş bulma kaygım öğrenciyken olur ancak bitirince bir kaygım olacağını düşünmüyorum (Oğuzhan)”.

“Evet devam edecek gibi duruyor turizm ile ilgili olan mesleğimi yapamıyorum sektörde dalgalanma çok ama lisansüstü eğitim yaparak bunu en aza indirmeye çalışıyorum (Sabri)”.

“İş bulma kaygım devam etmeyecek kendimi geliştirdikten sonra kapıların açılacağını düşünüyorum (Gamze)”.

Grafik 4. İş bulma kaygısı



Yapılan çalışma neticesinde sorulan sorulardan “İş bulma kaygınız devam edecek mi?” Sorusuna katılımcılardan 6’sı iş bulma kaygısının bir iş bulana kadar devam edeceği cevabını vermişlerdir. Bu cevap %40 oranla en fazla yanıt alan cevap olmuştur. 5 katılımcı diğer çeşitli şartlar olarak cevap vermişlerdir. 4 katılımcı ise kişisel gelişimlerinin tamamlayana kadar cevaplarını vermişlerdir. Sonuç olarak katılımcıların iş bulma kaygılarının kendilerinin bir iş bulana kadar devam edeceği sorunun hedef noktasını oluşturmaktadır.

4.5. Gelecek Kaygınızı Gidermek İçin Kendinize Nasıl Katkılar Sağladınız?

Gelecek kaygınızı gidermek için kendinize nasıl katkılar sağladınız sorusuna katılımcılar, ders çalışarak, alanıyla ilgili kitaplar okuyarak, gerekli sınav puanlarını sağlayarak, farklı meslek gruplarında iş tecrübesi edinerek gibi yanıtlar vermişlerdir.

“Hedeflediğim noktalara ulaşmak için her zaman elimden geleni yaptım, tek bir noktaya odaklanmadım alternatif planlarım her zaman oldu (Işıl)”.

“Kendimi sürekli geliştirerek günümüz şartlarına ayak uydurmaya çalışıyorum ona göre bir çalışma yapıyorum (Fatih)”.

“Ders çalışarak katkı sağlıyorum bu durum benim psikolojik destek almamı bile gerektirdi (Ayşe)”.

“ALES ve YDS puanlarımı alarak ilerisi için bir basamak oluşturdum (Oğuzhan)”.

“Kendimi alanım ile ilgili antrenörlük belgeleri alarak bir katkı sağladım (Ahmet)”.

“Rehberlik mezunu olduğum için saha içi çalışmalarım oldu kendime tecrübe kazandırdım (Sabri)”.

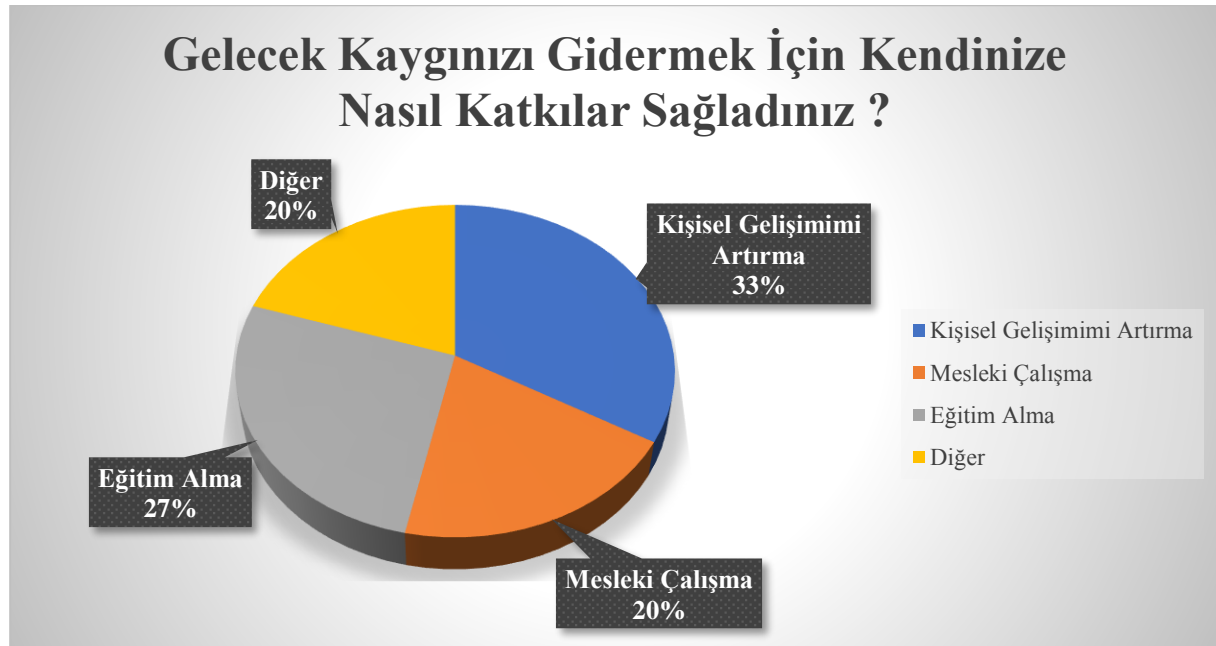
“Online eğitimlere katılarak farklı alanlarda kendimi katkı sağlıyorum (Ayşegül).”

“Elimden geleni yapıyorum sınavlar için kendimi hazırlıyorum (Erol)”.

“Görev ve sorumluluğum ne var ise onu yapmaya her zaman çalıştım (Ali)”.

“Gelecek kaygısını gidermek için kendi alanım olmayan farklı meslek gruplarında kendime tecrübeler kazandırıyorum (Dilara)”.

Grafik 5. Gelecek kaygısını gidermek için yapılanlar



Yapılan çalışma neticesinde sorulan sorulardan “Gelecek kaygınızı gidermek için kendinize nasıl katkılar sağladınız?” Sorusuna katılımcılardan 5 öğrenci kişisel gelişimi artırma cevabını vermişlerdir. Bu cevap %33 oranla en fazla yanıt alan cevap olmuştur. 4 katılımcı eğitim alma cevabını vermiştir. 3 katılımcı mesleki eğitim cevabını vermişlerdir. 3 katılımcı ise diğer olarak cevaplandırmıştır. Sonuç olarak kişisel gelişime önem vermenin gelecekte yaşanacak kaygıyı azaltacağı düşünülmektedir. Bu cevap sorunun hedef noktasını oluşturmaktadır.

4.6. Lisansüstü Eğitimde Danışmanlık Size Neler Kazandırdı?

Lisansüstü eğitimde danışmanlarınız size neler kazandırdı sorusuna katılımcılar bazıları danışmanları için yol gösterici olduğunu gerekli bilgileri sağlayarak ışık tuttuğunu söylerken bazı katılımcılar ise danışmanlarından yararlanamadıklarını dile getirmişlerdir.

“Danışmanıma her zaman iletişim sorunu yaşadım açıkçası benimle ilgilenme konusunda sorunlarımız vardı çok fazla bir şey kazandıramadı (Ahmet)”.

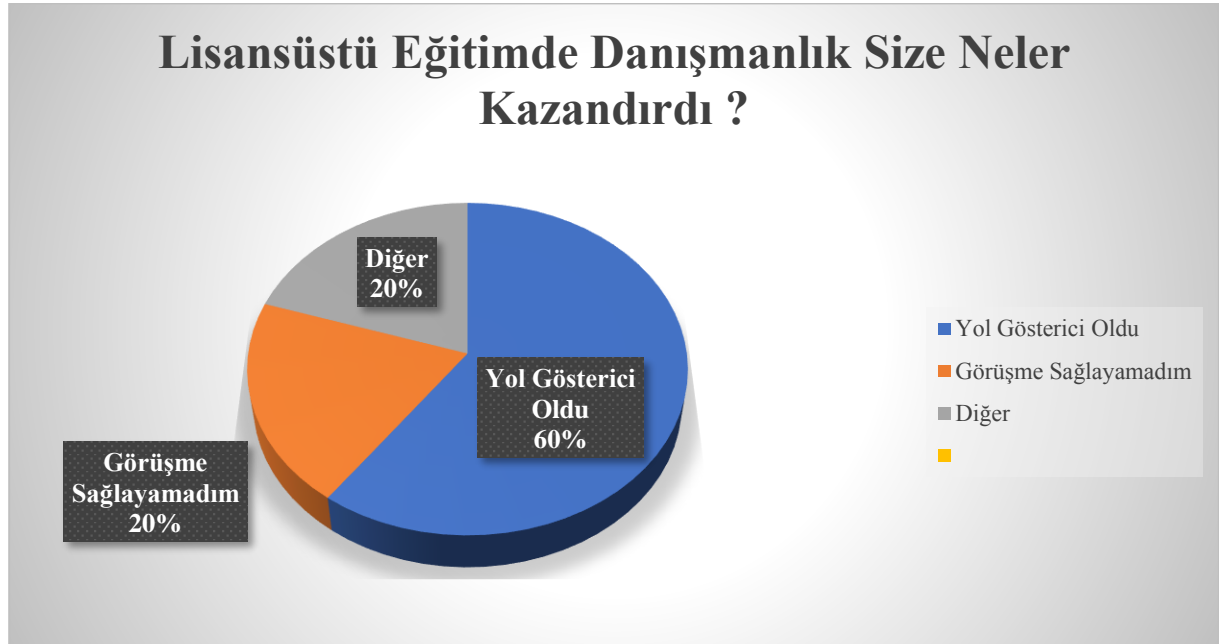
“Danışman hocamla çok fazla bir konuşma yapamadım çünkü yeni eğitime başladığım için (Güneş)”.

“Pandemi süreci olmasa idi daha fazla katkı sağlayacağını düşünüyorum ancak Akademik anlamda beni aydınlattı (Ali)”.

“Danışmanım sayesinde neye nasıl bakmam gerekir ve gerekli olan adımlar ne olmalı gibi sorularıma her zaman cevap oldu (İrem)”.

“Açıkçası bana bir katkı sağlamadı çalıştığım için fazla bir etkileşime geçemedim (Dilara)”.

Grafik 6. Lisansüstü Eğitimde Danışmanın Kazandırdıkları



Yapılan çalışma neticesinde sorulan sorulardan “lisansüstü eğitimde danışmanlık size neler kazandırdı?” Sorusuna katılımcılardan 9’u danışmanlarının yol gösterici olduğu cevabını vermişlerdir. Bu cevap %60 oranla en fazla yanıt alan cevap olmuştur. 3 katılımcı danışmanları ile görüşme sağlayamadıkları cevabını vermişlerdir, 3 katılımcı ise diğer cevabını vermişlerdir. Sonuç olarak danışmanlarının yol gösterici olduğu katılımcıların cevaplarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu cevap sorunun hedef noktasını oluşturmaktadır.

4.7. Lisansüstü Eğitimde Karşılaştığınız En Büyük Sorun Nedir?

Lisansüstü eğitimde karşılaştığınız en büyük sorun nedir sorusuna katılımcılar, yapılan çalışmalarının beğenilmemesi, pandemi süreci, liyakatsiz atamalar, tez süreci, iş yoğunluğu olarak cevap vermişlerdir.

“Yaptığım çalışmalar, ödevler beni her zaman zorluyor ve yaptıklarımın beğenilmemesi benim için en büyük problem (Işıl)”.

“Derslerin ilerleyişi konusu hakkındaki yetersizlik benim için en büyük sorun (Fatih)”.

“Tez konusunda zorlanacağımı düşünüyorum benim için en büyük sorun bu (Ünal)”.

“Liyakatsizlik ve derslerimin bana katkı sağlamaması (Ahmet)”.

“Lisansüstü eğitimde beklentim fazlaydı ancak bunu göremedim bu benim en büyük problemim (Sabri)”.

“Derslerin uzaktan eğitim olması faydalı olduğunu düşünmüyorum (Erol)”.

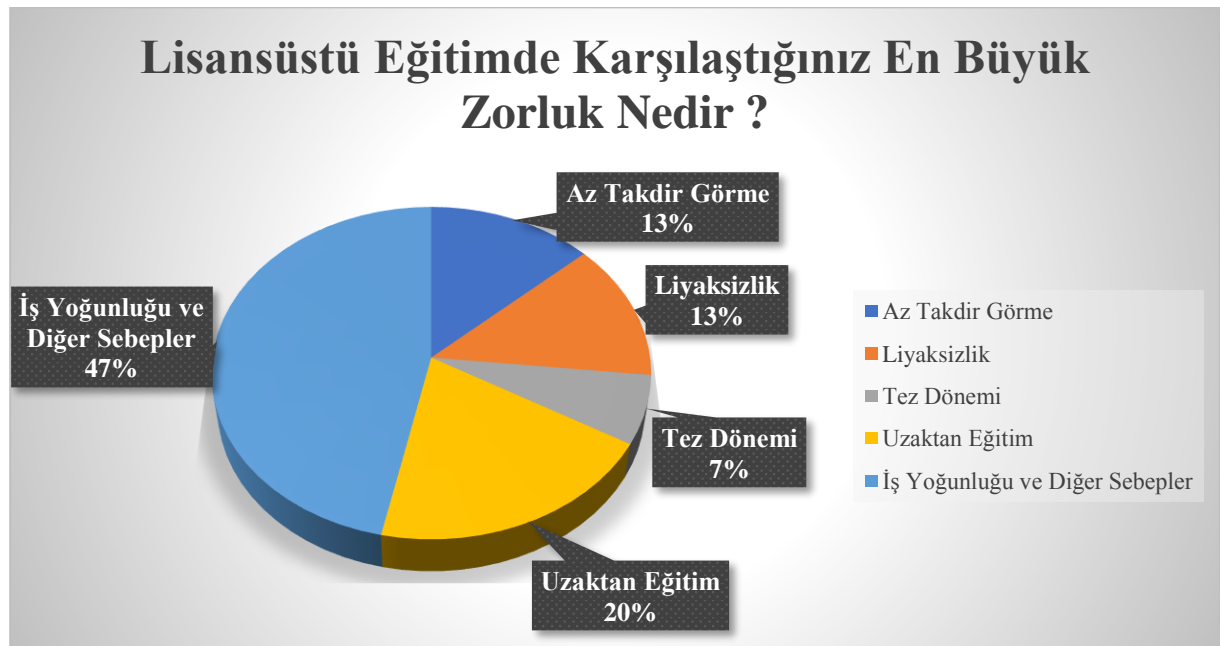
“Literatürü takip etmek konusunda sorunlarım var kendimi lisansüstü eğitime adapte edemedim eğitim süreci lisans eğitimden farklı (Güneş)”.

“Aldığım bir ders ile ilgili bir program bilmem gerekiyordu onu öğrenmek için uğraştım benim için en büyük problem o olabilir (Gamze)”.

“Büyük bir sorun ile karşılaşmadım hepsinin üstesinden geldim (İrem)”.

“Çalıştığım için çalışmalarına vakit ayıramıyorum benim için en büyük sorun bu (Dilara)”.

Grafik 7. Lisansüstü eğitimde karşılaşılan zorluklar



Yapılan çalışma neticesinde sorulan sorulardan “Lisansüstü Eğitimde Karşılaştığınız En Büyük Zorluk Nedir?” Sorusuna katılımcılardan 7 katılımcı iş yoğunluğu cevabını vermiştir. Bu cevap %47 oranla en fazla yanıt alan cevap olmuştur. 3 katılımcı uzaktan eğitim cevabını vermiştir. 2 katılımcı liyakatsizlik cevabını vermiştir. 2 katılımcı az takdir görme cevabını vermiştir. 1 katılımcı ise tez dönemi cevabını vermiştir. Sonuç olarak bu soruda iş yoğunluğu sorunun hedef noktasını oluşturmaktadır.

5. SONUÇ

Gelecek kaygısı yaş fark etmeksizin hayattan beklentisi olan her bireyin yaşayabileceği bir durumdur. Kimi bireyler bu durumu minimal seviyede, kendi yaşam standartlarına yansıtmadan kimi bireyler ise yoğun bir şekilde, rutin yaşamını değiştirecek şekilde yaşayabilmektedir. Hayatın her döneminde karşımıza çıkabilecek olan bu durumun çoğunlukla eğitim hayatı son bulmaya yakın bireyleri etkisi altına alabilmektedir. Bu konu etrafında şekillenen ve lisansüstü öğrencilerin gelecek kaygısının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada genel olarak katılımcıların gelecekle ilgili iyimser düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Lisansüstü eğitimi bitirince bireylerin akademisyen olacağı düşüncesi bu iyimserliğin nedeni olabilir. Çünkü katılımcıların büyük çoğunluğunun lisansüstü eğitimi, bireyleri akademisyenlik mesleğine ulaştırabilecek bir yol olarak gördüğü belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıları lisansüstü eğitim almaya teşvik eden etmenlerin başında akademik kariyer yapma isteğinin olması bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Bu düşüncüyü öğrencilere lisansüstü eğitim hayatı sona erdiğinde kendilerini nerede gördükleri sorulduğunda katılımcıların en fazla cevap olarak akademisyenlik mesleğini yapıyor olmak cevabı da desteklemektedir.

Katılımcıların iş bulma kaygısının, kişisel gelişimlerini tamamladıktan sonra büyük çoğunlukla sona ereceği düşüncesinde oldukları görülmüştür. Katılımcılar, gelecek ile ilgili kaygılarını gidermek için kişisel gelişime önem verdiklerini ve eğitimlerine devam ettiklerini belirtmişlerdir.

Bulgular incelendiğinde lisansüstü eğitimlerine devam eden katılımcıların akademisyen olma hayallerinin olduğu görülmüştür. Bu hayalin ise katılımcıları, gelecekle ilgili iyimser düşünmeye ittiği düşünülmektedir. Kişisel gelişimine önem veren ve gelişimlerini sürdüren katılımcıların eğitim konusunda farkındalığının yüksek olmasının da gelecekle ilgili kaygılarını azalttığı düşünülmektedir.

Literatürde konu ile ilgili olarak çeşitli çalışmaların olduğu görülmüştür. Kula ve Saraç (2016)' ın üniversite öğrencilerinin gelecek kaygıları ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında öğrencilerin not ortalamaları, aile baskısı, gelir düzeyleri ile kaygı durumunu ölçmeyi hedeflemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre; cinsiyet, fakülte/yüksekokul, anne-baba tutumu,

ailenin ortalama aylık geliri ve barınılan yer değişkenlerine göre öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan bu çalışma da ise lisansüstü eğitim alan öğrencilerin öğrenimlerini bitirdikleri zaman iş bulma kaygılarının ve kaygı nedenlerinin temeline dayanan sorunlara odaklanılmıştır. Aygün (2014) öğrencilerin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişki isimli çalışmasında ortaöğretimde okuyan öğrencilerin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmıştır. Araştırma ile öğrencilerin cinsiyetleri, okul türleri, not ortalaması ve ailenin tutumu gibi çeşitli demografik özelliklerine göre yaşam amaçları ve gelecek kaygısı arasındaki farklılıkları tespit ederek diğer araştırmalara ve hazırlanacak programlara ışık tutmak hedeflenmiştir. Dursun ve Aytaç (2012) üniversite öğrencilerinin iş gücü piyasasına yönelik beklentileri ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki isimli çalışmalarında üniversite son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk düzeylerini tespit etmek ve öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk düzeyleri ile iş bulma ümidi, iş deneyimi, iş önceliği gibi işgücü piyasasına ait beklenti ve deneyimleri arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Üniversite son sınıf öğrencilerinin katılımıyla yapılan çalışmada mezun olduktan sonra iş bulma konusunda ümidi olmayan öğrencilerin sürekli ve durumluk kaygı ile umutsuzluk düzeyleri, iş bulma konusunda ümidi olanlara göre oldukça yüksek bulunmuştur. Kara vd. (2020)'lerinin yapmış olduğu araştırma sonucuna göre, çalışmaya katılanların orta düzeyde gelecek kaygısı (umutsuzluk) yaşadıkları, kadınların erkeklerden daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğu ve sınav kaygısı ile gelecek kaygısı (umutsuzluk) düzeyi arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu çalışma sonucunda ise kadın katılımcıların kişisel gelişimlerine yatırım yaparak iş bulma kaygısını en az seviyeye indirdikleri görülmüştür.

Bu çalışma sonucuna göre, lisansüstü eğitimleri döneminde bireylerin akademisyen olmayı hayal ettiği ve gelecekte kendilerini akademisyen olarak gördükleri görülmüştür. Lisansüstü eğitime devam eden bireylere eğitimlerini tamamlayınca direk akademisyen olamayacakları çünkü akademisyenlik mesleği ile ilgili daha fazla çalışmaların gerekli olduğu anlatılmalı ve bu süreçte öğrencilere, akademik anlamda kendilerini geliştirebilecekleri adımlar danışman öğretim elemanları tarafından detaylı bir şekilde aktarılarak yol gösterilmelidir. Lisansüstü eğitim alan bireylerin farkındalıklarının arttırılabileceği yeni çalışmalar yapılmalıdır.

Bu çalışmanın eğitim ve kaygı gibi konular etrafında şekillenecek çalışmalara yardımcı olacağı ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçok, B. (2018). Gelecek kaygısı nedir? <https://www.bilgiustam.com/gelecek-kaygisi-nedir-sebepleri-ve-etkileri-nelerdir>
- Akgün, A., Gönen, S., & Aydın, M. (2007). İlköğretim fen ve matematik öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 283–299.
- Akmaz, G., & Ceylan, N. (2009). Fen edebiyat fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Tokat Örneği). *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 131–147.
- Alisinanoğlu, F., & Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(128), 65–71.
- Anonim. (2020). Türk eğitim sistemi. Fulbright Türkiye. <https://fulbright.org.tr/turk-egitim-sistemi>
- Aydoğdu, Y. (2021, Ağustos 16). Gelecek kaygısı. <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/yasemin-aydogdu/gelecek-kaygisi-2852804>
- Bandura, A. (1991). Self-efficacy conception of anxiety. In *Anxiety and self-focused attention*. (pp. 89–110). Harwood Academic Publishers.
- Büyüköztürk, Ş. (1997). Araştırmaya yönelik kaygı ölçeğinin geliştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 12(12), 453–464. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/127044>
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *Dokuz Eylül Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 33–41.
- Çetiner Aydın, P. (2019). Kaygı ve endişe. *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*, 10(4), 228–236.
- Doğan, A. A. (2003). Beden eğitimi ve spor bölümü öğrencilerinin durumluk kaygı düzeyleri ile başarıları arasındaki ilişkileri. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 1–5.
- Erozkan, A. (2011). Investigation of factors predicting the anxiety level of university senior students. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), 776–805. www.iojes.net
- Ertürk, S. (1988). Türkiye’de eğitim felsefesi sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 11–16.
- Göçer, A. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının dil kültür ilişkisi üzerine görüşleri: fenomenolojik bir araştırma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 26.
- Kartopu, S. (2013). Kaygının kader algıları ile ilişkisi (Kahramanmaraş örneği). *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 238–260.
- Kaya, V., & Varol, K. (1999). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Samsun örneği). *Doğu Batı Dergisi*, 2(6), 37.
- Kozacıoğlu, G. (1986). Çocukların Anksiyete Düzeyleri İle Annelerim Tutumları Arasındaki İlişki.
- Kula, K. Ş., & Saraç, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 227–242.
- Meb. (2021). Türkiyede Bulunan Lise Türleri.

- Mevzuat Bilgi Sistemi-Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği. (n.d). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=21510&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Özyılmaz, Ö. (2017). Türk milli eğitim sisteminin sorunları ve çözüm arayışları (5. Bs.). Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786055885809>
- Sevinç, B. (2002). Türkiye’ de lisansüstü eğitim uygulamaları, sorunlar ve uygulamalar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 34(1), 1–13. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000052
- Tektaş, N. (2014). Üniversite mezunlarının kaygı düzeylerinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Dr. Mehmet, 243–253.
- Varış, F. (1972). Türkiye’de lisans-üstü eğitim pozitif bilimlerin temel ve uygulamalı alanlarında. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(1), 1–24. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000336
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.
- YÖK. (2021). Yükseköğretim Bilgi Sistemi Öğrenci Sayıları. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Zaleski, Z. (1996). Future anxiety: Concept, measurement, and preliminary research. Personality and Individual Differences, 21(2), 165–174. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(96\)00070-0](https://doi.org/10.1016/0191-8869(96)00070-0)



Katılım Bankaları İsmiinin “İslami Bankalar” Olarak Değiştirilmesinin Toplumsal Algı Üzerine Etkisi, TRB1 Bölgesi Üzerine Bir Uygulama Çalışması¹

Yavuz TÜRKAN², Ethem KILIÇ^{3*}

Geliş Tarihi/Received: 25.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 16.07.2021

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Ülkemizde ilk sistematik İslami Bankacılık faaliyetlerine 1983 yılında Özel Finans Kuruluşları adıyla başlanmış ve 2005 yılında Katılım Bankaları ismiyle anılmıştır. Bu bankaların bilinirlik düzeyinin artırılması amacıyla, çalışmada “Katılım Bankaları” isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesi durumunda toplumun bu bankacılık anlayışına bakış açılarının nasıl olacağı araştırılmaktadır. Katılım bankalarının İslami usulleri temsil edip etmediği, isim değişikliği durumunda yatırımcıların bu bankacılık anlayışına olan taleplerinin nasıl olacağı, İslami Bankacılık kavramının etkilerinin hangi yönde olacağı belirlenmektedir. Tabakalı örneklem yoluyla TRB1 bölgesinde 1.100 kişiye yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin büyük çoğunluğu Katılım Bankaları İsmiinin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesini uygun gördükleri, Katılım Bankaları isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesi durumunda bu bankalara yatırım yapabilecekleri görülmüştür. Ayrıca çalışmaya katılan bireylerin yine büyük bir çoğunluğu Katılım Bankalarının isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesinin katılım bankalarının işlem hacmini de arttıracakını, bu

¹ Bu çalışma Bingöl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından (Proje No: BAP-İİBF.2018.00.001) desteklenmiştir. Ayrıca, çalışma 28-30 Haziran 2019 tarihinde, Sivas'ta yapılan ATLAS 3.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde sözlü olarak sunulmuş ve sadece özet kısmı Kongre Özet Kitabında basılmıştır.

² Dr. Öğretim Üyesi, Bingöl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Orcid No: 0000-0002-0227-9346

³ Dr. Öğretim Görevlisi, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Orcid No: 0000-0002-6247-9024

* Sorumlu yazar/Corresponding author
E-mail/e-ileti: etemkcl@hotmail.com

konunun devlet tarafından desteklenmesi gerektiğini ve dini hassasiyeti olan bireylerin bu bankaları daha fazla tercih edeceklerini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, İslami Bankacılık, TRB1, İslami Finans

The Effects of Changing The Name Of Participation Banks to “Islamic Banks” on Social Perception, an Application Study on the TRB1 Region

ABSTRACT

The first systematic Islamic Banking activities in Turkey started in 1983 under the name of Private Finance Institutions and became known as “Participation Banks” in 2005. These banking transactions, which have developed rapidly in the world, have also increased in our country, but the desired level has not been reached. In order to increase the awareness level of these banks, the study will investigate how the society's vision on this banking approach will be if the name of “Participation Banks” is changed to “Islamic Banking”. In the study, it will be determined whether the participation banks represent Islamic procedures, how the requests of investors for this banking understanding in case of namechange, and the effects of the Islamic Banking concept will be determined. A face-to-face survey technique was applied to 1,100 people in the TRB1 region through stratified sampling. Most of the individuals who participated in the study deemed it appropriate to change the name of Participation Banks to “Islamic Banks, in addition, if the name of the Participation Banks was changed to “Islamic Banks, they could invest in these banks. In addition, the majority of the individuals who participated in the study also have expressed that changing the name of the Participation Banks to Islamic Banks would increase the transaction volume of the participation banks, this issue should be supported by the government and religiously sensitive individuals would prefer these banks more.

Keywords: Participation Banks, Islamic Banking, TRB1, Islamic Finance

1. GİRİŞ

Katılım bankacılığının asıl amacı İslam’da haram olarak nitelendirilen “faiz (riba)” işleminden uzak durarak gerek fon toplarken gerekse fon kullandırırken faizin kullanılmaması gerekliliğidir. Bankaların varlığı çok eskilere dayanmaktadır. Bankalarda faizli işlemlerin gerçekleştirilmesinden dolayı Müslümanlar bankalardan uzak durmuş ve ellerindeki

tasarruflarını etkili bir şekilde ekonomiye kazandıramamışlardır. İslami bankaların kurulmasıyla gerek tasarruf sahibi yatırımcılar gerekse faizden uzak durarak kredi kullanmak isteyen ihtiyaç sahipleri için gerekli bir kurum haline gelmiştir (Türkan, 2018). Ancak İslami bankaların asıl amacını kâr maksimizasyonu oluşturması ve ülkemizde bu bankaların isminin Katılım Bankaları olarak ifade edilmesi sonucu muhafazakâr kesim tarafından diğer bankalardan ayırt edilemediği ve uzak durulduğu düşünülmektedir.

ABD’li bir araştırma şirketi olan PEW tarafından yapılan bir araştırmada 2015 yılı dünya nüfusunun %24’nü (1,8 milyar) Müslümanların oluşturduğu ve son yıllarda diğer dinlere nazaran Müslüman nüfusunun daha hızlı arttığı belirtilmektedir (<http://www.pewresearch.org>). Bunun yanında TÜİK tarafından yapılan analizde Türkiye’nin Aralık 2016 yılı itibariyle nüfusunun yaklaşık 80 milyon (79 milyon 814 bin 871 kişi (<http://www.tuik.gov.tr>)) olduğu ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan çalışmalarda bu nüfusun %99,2’ni (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 29) Müslümanların oluşturduğu belirtilmektedir. Bu veriler incelendiğinde gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de Müslüman nüfusun yadsınamayacak derecede fazla olduğu bu nedenle İslami bankacılığa bu noktadan daha fazla dikkat edilmesi gerektiği görülmektedir.

Türkiye ekonomisinin ciddi yapısal değişim yaşadığı 1980’li yıllarda finans sektöründe ve finansal araçlarda yeni değişimler yaşanmıştır (Öztürk & Özyakışır, 2005) . Bu değişimle birlikte ekonomiye Katılım Bankaları ve İslami Finansal araçlar katılmıştır. İslami Finansal araçların ortaya konulmasındaki amaç, ekonomiye katılmayan mali değerlerin yastık altından çıkarılarak faizsiz finansman esasları çerçevesinde ekonomiye kazandırılması, İslam ülkeleri ile olan ilişkilerin geliştirilerek İslam ülkelerinde ki büyük yatırımların ülkemize çekilmesi olarak düşünülmektedir. Katılım bankalarında kullanılan İslami finansal araçlar gerek atıl tasarrufların reel ekonomiye kazandırılması ve gerekse krizlere karşı etkili bir faktör olmasından dolayı finans sektöründe önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Yapılan işlemlerde faiz yerine, kâra ortak olduğundan maliyetlerin uygun seviyelerde gerçekleşmesine yardımcı olmakta, böylece dış ticaretin gelişmesine katkı sağlayabilmektedir.

Katılım bankaları, İslami dayanakları esas alan finansal kuruluşlardır. Katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan ayıran temel özellik faiz dağıtmak yerine kazanılan karları dağıtmaktır. Katılım bankalarının tarihsel gelişimi Tablo 1’de belirtilmiştir.

Kuruluş Tarihi	Banka İsmi	Ülke
13 Ocak 1913	Hacı Adem Beyzade İbrahim Siphahizade Hamdi Ve Şürekası Adapazarı İslam Ticaret Bankası	Adapazarı, Osmanlı
1963	Tasarruf Bankası	Ahmed en-Neccar tarafından Mısır'ın Mith Gamr kasabasında
1974	İslâm Kalkınma Bankası	Merkezi Cidde olan Müslüman kimliğine sahip olan ülkeler tarafından kurulmuştur.
1975	Dubai İslâm Bankası (Dubai Islamic Bank)	Dubai, BAE
1981	Dar Al-Maal Al-İslâmi	Cenevre, İsviçre
1985	Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye
1989	Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye
1991	Anadolu Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye
1995	İhlas Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye
1996	Asya Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye
2001	Family Finans	Türkiye
2005	Türkiye Finans Katılım Bankası	Türkiye
2014	Ziraat Katılım Bankası	Türkiye
2016	Vakıf Katılım Bankası	Türkiye
2019	Emlak Katılım Bankası	Türkiye

İlk İslami bankacılık anlayışına sahip olan “Adapazarı İslam Ticaret Bankası” bankası 13 Ocak 1913 yılında kurulmuştur (Kutluata, 1970). Başka kaynaklarda ise İslami bankacılık anlayışına sahip olan ilk bankanın, 1963 yılında Mısır’ın Mith Gamr kasabasında Ahmed en-Neccar tarafından Tasarruf Bankası adı altında kurmuş olduğu banka gösterilmektedir. Müslüman kimliğine sahip olan ülkeler arasında bankacılık faaliyetlerini İslami çerçevede gerçekleştirmek için 1974 yılında İslâm Kalkınma Bankası kurulmuştur. Türkiye de bu bankanın kurucu üyelerinden birisidir (Ersoy, 1987). Moore ise; İslami bankacılık anlayışına sahip olan ilk bankanın 1975 yılında kurulan Dubai İslâm Bankası olduğunu belirtmektedir (Moore, 1990)

Türkiye’de 2019 yılı itibariyle 6 adet Katılım Bankası işlem yapmaktadır. Bunlar; Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım Bankasıdır. Bu bankalar İslami usullere göre gerek bireylere gerekse işletmelere uygun finansal araçlar sunmaktadırlar. İslami Finansal araçlar genel olarak; Murabaha, Mudaraba, Muşaraka, İcara (Finansal Kiralama-Leasing), Sukuk, Selem, İstisna, Teverruk, Tekaful şeklinde ifade edilmektedir. Ancak ülkemizde Katılım Endeksi, Murabaha, Sukuk, Tekaful ve İcara (Finansal Kiralama) gibi belli finansal araçlarda yoğunlaşmıştır. Herhangi bir mal vb. varlığın satın alınıp belli bir kar payı konulup satılmasını ifade eden Murabaha Türkiye’de %90’lık bir işlem hacmine sahip olan bir finansal araçtır. Murabadan sonra ise varlıkların menkul kıymetleştirilerek kira sertifikaları aracılığıyla satışını öngören, son yıllarda da oldukça fazla başvuru alan Sukuk ve finansal kiralama temel alan ve devletin bu tür işlemler için KDV indirimi uyguladığı İcara (Leasing) işlemleri gelmektedir. Diğer finansal araçların kullanılmamasının nedeni Katılım Bankalarının tam olarak bilinmemesi, fıkhi açıdan tereddütlerin olması, tasarruf sahiplerinin ihtiyatlı yaklaşımı ve katılım bankalarının aktif

büyükliklerinin yeteri seviyelerde bulunmaması olarak görülmektedir. Kullanılmayan finansal araçların alt yapılarının sağlam bir şekilde kurulması, İslami Bankacılığın tam olarak anlatılması ve işlemlerin İslami hükümlere uygun bir şekilde oluşturulması sonucunda bu finansal araçlarında etkin bir şekilde kullanılacağı düşünülmektedir.

Dünyada bu bankacılık sistemine genel olarak İslami Bankacılık ismi verilmektedir. Bunlardan bir kısmı Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. “İslami Banka” kavramını kullanan ülkeler ve banka isimleri

ÜLKELER	İSLAMİ BANKALAR
Bahreyn	- Bahrain Islamic Bank (Bsc) - Al Baraka Islamic Bank - Abc Islamic Bank (E.C)
Bangladeş	- Al-Arafah Islami Bank Ltd. - First Security Islami Bank Limited - Icb Islamic Bank - Islami Bank Bangladesh Ltd - Shahjalal Islami Bank Limited - Social Islami Bank Limited
Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)	- Abu Dhabi Islamic Bank - Dubai Islamic Bank - Emirates Islamic Bank - Noor Islamic Bank - Sharja Islamic Financial Services
Gambiya	- Arab Gambian Islamic Bank Ltd (Banjul)
Gine	- Banque Islamique De Guinee (Conakry)
Katar	- Islamic Financial Securities Company (Doha) - Qatar Islamic Bank (Doha)
Lübnan	- Arab Finance House Sal (Islamic Bank) (Beirut)
Malezya	- Agrobank Islamic - Amislamic Bank - Alliance Islamic Bank - Bank Islam Limited - Eoncap Islamic Bank - Hong Leong Islamic Bank - Rhb Islamic Bank - Unicorn International Islamic Bank Malaysia
Mısır	- Faisal Islamic Bank Of Egypt
Nijer	- Banque Islamique Du Niger
Pakistan	- Albaraka Islamic Bank B.S.C. (E.C.) - Bankislami Pakistan Ltd - Faisal Islamic Bank Of Bahrain - Dubai Islamic Bank Pakistan Limited - Emirates Global Islamic Bank
Senegal	- Banque Islamique Du Senegal - Massraf Faysal Al Islami Senegal
Sudan	- Faisal Islamic Bank - Islamic Bank For Western Sudan - Al Shamal Islamic Bank - Islamic Co-Operative Development Bank - Sudanese Islamic Bank - Tadamon Islamic Bank
Suudi Arabistan	- Islamic Development Bank
Ürdün	- Islamic International Arab Bank - Jordan Islamic Bank For Finance And Investment
Yemen	- Islamic Bank Of Yemen For Finance And Investment - Tadhamon International Islamic Bank
Suriye	- Syria International Islamic Bank
ABD	- LARIBA- The American Islamic Finance House
İngiltere	- Abu Dhabi Islamic Bank - Islamic Bank Of Britain Plc

Kaynak: BFmaster Bilgi Deposu, Uluslararası Swift Kodları, <https://bfmaster.com/uluslararasi-banka-swift-kodlari> adresinden 01.02.2019’da alınmıştır.

Dünyada “İslami Bankacılık” olarak nitelendirilirken ülkemizde “Katılım Bankacılığı” olarak kullanılması bu sistemin ülkemizde etkin bir şekilde kullanılmamasına neden olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın sonucunda belirtilen hipotezin kabul ya da red edileceği ortaya konmaktadır.

2. KATILIM BANKALARI İSMİNİN “İSLAMİ BANKALAR” OLARAK DEĞİŞTİRİLMESİNİN TOPLUMSAL ALGI ÜZERİNE ETKİSİ, TRB1 BÖLGESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA ÇALIŞMASI

Faizsiz ya da İslami bankalar olarak nitelendirilen Katılım Bankaları, 1983 yılında ilk olarak Özel Finans Kuruluşları olarak açılmış, 2005 yılında ise şu anki ismini almıştır. Dünyanın her yerinde İslami Bankalar olarak nitelendirilmesine karşın ülkemizde Katılım Bankacılığı adıyla ifade edilmesi toplumun bu bankalara olan bakış açısını da değiştirmektedir. Genel itibariyle konvansiyonel (geleneksel) bankalarla karıştırılan bu bankaların isminin İslami Bankalar olarak ortaya konulmasının toplumsal açıdan ne tür sonuçlar doğuracağı araştırmalar neticesinde ortaya konulmaktadır.

Yapılan literatür araştırmaları neticesinde Katılım Bankacılığı isminin değişikliği ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmaların müşteri memnuniyeti, performans analizi ve İslam Hukuku üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada ise tüm dünyaca benimsenen ve nitelendirilen İslami Bankacılığın, %99,2’ni Müslüman kesimin oluşturduğu ülkemizde uygulanabilirliğinin toplumsal algısı tespit edilerek, İslami Bankacılıkta kullanılacak finansal araçların ekonomik katma değerliliği arttırılmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu çalışma ile İslami Bankacılık anlayışının yaygınlaştırılarak işlem hacminin arttırılacağı düşünülmektedir. Bu konu üzerinde çalışılmamış olması özgün değerliliğini arttırırken, katma değerinin de yüksek olacağı durumu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılmaktadır.

2.1. Çalışmanın Amacı

Çalışmada Katılım Bankacılığı ile İslami Bankacılık arasındaki algının farklı olup olmadığının ölçülmesi, “ nasıl olacağının belirlenmesi ve Katılım Bankaları isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesi durumunda ortaya çıkacak etkinin ölçülmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada toplumun İslami Bankacılığa bakış açısı anketler aracılığıyla ortaya konmaktadır. Anket çalışmasının ilk bölümünü demografik özellikler oluşturmaktadır. İkinci

bölümde toplumun Katılım Bankaları hakkında ki bilgi düzeyleri tespit edilmektedir. Son bölümde ise isim değişikliği durumunun toplumsal algıyı nasıl etkileyeceğini analiz etmek amacıyla beşli likert ölçek önermesi uygulanmaktadır. Ölçekte yer alan her cevabın sayısal karşılığı belirlenmiştir. Anlam karmaşalarından kaynaklanan hataların ve gerçekçi olmayan cevapların (ölçüm hatalarının) elimine edilmesi amacıyla kontrol soruları ankete eklenmiştir.

Bu çalışmanın evrenini proje bütçesinin yetersiz olması nedeniyle TRB1 Bölgesini kapsayan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerindeki nüfus oluşturmaktadır. TRB1 bölgesinin toplam nüfusu 1.726.199 (786.676 + 583.671 + 273.354 + 82.498) (<https://www.nufusu.com/>, 2017 Yılı Verileri) kişiden oluşmaktadır. Tablo 3'te yer alan Örneklem tablosunda evrenimize uygun ve çalışmanın güvenilirliğini arttıracak örneklem büyüklüğü 1.067 kişi olarak belirlenmiştir. Riskleri azaltmak, hataları minimize etmek adına toplam olarak 1.100 kişiye anket uygulanmıştır.

Tablo 3. $\alpha = 0.03$ için örneklem büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	+ 0.03 örneklem hatası (d)			+0.05 örneklem hatası (d)			+0.10 örneklem hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:50

Yapılan analizler sonucunda Malatya'yı temsilen 515 kişiye, Elazığ için 335 kişiye, Bingöl ilinde 196 kişiye ve Tunceli ilinde 54 kişiye anketler uygulanmıştır. Çalışmada TRB1 bölgesindeki illere gidilerek anketler yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında araç kiralanmış ve hafta sonları yürütücü, araştırmacı ve ücretli yardımcı personel yardımıyla anketler bizzat uygulanmıştır.

Projenin analiz safhasında öncelikli olarak anket uygulamasının ilk kısmını oluşturan demografik özellikler, sonraki aşamada beşli likert ölçek önermesi soruları SPSS paket programı ile analiz edilmektedir. Tüm anketlerin (1067+33) analizi bu program ile betimsel ve ilişkisel olarak analiz edilmektedir. Veriler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla korelasyon ve regresyon analizi; değişkenler arasında ki dağılımı belirlemek amacıyla frekans

analizi; çalışmayla alakadar ilişkisel soruların ortaya konulması amacıyla faktör analizi ve gruplar arasında karşılaştırma yapmak amacıyla Tukey testi uygulanmıştır. Böylece toplumun isim değişikliğine olan algısı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

2.3. Bulgular ve Yorumlar

Yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir. Anket sonuçlarına ilişkin demografik özellikler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Demografik özellikler

Değişkenler	Gruplar	Sayı	%
Cinsiyet	Bay	620	56,4
	Bayan	478	43,5
Yaş	18 ve altı	96	8,7
	18-29	466	42,4
	30-41	300	27,3
	42-53	150	13,6
	54+	83	7,5
Eğitim	İlköğretim	110	10,0
	Lise	341	31,0
	Ön Lisans	176	16,0
	Lisans	364	33,1
	Lisansüstü	103	9,4
Meslek	Memur	223	20,3
	İşçi	112	10,2
	Serbest Meslek	132	12,0
	Özel Sektör	244	22,2
	Ev Hanımı	114	10,4
	Çalışmıyor	258	23,5
Gelir	1500 altı	323	29,4
	1501-3000	306	27,8
	3001-4500	212	19,3
	4501-6000	70	6,4
	6001 üstü	83	7,5

Yapılan frekans analizi sonucuna göre katılımcıların 620'sinin erkek ve 478'inin kadın olduğu görülmektedir. Toplam 1100 katılımcıdan 96'sı 18 yaş ve altı, 466'sı ise 19-29 yaş aralığındadır. 300 Katılımcı 30-41, 150 katılımcı 42-53 ve 83 kişi ise 54 ve üstü yaş aralığındadır. Katılımcıların 110'u ilköğretim, 341'i lise, 176'sı önlisans, 364'ü lisans, 103'ü lisansüstü eğitim derecelerine sahiptir. Meslek olarak incelendiğinde katılımcıların 223'ü memur, 112'si işçi, 132'si serbest meslek, 244'ü özel sektör çalışanı, 114'ü ev hanımı, 258'i ise işsizdir. 1100 katılımcıdan 17'si bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların gelir düzeyleri incelendiğinde, 323'nün gelir düzeyinin 1500 ve altı olduğu, 306'sının 1501-3000; 212'sinin 4501-6000 aralığında olduğu ve 83'ünün 6001 ve üstünde gelir beyan ettiği görülmektedir.

Ankete katılanlara eğer Katılım Bankalarıyla işlem yapıyorlarsa tercih sebepleri sorulmuştur. Ankete katılanların büyük çoğunluğu %31 ile dini hassasiyetler olduğunu

belirtmişlerdir. Ayrıca Katılım Bankaları isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesini uygun görüp görmedikleri sorulmuştur. Çalışmaya katılanların %39,6’sı evet, %26,4’ü ise kararsızım cevabını vermiştir. Toplamda yaklaşık %66’sının bu duruma olumlu baktığı görülmektedir. Katılımcılara “Katılım Bankaları isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesi durumunda yatırım yapar mısınız?” sorusu yöneltilmiş, %38,7’si evet, %30,3’ü kararsızım cevabını vermiştir, yaklaşık %69’nun bu duruma pozitif baktığı görülmektedir.

Çalışmada finansal görüşlere ilişkin 19 sorudan oluşan bir anket oluşturulmuş, faktör analizi sonucunda bu 19 sorudan 11’inin faktör analizinde tek faktör altında toplandığı tespit edilmiştir (b3, b4, b10, b11, b12, b13, b15, b16, b17, b18 ve b19 soruları). Bu sorular Tablo 5.’te verilmiştir.

Tablo 5. B grubu sorular (finansal görüşler)

Faktör Analizi Sonucu Tek Faktörde Toplanan Finansal Görüşler	
b3	Katılım Bankalarının isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesi işlem hacmini arttıracaktır.
b4	İslami Bankalar isminin kullanılması güven duygumu arttıracaktır.
b10	Katılım Bankalarının isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesi bu bankalara olan algımı değiştirecektir.
b11	Katılım Bankalarının isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesi bu bankaları tercih nedenim olacaktır.
b12	Katılım Bankalarının isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesi yatırımları artırıcı bir rol olacaktır.
b13	“Katılım Bankaları” ismini duyunca ilk olarak “İslami Bankacılık” anlayışı aklıma gelmektedir.
b15	Dini hassasiyeti olan insanlar, “Katılım Bankaları” isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesi durumunda bu bankaları daha fazla tercih edecektir.
b16	Katılım Bankalarını geleneksel bankacılık anlayışında ayırmak için İslami Hassasiyetleri hatırlatacak nitelikte olmalıdır.
b17	“Katılım Bankaları” isminin “İslami Bankalar” olarak değişmesi durumunda bu bankalarda çalışmak isteyenlerin sayısı artacaktır.
b18	Müslüman bir ülke olduğumuz için devlet İslami bankacılık anlayışını desteklemelidir.
b19	Dini hassasiyeti olan bir ülke olduğumuz için devlet “Katılım Bankaları” ismini “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesi konusunda desteklenmelidir.

KMO örneklem yeterliği test sonucu 0,921 olup, faktör geçerliğinin sağlandığı görülmektedir. Ayrıca söz konusu 11 soru ile varyansın %50,188’inin açıklanabildiği görülmektedir. Faktör yüklerine ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6. Component Matrix^a

	Component
	1
b19	,779
b17	,765
b4	,758
b3	,755
b12	,744
b18	,744
b11	,704
b16	,664
b15	,642
b10	,634
b13	,573

Güvenirlilik testi neticesinde 11 sorudan oluşan anketin güvenirlilik katsayısı (Cronbach Alpha C.A.=) 0,902 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuç anketin güvenirliliğinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Anketin ilk 7 soruluk bölümüne ilişkin olarak yapılan faktör analizi sonucunda dört sorunun analiz dışında kaldığı görülmektedir. Kalan sorular 5, 6 ve 7'nci sorulardır. Bu sorulara ilişkin yapılan faktör analizi sonucunda geçerliliğe ilişkin KMO katsayısı 0,546 çıkmıştır. Bu durumda bu yedi sorunun müteakip çalışmalarda gözden geçirilmesi gerektiği görülmektedir. Güvenirlilik analizi neticesinde ise Cronbach Alpha katsayısı 0,433 olarak bulunmuştur. Yedi sorunun gözden geçirilmesi ile ilgili yorum bu konu için de geçerlidir.

Korelasyon analizi sonucunda A soru grubu ile B soru gurubu arasında 0,375 gibi orta düzeyde ve negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Regresyon analizi sonucunda Düzeltilmiş R² 0,140 olarak bulunmuştur. Bu durumda bağımsız A grubu değişkeni, B grubunu 0,140 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

Tablo 7. Korelasyon ve regresyon analizi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Durbin-Watson
1	,375 ^a	,141	,140	1,633

Yaş ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçlarına göre finansal görüşler yaşlara göre farklılık göstermemektedir ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır.

Eğitim ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre lisansüstü düzeyde eğitime sahip olanların B soru grubuna verdikleri cevaplar, diğer eğitim düzeylerindekiilerin vermiş oldukları cevaplara göre daha düşük düzeydedir ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 8. Eğitim ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

	(I) eğitim	(J) eğitim	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey	lisansüstü	ilköğretim	-,71994*	,12091	,000
		lise	-,56343*	,09919	,000
		ön lisans	-,46935*	,10932	,000
		lisans	-,48302*	,09852	,000

Meslek ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre ev hanımlarının B soru grubuna verdikleri cevaplar, diğer eğitim düzeylerindekiilerin vermiş oldukları cevaplara göre daha yüksek düzeydedir ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 9. Meslek ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

Tukey	(I) meslek	(J) meslek	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
	ev hanımı	memur	,36896*	,10180	,005
		özel sektör	,31871*	,10068	,024

Gelir ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre gelirleri 6001 TL ve üzerinde olanların B soru grubuna verdikleri cevaplar, diğer eğitim düzeylerindekiilerin vermiş oldukları cevaplara göre daha yüksek düzeydedir ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 10. Gelir ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

Tukey	(I) gelir	(J) gelir	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
	6001+	1500 altı	-,68190*	,11011	,000
		1501-3000	-,63618*	,11068	,000
		3001-4500	-,61756*	,11563	,000
		4501-6000	-,59516*	,14430	,000
		6001+	,59516*	,14430	,000

Yaşanılan şehir ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre Tunceli’de yaşayanların B soru grubuna verdikleri cevaplar, Elazığ, Bingöl ve Malatya’da yaşayanların vermiş oldukları cevaplara göre ortalamaları daha düşük düzeydedir ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca Elazığ’da yaşayanların vermiş oldukları cevaplar da Malatya’dakilerden anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Tablo 11. Yaşanılan şehir ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

Tukey	(I) Şehir	(J) Şehir	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
	Tunceli	Elazığ	,24395*	,06219	,001
		Malatya	-,42834*	,12614	,004
		Elazığ	-,67229*	,12971	,000
		Bingöl	-,57798*	,13551	,000

Cinsiyet ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçlarına göre finansal görüşler cinsiyete göre farklılık göstermemektedir ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır.

A1 sorusu (Katılım bankacılığı hakkında bilgi düzeyiniz) ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçlarına göre finansal görüşler “Katılım Bankacılığı Hakkında Bilgi Düzeyi”ne göre farklılık göstermemektedir ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır.

A2 sorusu (Katılım bankacılığı faizli bankacılıktır) ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre Katılım bankacılığının faizli bankacılık olduğuna inananlar ile inanmayanlar ve kararsızların B grubu sorulara vermiş oldukları cevapların ortalaması arasında anlamlı bir görüş farklılığı vardır.

Tablo 12. A2 sorusu ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

	(I) a2	(J) a2	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	evet	hayır	-,58854*	,06669	,000
		kararsızım	-,41359*	,06766	,000
	hayır	evet	,58854*	,06669	,000
		kararsızım	,17495*	,06056	,011
	kararsızım	evet	,41359*	,06766	,000
		hayır	-,17495*	,06056	,011

A3 sorusu (Katılım bankacılığı “banka” olgusunu taşıdığı için geleneksel bankalarla aynıdır) ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre Katılım bankacılığı “banka” olgusunu taşıdığı için geleneksel bankalarla aynıdır görüşüne inananlar ile inanmayanlar ve kararsızların B grubu sorulara vermiş oldukları cevapların ortalaması arasında anlamlı bir görüş farklılığı vardır. Hayır diyenlerin ortalamaları diğerlerine göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 13. A3 sorusu ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

	(I) a3	(J) a3	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	evet	hayır	-,26875*	,07233	,001
		kısmen	-,24321*	,06744	,001
	hayır	evet	,26875*	,07233	,001
		kısmen	,02553	,06311	,914
	kısmen	evet	,24321*	,06744	,001
		hayır	-,02553	,06311	,914

A4 sorusu (Hangi bankalarla işlem yapmaktasınız?) ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre geleneksel bankalarda işlem yapanların B grubu sorulara vermiş oldukları cevapların

ortalamaları sadece katılım bankasında işlem yapanların ve her ikisinde de işlem yapanların ortalamalarından daha düşük; katılım bankasında işlem yapanların ortalamaları hiçbirinde işlem yapmayanlardan daha yüksek; geleneksel ve katılım bankalarında işlem yapanların ortalamaları hiç birinde işlem yapmayanlardan daha yüksek; geleneksel veya katılımcı bankalarından hiçbirinde işlem yapmayanların ortalamaları da sadece katılım bankalarında işlem yapanlardan daha düşük çıkmıştır ve ifade edilen tüm sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 14. A4 sorusu ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

	(I) a4	(J) a4	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	geleneksel bankalar	katılım	-,44319*	,07220	,000
		her ikisi	-,49789*	,07015	,000
	Katılım	hiçbiri	,31847*	,08486	,001
	her ikisi	hiçbiri	,37316*	,08313	,000
	Hiçbiri	katılım	-,31847*	,08486	,001

A5 sorusu (Eğer Katılım Bankalarıyla işlem yapıyorsanız tercih sebebiniz) ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre dini hassasiyetlerin katılım bankası tercihinde öne çıktığını, dini hassasiyetlerin diğer tüm nedenlerden anlamlı olarak farklılaştığını ve elde edilen sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 15. A5 sorusu ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

	(I) a5	(J) a5	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	Dini hassasiyetler	Cazip ürün ve işlem tarifeleri	,51297*	,07895	,000
		Şubelerin uygun lokasyonu	,51315*	,10583	,000
		Başarılı bankacılık ve finansal işlemler	,50465*	,09673	,000
		Diğer	,58013*	,07006	,000

A6 sorusu (Katılım Bankaları isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesini uygun görüyor musunuz?) ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre katılım bankalarının isminin İslami banka olarak değiştirilmesini uygun bulanların B grubu sorulara vermiş oldukları cevapların ortalamaları değiştirilmesini istemeyenlerle kararsız olanların ortalamalarından daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca hayır cevabını verenlerin ortalamaları da kararsızlardan daha düşük çıkmıştır ve elde edilen tüm sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 16. A6 sorusu ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

	(I) a6	(J) a6	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	evet	hayır	1,22113*	,05055	,000
		kararsızım	,66676*	,05439	,000
	hayır	kararsızım	-,55438*	,05619	,000

A7 sorusu (Katılım Bankaları isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesi durumunda yatırım yapar mısınız?) ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen Tukey testi sonuçları aşağıda sunulmuştur. Buna göre katılım bankalarının isminin İslami banka olarak değiştirilmesi durumunda yatırım yapmak isteyenlerin B grubu sorulara vermiş oldukları cevapların ortalamaları yatırım yapmayacaklardan ve kararsız olanlardan daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca hayır cevabını verenlerin ortalamaları da kararsızlardan daha düşük çıkmıştır ve elde edilen tüm sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 17. A7 sorusu ile finansal görüşler (B grubu sorular) arasındaki ilişki

	(I) a7	(J) a7	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	evet	hayır	1,16913*	,05409	,000
		kararsızım	,54585*	,05465	,000
	hayır	kararsızım	-,62327*	,05745	,000

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Türkiye’de İslami Bankalar, atıl fonları ekonomiye kazandırmakta, sağlıklı ve istikrarlı ekonomik bir yapıya zemin hazırlamakta, bankacılık sisteminde verimliliği artırmasına katkı sağlamakta, ihracat ve ithalatı finanse etmekte, reel ekonomiye fon sağlayarak ekonomik büyümeye katkı sağlama ve istihdamı artırıcı etkilere sahip olmaktadır. Bu nedenlerle İslami Finans kavramının tüm yönleriyle bilinmesi gerekmekte ve bu finansal araçların işlem hacminin artırılmasının gerek ülke ekonomimize gerekse işletmelere büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sistemin gelişmesinin önünde yer alan engellerden biri olarak bilinirlik düzeyi gelmektedir. Katılım Bankaları kavramı Konvansiyonel bankalarla karıştırılmakta, tüm bankalar faizli banka olarak nitelendirilmektedir. Bu anlayışın önüne geçebilmek adına çalışmada Katılım Bankaları isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesinin toplumsal yansımaları analiz edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda birçok İslam ülkesinde İslami Banka teriminin kullanıldığı, hatta ABD ve İngiltere gibi bankacılığın gelişmiş olduğu ülkelerde de İslami Banka ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Ülkemizde ise birkaç ülkede rastlanabilecek Katılım Bankacılığı kavramının kullanıldığı görülmüştür. Bu ismin tam olarak

faizsiz bankacılığı ve İslami bankacılığı yansıtmadığı yapılan analizler neticesinde görülmüştür.

Çalışmada TRB1 bölgesinde ki illerinde yer alan 1100 bireye yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır. Ankete katılanların yaklaşık %66'sı “Katılım Bankaları” isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesini uygun gördüklerini, yaklaşık %69'nun “Katılım Bankaları” isminin “İslami Bankalar” olarak değiştirilmesi durumunda bu bankalara yatırım yapacaklarını belirtmişlerdir. Çalışmada finansal görüşlere ilişkin 19 sorudan oluşan bir anket oluşturulmuş, faktör analizi sonucunda bu 19 sorudan 11'inin faktör analizinde tek faktör altında toplanmıştır. Yapılan Güvenirlik testi neticesinde 11 sorudan oluşan anketin güvenirlik katsayısı (Cronbach Alpha C.A.=) 0,902 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuç, anketin güvenirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tukey testi sonuçlarına göre dini hassasiyetlerin katılım bankası tercihinde öne çıktığını, dini hassasiyetlerin diğer tüm nedenlerden anlamlı olarak farklılaştığını ve elde edilen sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ayrıca katılım bankalarının isminin İslami banka olarak değiştirilmesini uygun bulanların B grubu sorulara vermiş oldukları cevapların ortalamaları, değiştirilmesini istemeyenlerle kararsız olanların ortalamalarından daha yüksek çıkmıştır. Katılım bankalarının isminin İslami banka olarak değiştirilmesi durumunda yatırım yapmak isteyenlerin B grubu sorulara vermiş oldukları cevapların ortalamaları yatırım yapmayacaklardan ve kararsız olanlardan daha yüksek çıkmış ve elde edilen tüm sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Sonuç olarak TRB1 bölgesinde uygulanan anket sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğu Katılım Bankaları isminin İslami Bankalar olarak değiştirilmesini, hâlihazırda kullanılan ismin faizsizlik özelliğini tam olarak yansıtmadığını belirtmişlerdir. “İslami Banka” isminin daha güven verici olduğu görülmüştür. Dünya geneline bakıldığında ve literatür araştırıldığında da İslami Banka kavramının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. “İslam” isminin kullanılması faizsizlik özelliğini yansıtacağı gibi farklı endişeleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle “İslam” isminin kullanılarak farklı amaçların ortaya konulacağı düşüncesi yaygındır. Ancak devlet gözetiminde danışma kurulunun oluşturulması, kullanılan finansal araçların şer-i kuralları barındıran, Kur'an ve hadis ışığında oluşturulması ile bu yapının daha da geliştirilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Bfmaster Bilgi Deposu, Uluslararası Swift Kodları, <https://bfmaster.com/uluslararasi-banka-swift-kodlari>, (01.02.2019).

Diyanet İşleri Başkanlığı (2014), Türkiye’de dini hayat araştırması. Diyanet Yayınları.

Ersoy, A. (1987). Faizsiz yeni bir banka modeli - faizsiz kredileşme sistemi. İlmî Neşriyat.

Kutluata, M. (1970). Sakarya’da bankacılık ve türk ticaret bankası. Sosyoloji Konferansları Dergisi, 11, 77-78.

Moore, C. H. (1990). Islamic banks and competitive politics in the Arab world and Turkey. Middle East Journal, 44, 234-255.

Öztürk, S. & Özyakışır, D. (2005). Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası yaşanan yapısal dönüşümlerin GSMH, Dış Ticaret ve Dış Borçlar Bağlamında Teorik Bir Değerlendirmesi, Mevzuat Dergisi, 8, 94, Bu çalışmaya <https://www.mevzuatdergisi.com/2005/10a/01.htm> adresinden 19.08.2019 tarihinde ulaşılmıştır.

PEW. (2018, Ocak 05). Nüfus, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/09/muslims-and-islam-key-findings-in-the-u-s-and-around-the-world/>.

TUİK. (2018, Şubat 02). Türkiye nüfusu. <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24638>.

Türkan, Y. (2018). İslami finans, M. Güven (Ed.), Küreselleşen dünyada işletmelere etki eden faktörler. Eğitim Yayınevi.

Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2014). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Detay Yayıncılık.



Market Alışverişlerinde Düşük Fiyat Araştırmasının Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi

Mehmet Zahid ECEVİT^{1*}

Geliş Tarihi/Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 20.09.2021

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Fiyat araştırma davranışı üzerine yapılan çalışmalar, tüketicilerin elde edebilecekleri ekonomik ve psikolojik faydalara göre fiyat indirimlerini araştırdıklarını ortaya koymaktadır. Bilginin ekonomik değeri teorisi tüketicilerin fayda-maliyet dengesine göre karar verdiğini öne sürmektedir. Ancak bu teorinin aksine tüketicilerin indirimli fiyat araştırmalarını ekonomik fayda-maliyet yaklaşımından ziyade bireysel gelişim (piyasa bilgisi, yatırım araştırması), psikolojik faydalar (piyasa uzmanı) ve fiyat farkı algısının daha iyi açıkladığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, tüketicilerin indirimli fiyat araştırmalarını açıklamada etkili olan bu faktörleri ele alarak demografik özellikler açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Keşfedici bir araştırma olan çalışma kapsamında İstanbul ili ile sınırlı olmak üzere 161 adet veri toplanmıştır. Araştırma soruları için Urbany ve diğerleri (1996) ve Feick ve Prive (1987) tarafından geliştirilen ölçeklerden faydalanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programına işlenerek hipotezler test edilmiştir. Hipotezlerin test edilmesinde t-testi ve Anova analiz kullanılmıştır. Çalışma sonucunda fiyat araştırma davranışını etkileyen faktörlerin yaş ve aile büyüklüğüne göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle yaş ve aile büyüklüğü arttıkça ortalamaların arttığı tespit edilmiştir. Bu nedenle fiyat araştırma eğilimlerinin de arttığı söylenebilir. Buradan yola çıkarak yalnız yaşayan tüketicilerin ve gençlerin fiyat araştırma eğilimleri düşük olduğundan bu tüketici gruplarına yönelik fiyat indirimleri yerine

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Bandırma Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Orcid No: 0000-0003-2388-3355

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: mehmet.ecevit@windowslive.com

kalabalık yaşıyan ve orta yaşlı tüketici gruplarının tüketeceği ürün gruplarına yönelik fiyat indirimleri düzenlemenin daha yararlı olacağı tahmin edilebilir.

Anahtar Kelimeler: İndirimli Fiyat Araştırma Davranışı, Demografik Özellikler, Market Alışverişi

Investigation of Low Price Search in Grocery Shopping According to Demographic Characteristics

ABSTRACT

Studies on price search behavior reveal that consumers search for price reductions according to the economic and psychological benefits they will obtain. "The economics of information" theory suggests that consumers make decisions based on the benefit-cost balance. However, contrary to this theory, there are also studies showing that individual development (market knowledge, research investment), psychological benefits (market mavens) and price difference perception better explain consumers' discounted price research than the economic benefit-cost approach. In this context, the study examined these factors that are effective in explaining the discount price search of consumers and examined whether they differ in terms of demographic characteristics. As a result of the study, it was determined that the factors affecting price research behavior differ according to the age and family size. In other words, it was determined that the scale averages increased as age and family size increased. For this reason, it can be said that the price search tendencies have also increased. Based on this, it can be estimated that it would be more beneficial to arrange discount for the product groups that will be consumed by crowded and middle-aged consumer groups, rather than young people living alone since their price search tendency is low.

Key Words: Low Price Search, Demografic Characteristics, Grocery Shopping

1. GİRİŞ

Yeni müşteri kazanmayı amaçlayan perakendeciler, indirimli ürünlere ve mağaza değiştirmeye eğilimli olan tüketicilere yönelik olarak "*zararına fiyatlandırma*" stratejileri uygulamaktadırlar. Diğer taraftan mevcut müşterileri elde tutabilmek için de mağaza içerisinde indirimli fiyat araştırmasına eğilimli olan tüketicilere yönelik indirimler düzenlemektedirler (Talukdar vd., 2010: 336). Perakendecilerin uyguladıkları fiyat indirimleri sonucunda piyasada

oluşan fiyat farklılıkları tüketicilerin fiyat araştırması ve karşılaştırması yapmasına neden olmaktadır. Tüketicilerin farklı mağazalar arasında ve aynı mağaza içerisinde düşük fiyat araştırma eğilimlerinin farklı olduğu tespit edilmiştir. Bazı tüketicilerin mağazalar arasında fiyat araştırmasını daha çok yaptığı, bazılarının da tercih ettiği mağazaya sadık kalarak farklı mağazalardan fiyat araştırması yapmadıkları ancak mağaza içerisinde fiyat araştırması yaptıkları görülmüştür (Gauri, 2007: 13).

Araştırma şirketi Nielsen'in 2004 yılı verilerine göre bütün ürün kategorileri dikkate alındığında Amerika'da perakendecilerin tutundurma faaliyetlerine harcadıkları tutarın yaklaşık 429 milyar \$ olduğu ve bu tutarın yaklaşık %36'sını gıda sektörünün oluşturduğu tespit edilmiştir. Perakendeciler tüketicileri etkilemek için fiyat kampanyalarını yoğunlaştırdıkça, tüketicilerin de sadece satın alma zamanlarını veya miktarlarını bu kampanyaları yapan mağazalara göre düzenleyerek sürekli satın aldıkları ürünleri düşük fiyattan temin etmeye çalıştıkları ve piyasada oluşan bu fiyat farklılıklarının 3/4'ünden faydalandıkları tespit edilmiştir. (Talukdar vd., 2010: 336; Gauri, 2007: 16) Bu veriler tüketicilere yönelik yapılan tutundurma faaliyetlerinin önemli bir kısmını fiyat indirimlerinin oluşturduğunu, tüketicilerinde araştırma yaparak bu indirimlerden büyük oranda faydalandıklarını, tüketicilerin fiyat araştırma davranışını etkileyen faktörlerin araştırılmasının önem taşıdığını göstermektedir. Bu nedenle yapılan tutundurma harcamaların verimliliğini artırmak için perakende yöneticileri ve araştırmacılar tüketicilerin fiyat araştırma davranışını anlamaya yoğunlaşmışlardır. Bu bağlamda Urbany ve diğerleri (1996), Berné ve diğerleri (2001) tüketicilerin market alışverişlerinde sergilemiş olduğu fiyat araştırma davranışını incelemişler ve bu davranışı etkileyen faktörleri gruplandırmışlardır. Bu çalışmada tüketicilerin fiyat araştırması davranışını etkileyen bu faktörlerin demografik özelliklerden cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve aile büyüklüğüne göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN GEÇMİŞİ

2.1. Fiyat Araştırma Davranışı

Zamanın sınırlı olması nedeniyle tüketicilerin bir market alışveriş modeli geliştirdikleri, şayet fayda maliyet hesaplarında bir değişme olmazsa, yüksek mağaza değiştirme maliyeti nedeniyle büyük olasılıkla mevcut mağazalarını tercih etmeye devam edecekleri düşünülmektedir. Gıda harcamalarının $\frac{3}{4}$ 'ünün aynı mağazadan yapılması bu düşüncüyü destekler niteliktedir (Urbany vd., 1996: 92). Rhee ve Bell (2002)'de çalışmalarında benzer bir oranı ifade

etmişler ve bu sadakatin sadece mağazaya olan uzaklıktan kaynaklanmadığını, sadık müşterilerin ana mağazadaki ürünlerin çeşitliliği, fiyatları ve yerleşimi gibi konularda sahip oldukları bilgileri kaybetmek istememelerinden de kaynaklandığını öne sürmüşlerdir (Rhee & Bell, 2002: 225). Tüketicilerin bir mağazaya sadık olma eğilimlerine karşın mağaza içerisinde de fiyat araştırması yaptıkları, gazete ilanlarından indirimleri takip ettikleri, indirim zamanı stok yaparak indirimlerden yararlandıkları ve indirimli satışlara geçmişe oranla daha fazla önem verdikleri öne sürülmüştür (Urbany vd., 2000: 243).

Satışların iki kaynağının olduğu öne sürülmektedir. Birincisi, alışveriş esnasında mağazayı tesadüfi olarak seçen tüketiciler. İkincisi de marketteki indirimli fiyatları önceden araştıran bilgili tüketicilerdir. Buradan yola çıkarak fiyat indirimlerinde kaynaklanan satış artışlarının belirli bir mağazaya sadık olmayan ve mağazalar arası fiyat araştırması yapan bilgili tüketicilerden dolayı olduğu tahmin edilmiştir. Fakat yapılan çalışmanın sonunda, fiyat indirimleriyle artan satışların büyük oranda mağazaya sadık olan ve indirimli ürünleri takip eden tüketicilerden kaynaklandığı anlaşılmıştır (Urbany vd., 2000: 254).

Tüketici fiyat araştırması, tüketicilerin belirli bir ürün için en düşük fiyatı bulmak amacıyla rakip marketlerdeki fiyatları elde ederken ve karşılaştırırken sarf ettiği çaba olarak tanımlanmıştır. Tanımda fiyat karşılaştırmak ve fiyat indirimi araştırmak şeklinde iki noktaya vurgu yapılmaktadır. Klasik bilgi ekonomisi modeline göre ise fiyat araştırması belirli bir ürünün fiyatını elde etmek için tüketicilerin tarafından ziyaret edilen mağaza sayısı olarak tanımlanmıştır. Ancak tüketiciler fiyat araştırmanın yanı sıra birçok nedenle mağazaları ziyaret etmektedir. Ayrıca bu modele göre önceden elde ettiği bilgilere göre belirlediği mağazaya giden tüketicilerin ziyaret ettiği mağaza sayısı az olduğu için bunların fiyat araştırması davranışı göz ardı edilmektedir. Bu nedenle yalnızca ziyaret edilen mağaza sayısı dikkate alınmamış, tüketicilerin beyanlarına göre çıkarımda bulunulmaya çalışılmıştır (Urbany vd., 1996: 92).²

Tüketiciler fiyat araştırması yaparken ilk olarak geçmiş deneyimlerden ve öğrenme yapılarından elde edilen bilgileri bilinçaltı yoluyla değerlendirilmektedirler. Şayet bu değerlendirme tüketicinin karar alması için yeterli düzeyde değilse, bu durumda birey harici bilgi kaynaklarına başvurmaktadır. Harici bilgi arama kararı ise bireyin araştırmadan elde edeceği fayda

² Urbany ve diğerleri tarafından yapılan iki çalışma konuyu iyi özetlediği ve bu alandaki önemli iki makalelerden biri olduğu için geniş yer verilmiştir.

ile bu araştırma için katlanacağı maliyete (parasal ve parasal olmayan) dayanmaktadır (Berné vd., 2001: 72).

Bilginin ekonomik değeri çalışmasında Stigler (1961) tarafından ortaya konan fayda-maliyet modeli ile tüketicilerin fiyat araştırma davranışı açıklanmaya çalışılmış ve bu model birçok yazar tarafından da kullanılmıştır (Berné vd., 2001; Carlson & Gieseke, 1983; Goldman & Johansson, 1978; Marmorstein vd., 1992; Urbany, 1986; Urbany vd., 1996). Fayda-maliyet modeline göre, tüketiciler fiyat araştırması ile elde edeceği tasarruf bunun için harcayacağı zamanın fırsat maliyetinden yüksek olduğu sürece araştırma yapmaya devam edecektir (Talukdar vd., 2010: 336). Araştırma maliyeti yüksek olan tüketicilerin ise farklı mağazaları ziyaret ederek indirimleri araştırmaktan ziyade aynı mağaza içerisinde fiyat araştırması yapacağı tahmin edilmektedir (Gauri, 2007: 39).

Fayda-maliyet modeli kullanılarak akaryakıt istasyonlarındaki marketlerde tüketicilerin sergiledikleri fiyat araştırma davranışları incelenmiş ancak bu davranış %9,8 oranında açıklanabilmiş ve modelin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Goldman & Johansson, 1978: 184). Urbany ve diğerleri (1996) ise, gıda harcamaları bütçeden daha fazla pay aldığı için, fayda-maliyet modelinin gıda sektöründeki fiyat araştırma davranışını daha iyi açıklayabileceğini tahmin etmişlerdir. Modele psikolojik ve bireysel gelişim boyutlarını da ekleyerek gıda marketlerinde uygulamışlardır. Yapılan araştırma ile tüketicilerin fiyat araştırması ile ilgili daha önceden yaptıkları araştırma yatırımları ve piyasa uzmanlığının fayda maliyet modelinden daha iyi işlediği tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile tüketicilerin fiyat araştırma davranışı fayda-maliyet modeline kıyasla yeni modelle daha iyi açıklandığı ortaya konmuştur (Urbany vd., 1996: 91). Benzer bir sonuca Berné ve diğerleri (2001)'de ulaşmışlardır.

Standart tüketim ürünlerin fiyat farklılıkları azken, pahalı ürünlerde mağazalar arasındaki fiyat farklılıkları daha yüksektir. Ancak buna rağmen yapılan araştırmalar yüksek fiyatlı ürünlerde bilginin ekonomik değeri teorisinin aksine daha az fiyat araştırması yapıldığını göstermiştir (Grewal & Marmorstein, 1994). Marmorstein ve diğerleri (1992) tarafından yapılan çalışmada fiyat araştırma davranışı fayda-maliyet boyutuyla incelenmiş ve ayrıca tüketicilerin kazançları maddi ve maddi olmayan kazanımları şeklinde ele alınmış ve modele alışverişten elde edilen psikolojik fayda (alışverişten alınan haz) eklenmiştir (Marmorstein vd., 1992: 52). Dolayısıyla tüketiciler fiyat araştırması yaparken sadece maddi kazanç elde etmeyi beklememekte, aynı zamanda bu kazanımlar onlara haz vermektedir.

2.2. Fiyat Araştırmasını Etkileyen Faktörler

Bu bölümde fiyat araştırma davranışını açıklamak için Urbany ve diğerleri (1996) tarafından geliştirilen modeldeki değişkenler olan *ekonomik fayda*, *fiyat araştırma kısıtları*, *bireysel gelişim (insan sermayesi)*, *psikolojik fayda* ve *demografik özellikler* ile ilgili literatür incelenmiştir.

1.2.1. Ekonomik Tasarruf

Fiyat araştırması sonucunda elde edilmesi beklenen tasarrufun önemini satın almanın maddi değeri ve piyasadaki fiyat farklılığı etkilemektedir. Satın almanın maddi değeri tüketici için yüksek ise araştırma eğiliminin artacağı bilinmektedir (Stigler, 1961: 219; Carlson & Gieseke, 1983: 361). Aynı zamanda piyasadaki fiyat farklılığı yükseldikçe, araştırma sonunda elde edilmesi beklenen tasarruf miktarı da artmaktadır (Stigler, 1961: 215). Yapılan harcama tutarı arttıkça araştırmadan elde edilen tasarruf artmakta ve böylece araştırma miktarı da artmaktadır. Bu bağlamda Urbany ve diğerleri (1996), ekonomik faydayı iki boyutuyla incelemişlerdir; tüketicilerin *fiyat dağılımı algısı* ve *satın almanın ekonomik önemi* (bütçe kısıtı). Şayet tüketiciler piyasadaki fiyat farklılıklarını yüksek bulursa, fiyat araştırmasını artırdıkça elde edeceği tasarruf beklentisi de artacağı için fiyat araştırmasını da artıracaktır. Bununla birlikte yapılan harcamaların hane halkı bütçesindeki payı arttıkça düşük fiyat araştırması ile elde edeceği kazanımlar da bir o kadar fazla olacaktır (Urbany vd., 1996: 93). Yapılan çalışmanın sonunda indirimli fiyat araştırma davranışını açıklamada çok güçlü olmasa da fiyat farkı algısının etkili olduğu ifade edilmiştir.

1.2.2. Fiyat Araştırma Kısıtları

Urbany ve diğerleri (1996), geliştirdikleri modelde fiyat araştırmasını kısıtlayan nedenleri *zaman sınırlı olması*, *evde bakıma ihtiyaç duyan küçük çocukların bulunması*, *mağazalar arası fiyat karşılaştırması yapmanın zorluğu* ve *fiziksel zorluklar* şeklinde ele almıştır. Tüketicilerin çalışma saatleri ve algıladıkları zaman darlığına bakılarak zaman maliyeti ölçülmüştür. Bakıma ihtiyacı olan okul çağına gelmemiş çocuklu ebeveynlerin alışverişe ayıracakları zaman kısıtlı olacaktır.

Rekabetin tam olduğu bir piyasada 10 ila 20 bin arası ürün çeşidinin sunulduğu düşünüldüğünde, fiyat araştırmanın ne kadar zor bir davranış olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bu nedenle, mağazalar arası fiyat karşılaştırmasının zor olduğunu düşünen tüketicilerin fiyat

karşılaştırma eğilimlerinin düşeceği tahmin edilmiştir (Urbany vd., 1996: 93). Mağaza ziyaret maliyeti düşük olan tüketicilerin daha fazla mağaza ziyaret ettikleri ve daha az ödedikleri ayrıca yapılan mağaza ziyaretlerinin verimli olmasının daha çok araştırma yapmaya imkan verdiği ifade edilmektedir (Carlson & Gieseke, 1983: 358).

Urbany ve diğerleri (1996), araştırma sonuçlarına göre fiyat araştırma kısıtını en iyi karşılaştırma zorluğu ve zaman kısıtının açıkladığını ancak bunlarında genel anlamda fiyat araştırma davranışını açıklamada yetersiz olduğu tespit edilmiştir. (Urbany vd., 1996: 100).

1.2.3. Bireysel gelişim

Tüketicilerin yaptıkları satın almalar sonucunda edindikleri tecrübe arttıkça araştırma verimliliğinin de artacağı ve böylece daha fazla araştırma yapabilecekleri tahmin edilmektedir (Stigler, 1961: 219; Brucks, 1985: 1). Aynı zamanda bir mağaza ile ilgili bilgi birikimine sahip olan tüketicinin, bu bilgisinden dolayı mağazalar arasında fiyat araştırmak yerine aynı mağaza içerisinde fiyat araştırması yapmayı tercih edeceği tahmin edilmektedir. Böylece mağazalarla ilgili daha çok bilgisi olan tüketiciler daha az bilgisi olan tüketicilere nazaran daha az fiyat araştırma eğilimi içerisinde olacaklarını tahmin etmişlerdir (Urbany vd., 1996: 94).

Urbany (1996) insan sermayesini incelerken *genel piyasa bilgisi, yatırım araştırması ve zaman yönetimi yeteneği* açısından konuyu ele almıştır. Stigler (1977) insan sermayesini, zamanla biriken bilgi olarak tanımlamıştır (Urbany vd., 1996: 91). Urbany (1996), yatırım araştırmasını ele alırken, düzenli araştırma ve mağaza değiştirme maliyetinin elde edilecek faydayı geçtiği durumların çok az bir tüketici grubu için geçerli olabileceğini ifade etmişlerdir. Hane halkı üretim teorisine göre, tüketiciler gelecekte tekrar etmeyi düşündükleri faaliyetlerde kullanmak üzere bir kereliğine yatırım yapmaktadırlar. Yani tüketiciler araştırma yatırımı yaparak bir mağazayı ilk tercih olarak belirlemekte ve böylece alışverişlerini kolaylaştırmaktadırlar. Daha öncede ifade edildiği gibi gıda harcamalarının $\frac{3}{4}$ 'ünün aynı mağazadan yapılması bu düşünceyi desteklemektedir (Urbany vd., 1996: 94). Zaman yönetimi açısından da zamanını iyi yöneten tüketicilerin fiyat araştırmasına daha fazla zaman ayırabilecekleri öne sürülmektedir (Urbany vd., 1996: 94).

Bu öngörüler sonrasında yapılan araştırma sonuçlarına göre fiyat bilgisinin (özellikle süreli kampanyalarda) kısa bir geçerliliği olması nedeniyle, bireysel gelişim ile fiyat araştırması arasında negatif bir ilişki tespit edilememiştir. Başka bir ifadeyle, daha önce fiyat araştırmasına yapılan yatırımlar sonucu elde edilen bilgiler indirim kampanyalarının sürekli değişmesi

nedeniyle geçerliliğini yitirmekte bu nedenle tüketici geçmiş bilgilerine dayanarak karar verememekte ve yeni araştırmalara ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca piyasa bilgisi yüksek tüketicilerin araştırma verimliliğinin de yüksek olacağı ve araştırma maliyetlerinin düşeceği, dolaylı olarak daha fazla fiyat araştırması yapabilecekleri tahmin edilmiştir. (Urbany vd., 1996: 100; Berné vd., 2001).

1.2.4. Psikolojik faydalar

Urbany ve diğerleri (1996), çalışmalarında psikolojik faydayı piyasa uzmanlığı ve alışverişten hoşlanma boyutlarıyla ele almıştır. (Urbany vd., 1996: 95). Piyasa uzmanlarının indirim kuponlarına eğilimi üzerine yapılan bir araştırmada, piyasa uzmanlarının harcamalarını bütçelendirdikleri, alışveriş listesi hazırladıkları, alışveriş öncesi reklamları takip ederek satın alma planı yaptıkları ve bunları sadece maddi kazanç elde etmek için değil, sosyal çevreleriyle paylaşmak için yaptıkları ifade edilmiştir (Price vd., 1988: 354).

Piyasa uzmanlarının fiyat karşılaştırmaktan ziyade, indirimli fiyat bulmak amacıyla araştırma yaptıkları tespit edilmiştir. Dönemsel fiyat indirimlerine ulaşmak genel fiyatlara ulaşmaktan daha zor olduğu için bu tür bilgilerin değeri daha yüksektir. Ayrıca çevredekilerin bu bilgilere daha fazla itibar etmesinden dolayı, piyasa uzmanlarının bu bilgilere ulaşip, paylaşma isteği de artırmaktadır (Urbany vd., 1996: 100; Berné vd., 2001: 82; Gauri, 2007: 16). Benzer bir şekilde, fiyata karşı duyarlı olan tüketicilerin fiyat araştırma eğilimlerinin yüksek olduğu, bunun da yapılan tasarruflardan ziyade piyasa uzmanlığı gibi psikolojik faydalarından kaynaklanabileceği ifade edilmektedir (Magi & Julander, 2005: 326). Araştırmalarının sonunda indirimli fiyat araştırmasını açıklamada piyasa uzmanlığının daha fazla önem arz ettiği tespit edilmiştir (Urbany vd., 1996: 61).

1.2.5. Demografik özellikler

Demografik özelliklerden yaşın, cinsiyetin ve eğitim durumunun fiyat araştırma davranışı ile doğrudan ilişkisi zayıf bulunmuştur ancak yaşın ve eğitim durumunun fiyat araştırmasını etkileyen faktörler (*ekonomik fayda, fiyat araştırma kısıtları, bireysel gelişim ve psikolojik fayda*) ile ilişkisi anlamlı bulunmuştur. Özellikle yaşın etkisinin önemi vurgulanmıştır. Çünkü yaşlılar ile gençler arasında örneğin; bilgi ve verimlilik, araştırma maliyeti, ekonomik faydalar, tutumluluk gibi konularda farklılığın olduğu anlaşılmıştır (Urbany vd., 1996: 100). Başka bir çalışmada ise yaş arttıkça fiyat karşılaştırma eğiliminin arttığını ancak fiyat bilgisi edinmede anlamlı bir değişim olmadığı tespit edilmiştir (Berné vd., 2001: 82). Webster (1965)'in

çalışmasına göre de yaşı ilerleyen ve bir markaya sadık olmayan ev hanımlarında indirimli fiyat araştırma eğiliminin daha yüksek olduğu öne sürülmüştür (Webster, 1965: 188).

İyi eğitilmiş ve yüksek gelirli olmanın bireylere tüketici olarak daha fazla deneyim kazanma ve verimli olma fırsatı sunduğu, bunun sonucunda da daha az fiyat araştırması yapılacağı düşüncesi vardır. Fakat Urbany ve diğerleri (1996) tarafından yapılan çalışmada gelir ve eğitimin fiyat araştırmasına açık bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılamamış, bunun üzerine bu bilgiyi test eden araştırmacılar gelir durumu arttıkça tüketicilerin daha az fiyat araştırması yaptıkları tespit etmişlerdir (Berné vd., 2001: 81). Başka bir çalışmada ise, gelirin fiyat araştırmasına beklendiği gibi negatif bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedenini de düşük gelir grubunda olan tüketicilerin fiyat araştırmasından ziyade gelirlerine göre tüketim alışkanlıklarını değiştirmiş olmalarından kaynaklanabileceğini ifade edilmiştir (Magi & Julander, 2005: 326).

Başka bir çalışmada cinsiyet ve indirimli fiyat araştırması arasında bir ilişki olup olmadığını incelenmiş, araştırmanın sonucunda kadınların erkeklere oranla fiyatlar hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları, fiyat bilgisi çok olan tüketicilerin de daha fazla indirimli fiyat araştırması yaptıkları tespit edilmiştir (Cant & Sheers, 2012: 32).

Tüketici satın alma davranışı modeline göre bireyler, ürün fiyatının yanı sıra ulaşım maliyetleri, stoklama maliyetleri ve elde çıkarma maliyetlerine göre karar vermektedirler. Bir çalışmada, tüketicilerin indirimli fiyat eğilimlerinin bu değişkenlere dayandığını öngörülmüş ve araştırmalarının sonucunda ev ve arabası olan tüketicilerin indirimli ürünlere daha fazla eğilimli olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu sonuç, gelir durumu düşük olan tüketicilerin indirime daha eğilimli olduğu düşüncesi ile uyumsuzdur. Bunun üzerine gelir durumu ile araba ve ev sahipliği birlikte incelenmiştir. Belirli bir gelir sınırına kadar (8.999\$) ev ve araba sahibi olanların indirimli ürünlere eğiliminin daha fazla olduğu, daha üst gelir grubuna dahil olanların eğiliminin ise daha az olduğunu tespit etmişlerdir. Buradan düşük gelir grubuna sahip ancak ev ve araba sahibi olanların kredi borçları olduklarını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra çalışmada zaman darlığı da dikkate alınmış ve çalışmayan ev hanımlarının ve altı yaşından küçük çocuğu olmayan bireylerin indirimli fiyat araştırmasına daha yatkın oldukları tespit edilmiştir (Blattberg vd., 1978: 369, 375,376).

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

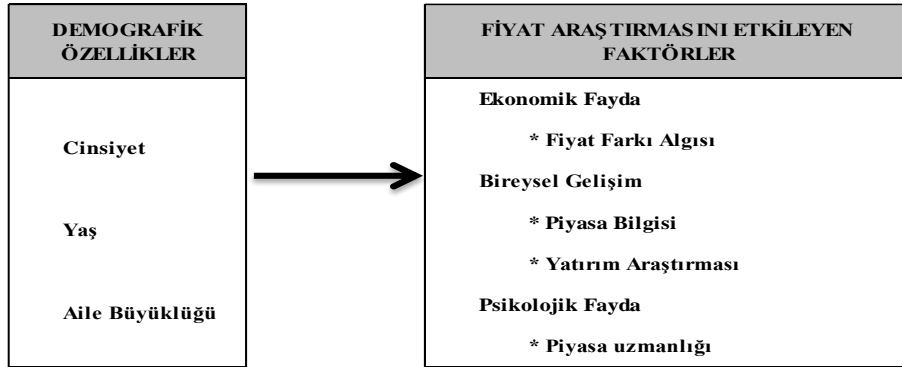
Bu çalışma, literatürde değinilmiş olan tüketicilerin fiyat araştırmasını etkileyen faktörlerden görece önemli olan piyasa uzmanlığı, piyasa bilgisi, yatırım araştırması ve fiyat farkı algısının demografik özelliklerine göre (cinsiyet, yaş ve aile büyüklüğü) farklılık gösterip göstermediği araştırılacaktır. Elde edilen sonuçlara göre tutundurma kampanyalarından olan fiyat indirimlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılmasına katkı sağlaması düşünülerek öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Modeli, Değişkenleri ve Hipotezleri

Yapılan çalışma tanımlayıcı araştırma niteliğindedir. Tanımlayıcı araştırma, değişkenlerin özelliklerini ve değişkenler arasındaki ilişkileri tanımlamak ve bu tanımlamalardan yola çıkarak tahminlerde bulunmak amacıyla yürütülen bir araştırma modelidir (Malhotra, 2004: 78). Literatür kısmında da değinildiği üzere çalışmanın iki ana değişkeni bulunmaktadır. Bunlar demografik özellikler ve tüketicilerin fiyat araştırması davranışını açıklamada daha baskın olan faktörlerdir.³

Tablo 1. Araştırmanın modeli



Araştırma modeli ve literatür çalışması doğrultusunda geliştirilen araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H1: Tüketicilerin cinsiyetlerine göre fiyat araştırmasını etkileyen faktörler $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

³ Demografik özelliklerden gelir durumu ve eğitim durumu sorulmuş, Anova analizi yapılmış ancak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

H1a: Tüketicilerin cinsiyetlerine göre fiyat farkı algısı $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H1b: Tüketicilerin cinsiyetlerine göre piyasa bilgisi $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H1c: Tüketicilerin cinsiyetlerine göre yatırım araştırması $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H1d: Tüketicilerin cinsiyetlerine göre piyasa uzmanlığı $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H2: Tüketicilerin yaş gruplarına göre fiyat araştırmasını etkileyen faktörler $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H2a: Tüketicilerin yaş gruplarına göre fiyat farkı algısı $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H2b: Tüketicilerin yaş gruplarına göre piyasa bilgisi $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H2c: Tüketicilerin yaş gruplarına göre yatırım araştırması $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H2d: Tüketicilerin yaş gruplarına göre piyasa uzmanlığı $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H3: Tüketicilerin aile büyüklüklerine göre fiyat araştırmasını etkileyen faktörler $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H3a: Tüketicilerin aile büyüklüklerine göre fiyat farkı algısı $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H3b: Tüketicilerin aile büyüklüklerine göre piyasa bilgisi $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H3c: Tüketicilerin aile büyüklüklerine göre yatırım araştırması $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

H3d: Tüketicilerin aile büyüklüklerine göre piyasa uzmanlığı $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

3.1.1. Örnekleme Süreci ve Veri Toplama

Tüketicilerin demografik özelliklerine göre fiyat araştırmasını etkileyen faktörlerdeki farklılıkların tespit edilmesi amacıyla yürütülen bu araştırmanın örnek kütlesi zaman ve maliyet kısıtı nedeniyle İstanbul ili ile sınırlandırılmıştır. Alışveriş merkezinde ve tüketicilerin toplu bulunduğu yerlerde dağıtılan anketlerden toplam 161 anket dönüşü olmuştur.

Anketler gözden geçirilmiş ve bazı anketler elenerek 146 geçerli anket elde edilmiştir. Elenerek araştırma kapsamından çıkartılan anketlerde iki problemle karşılaşmıştır. Bunlardan birincisi anketlerin eksik doldurulması, ikincisi ise 5'li likert kullanılarak ölçülen ölçeklerde tüm anketin ifadeler okunmadan geliş güzel doldurulmuş olmasıdır. Anket, bu tür cevaplandırmaları tespit etmek amacıyla olumlu ve olumsuz soruları içerecek şekilde hazırlanmıştır. Dolayısıyla aynı şeyi ölçen hem olumlu hem de olumsuz bir ifadeye aynı katılma düzeyinin işaretlenmiş olması cevaplayıcıdan kaynaklanan bir hata olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda örnekleme dışı (sistemik) hatalar nedeniyle eleme yapılmıştır. Araştırmanın örneklem hacmi araştırma sonuçlarını genelledebilmek için yeterli değildir. Bununla birlikte araştırmada bulguların Türkiye için genelleme amacı güdülmemektedir.

Veri toplamada anket tekniği kullanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tüketicilerin fiyat araştırma davranışı etkileyen faktörlerden piyasa bilgisi, yatırım araştırması, fiyat farkı algısı ve piyasa uzmanlığı 5'li likert ölçeği ile ölçülmüştür. Tüketicilerin piyasa bilgisini, fiyat farkı algısını ve yatırım araştırması davranışını ölçmek için Urbany ve diğerleri (1996), piyasa uzmanlığını ölçmek içinde Feick ve Price (1987) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Piyasa bilgisini ölçmek için altı, fiyat farkı algısı ölçmek için beş, yatırım araştırmasını ölçmek için üç ve son olarak piyasa uzmanlığını ölçmek için dört olmak üzere toplam 18 ifade kullanılmıştır. Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini ölçmeye yönelik yedi soru bulunmaktadır. Araştırma örneğinin sosyo-demografik özellikleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 2. Araştırma örneğinin sosyo-demografik özellikleri

Cinsiyet	n	%	Yaş	n	%	Gelir	n	%	Aile		
									Büyüklüğü	n	%
Kadın	72	49	< 20	4	2,7	< 1800	7	4,8	1	13	8,9
Erkek	74	51	21-29	53	36	1801-3500	30	21	2	21	14
			30-39	46	32	3501-5250	41	28	3	38	26
			40-49	29	20	5251-7000	24	16	4	45	31
			> 50	14	9,6	7001-8750	19	13	5	15	10
						> 8751	25	17	> 6	10	6,9
									Kayıp veri	4	2,7
Toplam	146	100		146	100		146	100		146	100

Araştırma hipotezlerinin test edilmesinde bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü Anova analizleri kullanılmıştır. Bu bağlamda yürütülen istatistiksel analizler için SPSS17.0 istatistik paketinden yararlanılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmada, araştırma modeli doğrultusunda geliştirilen araştırma hipotezleri test edilmeden önce kullanılan indirimli fiyat araştırma ölçeğinin geçerliliği ve güvenilirliğini test edilmiştir.

Tablo 3. Keşfedici faktör analizi sonucu

Faktör Adı	İfade	Faktör Yüğü	Değişken Sayısı	Cronbach Alpha
Fiyat Farkı Algısı	Bu şehirde aynı mağazanın et ve et ürünlerinin fiyatları birbirini takip eden iki haftada farklılık göstermektedir.	0,775	3	0,650
	Bu şehirde aynı markette her bir ürünün fiyatı haftadan haftaya çok farklılık göstermektedir.	0,768		
	Her hangi bir haftada, aynı market ürünlerinin fiyatları marketten markete çok fazla farklılık gösterebilmektedir.	0,759		
Piyasa Bilgisi	Bölgeindeki marketlerle ilgili bilgim çoktur.	0,745	6	0,868
	Bölgeindeki marketlerin hangisinin en iyi fiyatlara sahip olduğunu bilirim.	0,805		
	Bölgeindeki marketlerin hangisinde en iyi haftalık indirimlerin olduğunu biliyorum.	0,749		
	Bölgeindeki marketlerin hangisinde en iyi unlu mamullerin satıldığını bilirim.	0,752		
	Bölgeindeki marketlerin hangisinin en iyi et bölümüne sahip olduğunu biliyorum.	0,847		
	Bölgeindeki marketlerin hangisinin en iyi hazır yemek ürünlerine sahip olduğunu biliyorum.	0,750		
Yatırım Araştırması	Market alışverişimin çoğunu hangi marketten yapacağıma karar vermeden önce birçok süpermarketi ziyaret ederim.	0,838	3	0,748
	Şu anda yapmış olduğum market alışverişimi kolaylaştırmak için ilk zamanlar farklı marketleri tanımak için ekstra çaba sarf	0,817		
	Market alışverişimin çoğunluğunu nereden yapacağımla ilgili son kararımı vermeden önce farklı marketlerin fiyatlarını	0,792		
Piyasa Uzmanı	Birçok farklı ürünler, mağazalar ve indirimlerle ilgili bilgiye sahibim ve bu bilgileri paylaşmaktan hoşlanıyorum.	0,823	4	0,816
	İnsanların ürünlerle, nereden alışveriş yapacaklarıyla ve indirimlerle ilgili bana soru sormaları hoşuma gidiyor.	0,816		
	Konu yeni ürünler ve indirimler olduğu zaman, kendimi diğer insanlar için iyi bir bilgi kaynağı olarak görürüm.	0,794		
	İnsanların birçok ürünle ilgili en iyi fiyatı nereden bulabileceklerini bana sormalarından hoşlanırım.	0,781		

Ölçeğin geçerliliğini test etmede keşfedici faktör analizi, güvenilirliğini test etmede de Cronbach's Alpha katsayısı kullanılmıştır. Ölçeklerin geçerliliğini test etmek için kullanılan keşfedici faktör analizi kullanılmadan önce faktör analizinin doğru istatistiksel teknik olup olmadığını test etmek amacıyla KMO örnekleme uygunluk ölçümü ve Barlett's test yapılmıştır.

4.1. Hipotez Testleri

4.1.1. T-Testi

Araştırma modeli doğrultusunda geliştirilen araştırma hipotezlerinin test etmek için t-testi ve Anova kullanılmıştır. Bu bağlamda yürütülen fiyat araştırmasını etkileyen faktörlerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili t-testi sonuçları aşağıdaki gibidir. Cinsiyet iki boyutlu bir değişken olduğu için bağımsız t testi uygulanmıştır. Tablo 3'te cinsiyet ve fiyat araştırmasını etkileyen faktörlere ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma ve standart hata değerleri ile t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyet ve fiyat araştırmasını etkileyen faktörlere ilişkin t-testi sonuçları

	t	sd*	Anl.*	Ortalama Farkı	Std. Hata Farkı
FAKTÖR 1: Fiyat Farkı Algısı					
Her hangi bir haftada, aynı market ürünlerinin fiyatları marketten markete çok fazla farklılık gösterebilmektedir.	,300	144	,715	,054	,179
Bu şehirde aynı markette her bir ürünün fiyatı haftadan haftaya çok farklılık göstermektedir.	-,894	144	,003	-,168	,188
Bu şehirde aynı mağazanın et ve et ürünlerinin fiyatları birbirini takip eden iki haftada farklılık göstermektedir.	-,853	144	,408	-,146	,171
FAKTÖR 2: Piyasa Bilgisi					
Bölgeadaki marketlerle ilgili bilgim çoktur.	1,985	144	,272	,366	,184
Bölgeadaki marketlerin hangisinin en iyi fiyatlara sahip olduğunu	-,419	144	,196	-,082	,195
Bölgeadaki marketlerin hangisinde en iyi unlu mamullerin satıldığını	-,723	144	,479	-,130	,180
Bölgeadaki marketlerin hangisinin en iyi et bölümüne sahip olduğunu biliyorum.	,244	144	,030	,050	,203
Bölgeadaki marketlerin hangisinde en iyi haftalık indirimlerin olduğunu biliyorum.	,028	144	,223	,005	,186
Bölgeadaki marketlerin hangisinin en iyi hazır yemek ürünlerine sahip olduğunu biliyorum.	1,654	144	,168	,337	,204
FAKTÖR 3: Yatırım Araştırması					
Market alışverişimin çoğunu hangi marketten yapacağıma karar vermeden önce birçok süpermarketi ziyaret ederim.	-,265	144	,111	-,055	,207
Şu anda yapmış olduğum market alışverişimi kolaylaştırmak için ilk zamanlar farklı marketleri tanımak için ekstra çaba	,013	144	,032	,003	,206
Market alışverişimin çoğunluğunu nereden yapacağımla ilgili son kararımı vermeden önce farklı marketlerin fiyatlarını kıyaslarım.	-,998	144	,187	-,206	,206
FAKTÖR 4: Piyasa Uzmanı					
Birçok farklı ürünler, mağazalar ve indirimlerle ilgili bilgiye sahibim ve bu bilgileri paylaşmaktan hoşlanıyorum.	1,066	144	,021	,210	,197
İnsanların ürünlerle, nereden alışveriş yapacaklarıyla ve indirimlerle ilgili bana soru sormaları hoşuma gidiyor.	-,240	144	,198	-,046	,190
Konu yeni ürünler ve indirimler olduğu zaman, kendimi diğer insanlar için iyi bir bilgi kaynağı olarak görürüm.	-,829	144	,006	-,171	,206
İnsanların birçok ürünle ilgili en iyi fiyatı nereden bulabileceklerini bana sormalarından hoşlanırım.	-,781	144	,641	-,146	,186

* sd (serbestlik derecesi), Anl. (anlamlılık)

Tablo 3'te görüldüğü üzere “Bu şehirde aynı markette her bir ürünün fiyatı haftadan haftaya çok farklılık göstermektedir.”, “Bölgeadaki marketlerin hangisinin en iyi et bölümüne sahip olduğunu biliyorum.”, “Şu anda yapmış olduğum market alışverişimi kolaylaştırmak için ilk zamanlar farklı marketleri tanımak için ekstra çaba sarf ettim.”, “Birçok farklı ürünler, mağazalar ve indirimlerle ilgili bilgiye sahibim ve bu bilgileri paylaşmaktan hoşlanıyorum.”, “Konu yeni ürünler ve indirimler olduğu zaman, kendimi diğer insanlar için iyi bir bilgi kaynağı olarak görürüm.” ifadeleri $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak farklılık göstermektedir. Bu bağlamda H1a, H1b, H1c ve H1d hipotezleri kısmen kabul edilmiştir.

4.1.2. Tek Yönlü Anova Testi

Araştırmada kullanılan diğer demografik özellikler olan yaş ve aile büyüklüğü ikiden fazla boyutu olan değişkenler olduğu için tek yönlü Anova testi uygulanmıştır.

Fiyat farkı algısının yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 4’te görülmektedir. Görüldüğü üzere fiyat farkı algısı yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediğini söyleyebiliriz. Buna göre H2a hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 4. Yaş ve fiyat farkı algısına ilişkin tek yönlü Anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.	
	Her hangi bir haftada, aynı market ürünlerinin fiyatları marketten markete çok fazla farklılık gösterebilmektedir.	20 yaş altı	4	3,5000	,456	,768
		21-29 yaş	53	3,3962		
		30-39 yaş	46	3,3696		
		40-49 yaş	29	3,6897		
		50 ve üzeri	14	3,5000		
		Toplam	146	3,4589		
Fiyat Farkı Algısı	Bu şehirde aynı markette her bir ürünün fiyatı haftadan haftaya çok farklılık göstermektedir.	20 yaş altı	4	3,2500	,384	,820
		21-29 yaş	53	3,4340		
		30-39 yaş	46	3,4783		
		40-49 yaş	29	3,2414		
		50 ve üzeri	14	3,1429		
		Toplam	146	3,3767		
	Bu şehirde aynı mağazanın et ve et ürünlerinin fiyatları birbirini takip eden iki haftada farklılık göstermektedir.	20 yaş altı	4	2,2500	1,305	,271
		21-29 yaş	53	3,2075		
		30-39 yaş	46	3,0870		
		40-49 yaş	29	3,4138		
		50 ve üzeri	14	3,2143		
		Toplam	146	3,1849		

Piyasa bilgisinin yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 5’te görülmektedir. “Bölgemdeki marketlerin hangisinde en iyi haftalık indirimlerin olduğunu biliyorum.” İfadesinin yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda H2b hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Scheffe testi sonuçlarına göre 20 yaş altı tüketici grubu ile 40-49 yaş arası tüketici grubu arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Zaten ortalamalara baktığımızda da yaş ilerledikçe tüketicilerin marketlerdeki haftalık indirim bilgisinin de arttığını görmekteyiz.

Tablo 5. Yaş ve piyasa bilgisine ilişkin tek yönlü Anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.	
Piyasa Bilgisi	Bölgemdeki marketlerle ilgili bilgim çoktur.	20 yaş altı	4	2,2500	2,326	,059
		21-29 yaş	53	3,1698		
		30-39 yaş	46	3,3696		
		40-49 yaş	29	3,6207		
		50 ve üzeri	14	3,7857		
		Total	146	3,3562		
	Bölgemdeki marketlerin hangisinin en iyi fiyatlara sahip olduğunu bilirim.	20 yaş altı	4	2,7500	1,756	,141
		21-29 yaş	53	3,4340		
		30-39 yaş	46	3,3478		
		40-49 yaş	29	3,7931		
		50 ve üzeri	14	4,0000		
		Total	146	3,5137		
	Bölgemdeki marketlerin hangisinde en iyi unlu mamullerin satıldığını bilirim.	20 yaş altı	4	3,5000	1,949	,106
		21-29 yaş	53	2,9245		
		30-39 yaş	46	3,3696		
		40-49 yaş	29	3,4828		
		50 ve üzeri	14	3,5000		
		Total	146	3,2466		
	Bölgemdeki marketlerin hangisinin en iyi et bölümüne sahip olduğunu biliyorum.	20 yaş altı	4	2,2500	1,922	,110
		21-29 yaş	53	3,0755		
30-39 yaş		46	3,4565			
40-49 yaş		29	3,6207			
50 ve üzeri		14	3,3571			
Total		146	3,3082			
Bölgemdeki marketlerin hangisinde en iyi haftalık indirimlerin olduğunu biliyorum.	20 yaş altı	4	1,7500	3,924	,005	
	21-29 yaş	53	2,9434			
	30-39 yaş	46	3,2391			
	40-49 yaş	29	3,5517			
	50 ve üzeri	14	3,6429			
	Total	146	3,1918			
Bölgemdeki marketlerin hangisinin en iyi hazır yemek ürünlerine sahip olduğunu biliyorum.	20 yaş altı	4	3,7500	1,491	,208	
	21-29 yaş	53	2,9811			
	30-39 yaş	46	3,3696			
	40-49 yaş	29	3,5862			
	50 ve üzeri	14	3,4286			
	Total	146	3,2877			

Yatırım araştırmasının yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 6’da görülmektedir. “Market alışverişimin çoğunu hangi marketten yapacağıma karar vermeden önce birçok süpermarketi ziyaret ederim.” ve “Şu anda yapmış olduğum market alışverişimi kolaylaştırmak için ilk zamanlar farklı marketleri tanımak için ekstra çaba sarf ettim.” ifadelerinin yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda H2c hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Ortalamalara baktığımızda 40-49 yaş grubunun diğerlerine nazaran alışveriş yapacağı ana marketini seçmeden önce farklı marketleri ziyaret etme davranışını daha çok gösterdiğini ve mevcut alışverişlerinde önceki araştırmalarının büyük payı olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre kısmen de olsa yaş ilerledikçe yatırım araştırmasında bir artış olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 6. Yaş ve yatırım araştırmasına ilişkin tek yönlü Anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.	
	Market alışverişimin çoğunu hangi marketten yapacağıma karar vermeden önce birçok süpermarketi ziyaret ederim.	20 yaş altı	4	1,7500	2,809	,028
		21-29 yaş	53	2,3208		
		30-39 yaş	46	2,3043		
		40-49 yaş	29	3,0345		
		50 ve üzeri	14	2,9286		
		Total	146	2,5000		
Yatırım Araştırması	Şu anda yapmış olduğum market alışverişimi kolaylaştırmak için ilk zamanlar farklı marketleri tanımak için ekstra çaba sarf ettim.	20 yaş altı	4	1,7500	3,759	,006
		21-29 yaş	53	2,8679		
		30-39 yaş	46	3,0870		
		40-49 yaş	29	3,7241		
		50 ve üzeri	14	3,0714		
		Total	146	3,0959		
	Market alışverişimin çoğunluğunu nereden yapacağımla ilgili son kararımı vermeden önce farklı marketlerin fiyatlarını kıyaslarım.	20 yaş altı	4	2,0000	2,200	,072
		21-29 yaş	53	2,8868		
		30-39 yaş	46	3,0000		
		40-49 yaş	29	3,4828		
		50 ve üzeri	14	2,6429		
		Total	146	2,9932		

Piyasa uzmanlığının yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7. Yaş ve piyasa uzmanlığına ilişkin tek yönlü anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.	
Piyasa Uzmanı	Birçok farklı ürünler, mağazalar ve indirimlerle ilgili bilgiye sahibim ve bu bilgileri paylaşmaktan hoşlanıyorum.	20 yaş altı	4	2,2500	3,306	,013
		21-29 yaş	53	2,8679		
		30-39 yaş	46	3,1522		
		40-49 yaş	29	3,7241		
		50 ve üzeri	14	3,3571		
		Total	146	3,1575		
	İnsanların ürünlerle, nereden alışveriş yapacaklarıyla ve indirimlerle ilgili bana soru sormaları hoşuma gidiyor.	20 yaş altı	4	1,7500	2,176	,075
		21-29 yaş	53	2,6415		
		30-39 yaş	46	2,8478		
		40-49 yaş	29	3,2069		
		50 ve üzeri	14	3,0000		
		Total	146	2,8288		
	Konu yeni ürünler ve indirimler olduğu zaman, kendimi diğer insanlar için iyi bir bilgi kaynağı olarak görürüm.	20 yaş altı	4	1,7500	1,481	,211
		21-29 yaş	53	2,6981		
		30-39 yaş	46	2,6522		
		40-49 yaş	29	3,1034		
		50 ve üzeri	14	3,0000		
		Total	146	2,7671		
	İnsanların birçok ürünle ilgili en iyi fiyatı nereden bulabileceklerini bana sormalarından hoşlanırım.	20 yaş altı	4	1,7500	3,152	,016
		21-29 yaş	53	2,3962		
		30-39 yaş	46	2,9130		
40-49 yaş		29	3,0690			
50 ve üzeri		14	2,5000			
Total		146	2,6849			

Çalışmada kullanılan diğer bir değişken olan aile büyüklüğüne göre fiyat araştırmasını etkileyen faktörler incelenmiştir. Fiyat farkı algısının aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 8’de görülmektedir. “Bu şehirde aynı markette her bir ürünün fiyatı haftadan haftaya çok farklılık göstermektedir.” ve “Herhangi bir haftada, aynı market ürünlerinin fiyatları marketten markete çok fazla farklılık gösterebilmektedir.” ifadelerinin aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda H3a hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için yapılan Scheffe testi sonucunda evde yalnız yaşayan bireyler ile diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda evde yalnız yaşayan bireylerin fiyat farkı algısının düşük olduğunu tahmin edebiliriz.

Tablo 8. Aile büyüklüğü ve fiyat farkı algısına ilişkin tek yönlü Anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.
	Bu şehirde aynı markette her bir ürünün fiyatı haftadan haftaya çok farklılık göstermektedir.	1kişi	13	2,3077	4,595 ,004
		2 kişi	21	3,4286	
		3-5 kişi	98	3,5102	
		6 ve üzeri	10	3,4000	
		Total	142	3,3803	
Fiyat Farkı Algısı	Her hangi bir haftada, aynı market ürünlerinin fiyatları marketten markete çok fazla farklılık gösterebilmektedir.	1kişi	13	2,3077	6,288 ,000
		2 kişi	21	3,4286	
		3-5 kişi	98	3,6224	
		6 ve üzeri	10	3,5000	
		Total	142	3,4648	
	Bu şehirde aynı mağazanın et ve et ürünlerinin fiyatları birbirini takip eden iki haftada farklılık göstermektedir.	1kişi	13	2,5385	2,051 ,110
		2 kişi	21	3,3810	
		3-5 kişi	98	3,2347	
		6 ve üzeri	10	3,2000	
		Total	142	3,1901	

Piyasa bilgisinin aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 9’da görülmektedir. “Bölgeadaki marketlerin hangisinin en iyi et bölümüne sahip olduğunu biliyorum.”, “Bölgeadaki marketlerin hangisinde en iyi haftalık indirimlerin olduğunu biliyorum.” ve “Bölgeadaki marketlerin hangisinin en iyi hazır yemek ürünlerine sahip olduğunu biliyorum.” ifadelerinin aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda H3b hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için yapılan Scheffe testi sonucunda evde yalnız yaşayan bireyler ile 3-5 kişi arasında yaşayan gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yalnız yaşayan bireylerin piyasa bilgisinin düşük olduğunu ve hane halkı sayısı arttıkça alışveriş yapan tüketicinin piyasa bilgisinin arttığını tahmin edebiliriz.

Tablo 9. Aile büyüklüğü ve piyasa bilgisine ilişkin tek yönlü Anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.
Piyasa Bilgisi	Bölgedeki marketlerle ilgili bilgim çoktur.	1kişi	13	2,7692	1,291 ,280
		2 kişi	21	3,4286	
		3-5 kişi	98	3,4082	
		6 ve üzeri	10	3,4000	
		Total	142	3,3521	
	Bölgedeki marketlerin hangisinin en iyi fiyatlara sahip olduğunu bilirim.	1kişi	13	2,7692	2,015 ,115
		2 kişi	21	3,4762	
		3-5 kişi	98	3,6122	
		6 ve üzeri	10	3,4000	
		Total	142	3,5000	
	Bölgedeki marketlerin hangisinde en iyi unlu mamullerin satıldığını bilirim.	1kişi	13	2,6923	1,893 ,134
		2 kişi	21	3,0952	
		3-5 kişi	98	3,3878	
		6 ve üzeri	10	3,1000	
		Total	142	3,2606	
Bölgedeki marketlerin hangisinin en iyi et bölümüne sahip olduğunu biliyorum.	1kişi	13	2,2308	4,569 ,004	
	2 kişi	21	3,2381		
	3-5 kişi	98	3,5000		
	6 ve üzeri	10	3,1000		
	Total	142	3,3169		
Bölgedeki marketlerin hangisinde en iyi haftalık indirimlerin olduğunu biliyorum.	1kişi	13	2,0769	5,406 ,002	
	2 kişi	21	3,0476		
	3-5 kişi	98	3,3469		
	6 ve üzeri	10	3,3000		
	Total	142	3,1831		
Bölgedeki marketlerin hangisinin en iyi hazır yemek ürünlerine sahip olduğunu biliyorum.	1kişi	13	2,4615	4,037 ,009	
	2 kişi	21	3,1429		
	3-5 kişi	98	3,5102		
	6 ve üzeri	10	2,7000		
	Total	142	3,3028		

Yatırım araştırmasının aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 10. Aile büyüklüğü ve yatırım araştırmasına ilişkin tek yönlü Anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.
Yatırım Araştırması	Market alışverişimin çoğunu hangi marketten yapacağıma karar vermeden önce birçok süpermarketi ziyaret ederim.	1kişi	13	1,6154	3,153 ,027
		2 kişi	21	2,2857	
		3-5 kişi	98	2,6735	
		6 ve üzeri	10	2,5000	
		Total	142	2,5070	
	Şu anda yapmış olduğum market alışverişimi kolaylaştırmak için ilk zamanlar farklı marketleri tanımak için ekstra çaba sarf ettim.	1kişi	13	2,5385	2,733 ,046
		2 kişi	21	2,9048	
		3-5 kişi	98	3,2959	
		6 ve üzeri	10	2,5000	
		Total	142	3,1127	
	Market alışverişimin çoğunluğunu nereden yapacağım ile ilgili son kararımı vermeden önce farklı marketlerin fiyatlarını kıyasladım.	1kişi	13	2,7692	1,090 ,356
		2 kişi	21	2,6190	
		3-5 kişi	98	3,1122	
		6 ve üzeri	10	2,9000	
		Total	142	2,9930	

“Market alışverişimin çoğunu hangi marketten yapacağıma karar vermeden önce birçok süpermarketi ziyaret ederim.” ve “Şu anda yapmış olduğum market alışverişimi kolaylaştırmak için ilk zamanlar farklı marketleri tanımak için ekstra çaba sarf ettim.” ifadelerinin aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda H3c hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için yapılan Scheffe testi sonucunda yalnızca birinci ifade için evde yalnız yaşayan bireyler ile 3-5 kişi arasında yaşayan gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yalnız yaşayan bireylerin yatırım araştırması eğiliminin düşük olduğunu ve hane halkı sayısı arttıkça alışveriş yapan tüketicinin yatırım araştırması yapma eğiliminin arttığını tahmin edebiliriz.

Piyasa uzmanlığının aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Anova analizinin sonucunu Tablo 11’de görülmektedir. “Birçok farklı ürünler, mağazalar ve indirimlerle ilgili bilgiye sahibim ve bu bilgileri paylaşmaktan hoşlanıyorum.”, “Konu yeni ürünler ve indirimler olduğu zaman, kendimi diğer insanlar için iyi bir bilgi kaynağı olarak görürüm.” ve “İnsanların birçok ürünle ilgili en iyi fiyatı nereden bulabileceklerini bana sormalarından hoşlanırım.” ifadelerinin aile büyüklüğüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda H3d hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için yapılan Scheffe testi sonucunda evde yalnız yaşayan bireyler ile 3-5 kişi arasında yaşayan gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yalnız yaşayan bireylerin piyasa uzmanlığı eğiliminin düşük olduğunu ve hane halkı sayısı arttıkça alışveriş yapan tüketicinin piyasa uzmanlığı eğiliminin arttığını tahmin edebiliriz.

Tablo 11. Aile büyüklüğü ve piyasa uzmanlığına ilişkin tek yönlü Anova testi sonuçları

Faktör Adı	İfade	N	Ortalama	F	Anl.
Piyasa Uzmanı	Birçok farklı ürünler, mağazalar ve indirimlerle ilgili bilgiye sahibim ve bu bilgileri paylaşmaktan hoşlanıyorum.	1kişi	13	2,2308	3,537 ,016
		2 kişi	21	3,0000	
		3-5 kişi	98	3,3061	
		6 ve üzeri	10	3,4000	
		Total	142	3,1690	
	İnsanların ürünlerle, nereden alışveriş yapacaklarıyla ve indirimlerle ilgili bana soru sormaları hoşuma gidiyor.	1kişi	13	2,1538	1,728 ,164
		2 kişi	21	2,8571	
		3-5 kişi	98	2,9184	
		6 ve üzeri	10	2,8000	
		Total	142	2,8310	
	Konu yeni ürünler ve indirimler olduğu zaman, kendimi diğer insanlar için iyi bir bilgi kaynağı olarak görürüm.	1kişi	13	2,1538	2,942 ,035
		2 kişi	21	2,5714	
		3-5 kişi	98	2,9388	
		6 ve üzeri	10	2,1000	
Total		142	2,7535		
İnsanların birçok ürünle ilgili en iyi fiyatı nereden bulabileceklerini bana sormalarından hoşlanırım.	1kişi	13	1,8462	3,397 ,020	
	2 kişi	21	2,7619		
	3-5 kişi	98	2,8061		
	6 ve üzeri	10	2,3000		
	Total	142	2,6761		

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Perakendecilerin yeni müşteriler kazanmaya, aynı zamanda mevcut müşterilerini de elde tutmaya yönelik fiyatlandırma politikaları uygulamaları piyasada farklı düzeylerde fiyatların oluşmasına neden olmaktadır. Tüketicilerinde bu fiyat farklılıklarına göre hareket ederek maddi ve psikolojik fayda elde etmeye çalıştıkları görülmektedir. Stigler'in (1961) bilginin ekonomik değeri teorisine göre tüketiciler araştırmadan elde edecekleri fayda ve bunun için katlanacakları maliyete göre hareket ettikleri öne sürülmektedir. Tüketicilerin fiyat araştırma davranışını inceleyen Urbany ve diğ. (1996) ve Berné ve diğ. (2001) bilginin ekonomik değeri teorisinin aksine tüketicilerin indirimli fiyat araştırmalarını ekonomik fayda-maliyet yaklaşımından ziyade bireysel gelişim (piyasa bilgisi, yatırım araştırması), psikolojik faydalar (piyasa uzmanı) ve fiyat farkı algısının daha iyi açıkladığını tespit etmişlerdir. Piyasa bilgisi ve yatırım araştırması yüksek olan tüketicilerin tahmin edilenin aksine daha fazla fiyat araştırması yaptıkları öne sürülmektedir. Bilgi birikimlerinden dolayı tüketicilerin araştırma verimliliğinin artmış olması ve indirimle ilgili bilgilerin sürekli güncellenmesi gerektiği bu tür bilgili tüketicilerin fiyat araştırmaya devam etme nedenini açıklamaktadır. Piyasa uzmanı olan tüketiciler özellikle indirimle ilgili bilgileri araştırmaktan ve bu bilgileri çevresi ile paylaşmaktan hoşlanmaktadır. Piyasa uzmanlarının piyasa bilgisinin yüksek olması araştırma verimliliklerini artırmakta ve daha fazla araştırma

yapabilmektedirler. Urbany ve diğeri (1996) ile Berné ve diğeri (2001) çalışma sonuçları birbirleri ile tutarlı olup piyasa bilgisinin, piyasa uzmanlığının ve yatırım araştırmasının fiyat araştırma davranışını daha iyi açıkladığını fiyat farkı algısının diğerlerine oranla daha az da olsa modele anlamlı bir katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca demografik özellikler ile fiyat araştırması arasında doğrudan bir ilişki tespit edilemezken, fiyat araştırmasını etkileyen faktörler ile ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla demografik özelliklerin fiyat araştırmasına dolaylı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgilere göre piyasa uzmanlığı, piyasa bilgisi, yatırım araştırması ve fiyat farkı algısı yüksek olan tüketicilerin daha fazla fiyat araştırması yapabileceği tahmininde bulunabiliriz. Bu çıkarımlardan hareketle demografik özelliklerden cinsiyet, yaş ve aile büyüklüğüne göre bu değişkenler incelenmiş ve fiyat araştırması yüksek olan tüketici grubu tanımlanmaya çalışılmıştır.

Cinsiyete göre fiyat araştırmasını açıklayan faktörleri incelediğimizde tam anlamıyla anlamlı bir farklılık gösterdiğini söyleyemeyiz. Konuyu biraz açacak olursak, fiyat farkı algısı ile piyasa uzmanlığında bir ifadede anlamlı bir farklılık söz konusu ve erkeklerin ortalamasının daha fazla olduğu görülmektedir. Piyasa bilgisi ve yatırım araştırmasında ise yine birer ifade de anlamlı bir farklılık bulunmakta ve kadınların ortalamasının yüksek olduğu görülmektedir. Bu nedenle kadınların veya erkeklerin hangisinin daha fazla fiyat araştırması yaptığı ile ilgili bir çıkarımda bulunulamamıştır.

Diğer bir demografik değişken olan yaşa göre fiyat araştırmasını açıklayan faktörler incelendiğinde fiyat farkı algısının anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Piyasa bilgisi ise yaşa göre kısmen farklılık göstermekte ve marketlerle ilgili haftalık indirim bilgisi yaş ilerledikçe artmaktadır. Yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık ise 20 yaş altı ile 40-49 yaş grubu arasında görülmektedir.

Yaşa göre yatırım araştırması incelendiğinde kısmen anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ortalamalara baktığımızda 40-49 yaş grubunun diğerlerine nazaran alışveriş yapacağı ana marketini seçmeden önce farklı marketleri ziyaret etme davranışını daha çok gösterdiğini ve mevcut alışverişlerinde önceki araştırmalarının payının büyük olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre kısmen de olsa yaş ilerledikçe yatırım araştırmasında bir artış olduğunu söyleyebiliriz.

Yaşa göre piyasa uzmanlığını incelediğimizde 40-49 yaş grubunun diğerlerine nazaran indirimle ilgili sahip olduğu bilgiyi paylaşmaktan daha fazla hoşlandığını görülmektedir. Bu yaş grubunun piyasa uzmanı olarak tabir edilen tüketici grubuna daha yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Konuyu toparlayacak olursak, yaşa göre fiyat farkı algısında bir farklılık bulunmazken piyasa bilgisinde, yatırım araştırmasında ve piyasa uzmanlığında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Yaş ilerledikçe bu özellikleri daha fazla göstermektedirler ve özellikle 40-49 yaşa grubu arasında daha baskın bir hale gelmektedir. Piyasa uzmanlığının, piyasa bilgisinin ve yatırım araştırmasının fiyat araştırma davranışını en iyi açıklayan faktörler olduğunu bilindiği için yaş ilerledikçe fiyat araştırma davranışının artacağını ve bu davranışın 40-49 yaş grubunda daha fazla görüleceğini söyleyebiliriz.

Aile büyüklüğüne göre fiyat araştırmasını açıklayan faktörler incelendiğinde fiyat farkı açısından evde yalnız yaşayan bireyler ile diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda evde yalnız yaşayan bireylerin fiyat farkı algısının düşük olduğunu ve birey sayısı arttıkça fiyat farkı algısının arttığını söyleyebiliriz.

Aile büyüklüğüne göre piyasa bilgisi, yatırım araştırması ve piyasa uzmanlığı incelendiğinde evde yalnız yaşayan bireyler ile 3-5 kişi arasında yaşayan gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yalnız yaşayan bireylerin piyasa bilgisinin, yatırım araştırmasının ve piyasa uzmanlığının düşük olduğunu ve hane halkı sayısı arttıkça bu değerlerin arttığını söyleyebiliriz. Konuyu toparlayacak olursak hanede yaşayan birey sayısı arttıkça tüketicilerin fiyat farkı algısı, piyasa bilgisi, yatırım araştırması ve piyasa uzmanlığı artmaktadır. Bu bağlamda bu tüketici grubunun özellikle de 3-5 kişi yaşayan tüketicilerin fiyat araştırma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Aile büyüklüğü arttıkça tüketim miktarı da artacağından perakendeciler fiyat indirimlerini fiyat araştırma eğilimleri yüksek olan bu tüketici grubuna göre düzenleyebilirler. Örneğin fiyat indirimlerini çoklu alımlarda uygulayabilirler. Bunun yanı sıra 20 yaş altı tüketicilerin fiyat araştırma eğilimleri düşük olduğundan bu tüketici grubuna yönelik ürünlerde fiyat indirimleri düzenlemekten kaçınmak perakendecilerin karlılığını artırabileceğini söyleyebiliriz. Yalnız yaşayan ve gençlerin fiyat araştırma eğilimleri düşük olduğundan bu tüketici gruplarına yönelik fiyat indirimleri yerine kalabalık yaşayan ve orta yaşlı tüketici gruplarının tüketiceği ürün gruplarına yönelik fiyat indirimleri düzenlemek daha yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Berne, C., Mugica, J. M., Pedraja, M., & Rivera, P. (2001). Factors involved in price information-seeking behaviour. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 8, 71-84

- Blattberg, R., Buesing, T., & Peacock, P. (1978). Identifying the deal prone segment. *Journal of Marketing Research*, 15(3), 369-377
- Brucks, M. (1985). The effects of product class knowledge on information search behavior. *Journal of Consumer Research*, 12(1), 1-16
- Cant, M. C., & Sheers, L. V. (2012). Identifying the correlation between the gender and knowledge of the South African consumer in the selection of grocery products. *International Peer Reviewed Journal*, 2, 23-36
- Carlson, J. A., & Gieseke, R. J. (1983). Price search in a product market. *Journal of Consumer Research*, 9(4), 357-365
- Feick, L. F., & Price, L. L. (1987). The market maven: A diffuser of marketplace information. *Journal of Marketing*, 51(1), 83-97.
- Gauri, D. K. (2007). Retail promotions: consumers' effectiveness in availing them and retailers' success in using them. [Yayınlanmamış doktora tezi] State University of New York at Buffalo.
- Goldman, A., & Johansson J. K. (1978). Determinants for search of lower prices: An empirical assessment of the economics of information. *Journal of Consumer Research*, 5(3), 176-186
- Grewal, D., & Marmorstein, H. (1994). Market price variation, perceived price variation, and consumers' price search decisions for durable goods. *Journal of Consumer Research*, 21(3), 453-460.
- Magi, A. W., & Julander, C.-R. (2005). Consumers store-level price knowledge: Why are some consumers more knowledgeable than others?. *Journal of Retailing*, 81(4), 319-329
- Malhotra, N. (2004). *Marketing research an applied orientation*, (2. Bs.), Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Marmorstein, H., Grewal, D., & Fishe, R. P. H. (1992). The value of time spent in price-comparison shopping: Survey and experimental evidence. *Journal of Consumer Research*, 19(1), 52-61.
- Price, L. L., Feick, L. F., & Guskey, A. (1988). Couponing behaviors of the market maven: profile of a super couponer. *Advances in Consumer Research*, 15, 354-359.
- Rhee, H., & Bell, D. R. (2002). The inter-store mobility of supermarket shoppers. *Journal of Retailing*, 78, 225-237.
- Stigler, G. J. (1961). The economics of information. *Journal of Political Economy*, 69(3), 213-225.
- Talukdar, D., Dinesh K., & Grewal, D. (2010). An empirical analysis of the extreme cherry picking behavior of consumers in the frequently purchased goods market. *Journal of Retailing*, 86(4), 336-354.
- Urbany, J. E. (1986). An experimental examination of the economics of information. *Journal of Consumer Research*, 13(2), 257-271.
- Urbany, J. E., Dickson, P. R., & Kalapurakal, R. (1996). Price search in the grocery market. *Journal of Marketing*, 60(2), 91-104.
- Urbany, J. E., Dickson, P. R., & Sawyer, A. G. (2000). Insights into cross- and within-store price search, retailer estimates vs. consumer self-reports. *Journal of Retailing*, 76(2), 243-258
- Webster, F. E. (1965). The deal-prone consumer. *Journal of Marketing Research*, 2(2), 186-189



BOBİ FRS'yi Uygulayan İşletmelerin Maddi Duran Varlıklar İçin Maliyet Modeli ve Yeniden Değerleme Modeline Göre Yapacağı Muhasebe Kayıtları

Nagihan ALBENİ¹*

Geliş Tarihi/Received: 20.09.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 18.10.2021

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu çalışmada BOBİ FRS Bölüm 12 Maddi Duran Varlıklar ele alınmıştır. Bir örnek yardımıyla, varlık olarak muhasebeleştirilen bir maddi duran varlık için sonradan uygulanacak maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeline göre muhasebe kayıtlarının nasıl yapılacağı gösterilmesi amaçlanmıştır. Muhasebe kayıtları yapılırken Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı kullanılmıştır. Ayrıca uygulanan maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeli karşılaştırılmış, farklılıklar belirtilmiş ve bu farklılıkların nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı, Maddi Duran Varlıklar, Maliyet Modeli, Yeniden Değerleme Modeli

Accounting Records to Be Made by Businesses Applying FRS for LMEs According to the Cost Model and Revaluation Model for Tangible Fixed Assets

ABSTRACT

In this study, FRS for LMEs Section 12 Tangible Fixed Assets Standard has been discussed. With the help of an example, it is aimed to show how the records will be made

¹ Öğr. Gör. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Gümrük İşletme Bölümü, Orcid No: 0000-0001-7785-6665

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: nagihanalbeni@gmail.com

according to the cost model and revaluation model to be applied later for a tangible asset accounted as an asset. While making the accounting records, the Sample Chart of Accounts in Accordance with the Financial Reporting Standards published by the Public Oversight Accounting and Audit Standards Authority was used. In addition, the applied cost model and revaluation model were compared, the differences were stated and the reasons for these differences are tried to be explained.

Key Words: Financial Reporting Standard for Large and Medium Sized Enterprises, Tangible Fixed Assets, Cost Model, Revaluation Model.

1. GİRİŞ

Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'yi uygulamayan ancak Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından bağımsız denetime tabi olan işletmeler için gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir finansal tabloların düzenlenmesini sağlamak amacıyla 29/07/2017'de yayımlanmış ve 01/01/2018'de yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmada BOBİ FRS Bölüm 12'ye göre bir maddi duran varlık ilk kayda alındıktan sonra işletmenin seçeceği maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeline göre muhasebe kayıtlarının Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planına göre nasıl yapılması gerektiği gösterilmeye ve modeller arası karşılaştırma yapılarak aradaki farklılıkların nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

2. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili yapılan literatür taramasında, yazarların konuyu çoğunlukla TMS açısından ele aldıkları tespit edilmiş, BOBİ FRS kapsamında ise çalışmaların yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılan çalışmalar aşağıda özetlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Yelgen ve Uyar (2018), çalışmalarında maddi duran varlıklara ilişkin ilk kayda alma, vade farkları ve borçlanma maliyetleri, sonraki ölçüm, amortisman ve bilanço dışı bırakma konuları BOBİ FRS açısından değerlendirmişlerdir. Çalışma sonucunda maddi duran varlıkların sonraki ölçüm, borçlanma maliyetleri ve amortisman konularında TFRS ile uyumlu olduğu, vade farklarını uygulama noktasında TFRS'den farklı olduğunu tespit edilmiştir.

Çanakçıoğlu (2018), çalışmasında BOBİ FRS, tam set TFRS ve Vergi Usul Kanunu (VUK)'na göre maddi duran varlıkların ilk ölçümü, aktifleştirildikten sonraki ölçümlemede

kullanılan maliyet ve yeniden değerlendirme modelleri ile varlıklardaki değer düşüklüğü konularını ele almıştır. Çalışmada maddi duran varlıkların ilk ölçüm sırasında VUK ve standartlar arasında çok büyük bir farklılık olmamasına karşın, muhasebeleştirme sonrası ölçüm sırasında VUK’da olmayan ve standartlarda gerçeğe uygunluk ilkesi adına yapılan çeşitli uygulamaların mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yücel vd. (2018), çalışmalarında Türkiye’deki güncel muhasebe mevzuatı açısından maddi duran varlıkların değerlemesine ilişkin hükümlerin karşılaştırılmasını yapmışlar. Çalışma sonunda da maddi duran varlıkların özellikle dönem sonu işlemlerinde TMS/TFRS ve BOBİ FRS’de ilke bazlı uygulamaların esas alındığını; ilk muhasebeleştirme ve elden çıkarma konusunda TMS 16’da ilke bazlılık devam ettirilirken BOBİ FRS’de uygulama kolaylığı açısından “1 yıl” süre tayini yapıldığını; Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT)’lerinde ise maddi duran varlıklar ile ilgili detaylı düzenlemenin yer almadığı, vergi amaçlı uygulamaların ağır bastığını tespit etmişlerdir.

Tunçez (2020), çalışmasında maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesine ilişkin işlemleri TMS 16 ve BOBİ FRS Bölüm 12 kapsamında karşılaştırmıştır. Çalışmada ilk kayda alma, değerlendirme, amortisman ve mali tablo dışı bırakılma konuları ele alınmış, ilk kayda alma ve amortisman ile ilgili örnekler sunulmuştur. Çalışma sonucunda TMS 16 ve BOBİ FRS 12’nin birbirleriyle uyumlu olmakla beraber bazı farklılıkların da söz konusu olduğu belirtilmiştir.

Maddi duran varlıkların BOBİ FRS’ye göre değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalara bakıldığında bu konu üzerinde yapılan çalışmaların yetersiz olduğu söylenebilir. Şuana kadar yapılan çalışmalara bakıldığında maddi duran varlıklar Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), BOBİ FRS ve Vergi Usul Kanunu (VUK)’na göre karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıklar belirtmeye çalışılmıştır. Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran özellik ise konunun bütünlüğü bozulmadan tek bir örnek yardımıyla BOBİ FRS Bölüm 12’ye göre maddi duran varlığın ilk kayda alınması, sonraki ölçümünde kullanılan maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeline göre değerlendirilmesi, amortisman ayrılması ve finansal tablo dışı bırakılması işlemlerinde işletmenin yapacağı muhasebe kayıtlarının Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı kullanılarak gösterilmeye çalışılmış olması ve sonraki ölçümde modeller arası karşılaştırma yapılarak aradaki farklılıkların nedenlerinin açıklanmaya çalışılmış olmasıdır.

3. BOBİ FRS BÖLÜM 12 MADDİ DURAN VARLIKLAR VE DEĞERLEME

Bağımsız denetime tabi olup Tam Set TMS/TFRS uygulamayan işletmeler için uygulanacak finansal raporlama standardı konusunda KGK, 2014 yılında çalışmalara başlamış ve çalışma nihai hale gelinceye kadar Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi olarak isimlendirilmiştir. Gerçeğe ve ihtiyaca uygun, karşılaştırılabilir finansal bilgi sunumunu sağlayacak yerel bir finansal raporlama standardının çıkarılması çalışmaları, 2017 yılında sonuçlanmış olup standart, 29 Temmuz 2017 tarihli ve 30138 sayılı Mükerrer Resmi Gazetede Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı adı ile yayınlanmıştır (Ataman & Cavlak, 2017). Güncellenen BOBİ FRS 2021 Sürümü ise 30/03/2021'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bu uygulama ile TMS ve TFRS ve yorumlarını zorunlu olarak uygulayan kuruluşlar dışında kalan aktif büyüklüğü, satış hasılatı ve çalışan sayısının en az ikisini birlikte sağlayan firmaların raporlamalarını BOBİ FRS'ye göre yapma zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunlulukla birlikte BOBİ FRS uygulamasının ne şekilde yapılacak olduğunun bilinmesi, firmaların hata ve yanlış yapma olasılıklarını düşürecektir (Durmuş & Kutlu, 2020).

Muhasebe standartlarının öngördüğü finansal tabloların kapsamı ile Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan Tekdüzen Hesap Planı tam uyumlu olmadığından, TFRS ve BOBİ FRS'ye uyumlu finansal tablolar muhasebe kayıtlarından doğrudan elde edilememektedir. Bu eksikliği gidermek için muhasebe standartlarıyla uyumlu hesap planına ihtiyaç duyulmaktadır (Lazol, 2020).

Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı yayımlanmıştır.

Yayımlanan Örnek Hesap Planı; “İşletmelerin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını sağlıklı ve güvenilir bir biçimde geçerli finansal raporlama çerçevesine göre izlemesine ve finansal tablolarını geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlamasına imkân veren bir muhasebe sistemi oluşturabilmesi amacıyla örnek olarak oluşturulmuştur. Bu hesap planı ayrıca sunulan finansal bilgilerin gerçeğe ve ihtiyaca uygun, anlaşılabilir, doğrulanabilir ve karşılaştırılabilir olma niteliklerinin arttırılmasını, işletmeler tarafından kullanılan hesaplarda yeknesaklığın sağlanmasını ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılmasını amaçlamaktadır” (Kamu Gözetimi Kurumu (KGK), 2021).

İşletmelerin faaliyet alanlarına göre önem derecesi farklılık gösterse de, maddi duran varlıklar genel itibarıyla bir işletmenin önemli ve etkili kalemleri arasında bulunmaktadır.

Özellikle sanayi işletmeleri için duran varlık yatırımı, ticari ya da hizmet sektöründe yer alan işletmelere göre daha önemli bir süreçtir (Güleç, 2018).

BOBİ FRS Bölüm 12’de, “Maddi duran varlıklara ilişkin muhasebe ilkeleri düzenlenmektedir. Bu kapsamda maddi duran varlıkların ilk kayda alınması, defter değerlerinin belirlenmesi ve bu varlıklarla ilgili amortisman ve değer düşüklüğü konuları ele alınmaktadır” (BOBİ FRS, paragraf 12.1).

Bölüm 12’ye göre “Maddi duran varlıklar, mal veya hizmet üretiminde veya arzında kullanılmak, başkalarına kiraya verilmek veya idari amaçlar çerçevesinde kullanılmak üzere elde tutulan ve birden fazla dönemde kullanımı öngörülen fiziki kalemlerdir” (BOBİ FRS, paragraf 12.2).

“Maddi duran varlıklar, ilk kayda almada maliyet bedeliyle ölçülür” (BOBİ FRS, paragraf 12.6).

“Satın alınan maddi duran varlığın maliyet bedeli; ticari iskontolar ve indirimler çıkarıldıktan sonraki satın alma fiyatından, satın alma işlemine bağlı olarak yapılan giderlerden ve varlığın yönetim tarafından amaçlanan koşullarda kullanılabilmesini sağlayacak konuma ve duruma getirilmesiyle doğrudan ilişkilendirilebilen maliyetlerden oluşur” (BOBİ FRS, paragraf 12.7).

“İşletme tarafından inşa ve imal edilen varlıkların maliyetleri de satın alma yoluyla edinilen varlıklarla aynı ilkelere göre belirlenir” (BOBİ FRS, paragraf 12.11).

Bölüm 12’ye göre “Maddi duran varlıklar, sonraki ölçümlerinde birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararları indirilmek suretiyle maliyeti üzerinden veya yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden değerlendirilir. Maddi duran varlıkla ilgili yapılan olağan bakım ve onarım giderleri varlığın maliyetine dâhil edilmez” (BOBİ FRS, paragraf 12.15).

Maddi duran varlığın sonraki ölçümünde kullanılacak modeller aşağıda gösterildiği gibidir (KGK, BOBİ FRS Modül 12):

- Maliyet Modeli: Maliyet-Birikmiş Amortisman-Birikmiş Değer Düşüklüğü
- Yeniden Değerleme Modeli: Yeniden Değerleme Tarihteki Gerçeğe Uygun

Değer-Müteakip Birikmiş Amortisman-Müteakip Birikmiş Değer Düşüklüğü Zararı

“İlk kayda almadan sonra bir maddi duran varlık yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden ölçüldüğünde ölçüme esas alınacak değer, yeniden değerlemenin yapıldığı tarihteki gerçeğe uygun değeridir. Bu tarihten sonra varlığın yeniden değerlendirilmiş tutarı; varlığın yeniden değerlendirildiği tarihteki gerçeğe uygun değerinden, yeniden değerlemenin yapıldığı tarihten sonraki birikmiş amortisman tutarı ve birikmiş değer düşüklüğü zararı indirilerek hesaplanır. Yeniden değerlendirme, ilgili varlığın defter değerinin raporlama dönemi sonundaki gerçeğe uygun

değerinden önemli ölçüde farklı olmamasını sağlayacak şekilde düzenli aralıklarla yapılır” (BOBİ FRS, paragraf 12.16).

BOBİ FRS Bölüm 12’ye göre; “Bir maddi duran varlık kaleminin yeniden değerlemesinin yapılması durumunda bu varlığın yer aldığı maddi duran varlık sınıfındaki diğer varlıklar da yeniden değerlemeye tâbi tutulur” (BOBİ FRS, paragraf 12.18).

“Bir maddi duran varlık yeniden değerlemeye tabi tutulduğunda, varlığın defter değeri yeniden değerlendirilmiş tutara göre düzeltilirken aşağıda yer verilen yöntemlerden biri kullanılabilir” (KGK, BOBİ FRS Modül 12):

- Brüt Yöntem:

“Varlığın brüt değeri, varlığın defter değerinin yeniden değerlemesiyle tutarlı bir şekilde düzeltilir. Bu durumda, yeniden değerlendirme tarihindeki birikmiş amortisman, varlığın brüt değeri ile varlığın birikmiş değer düşüklüğü zararlarının dikkate alınmasından sonraki defter değeri arasındaki fark kadar düzeltilir, yani varlığın defter değeri yeniden değerlendirilmiş tutara getirilerek, defter değerindeki oransal değişim kadar birikmiş amortisman ve varlığın brüt değeri düzeltilir ya da” (KGK, BOBİ FRS Modül 12)

- Net Yöntem:

“Birikmiş amortisman varlığın brüt değeri ile netleştirilir ve varlığın brüt değeri defter değerine eşitlenmiş olur. Bu kapsamda, yapılan yeniden değerlendirme sonucunda varlığın defter değeri ile yeniden değerlendirilmiş tutarı arasındaki fark “Yeniden Değerleme Yedeği”ne kaydedilir ve karşılığında “Birikmiş Amortismanlar” kalemi sıfıra indirilerek varlığın brüt değeri yeniden değerlendirilmiş tutara getirilir” (KGK, BOBİ FRS Modül 12).

“Bir maddi duran varlığın defter değerinin yeniden değerlendirme sonucunda artması durumunda, bu artış Finansal Durum Tablosunda özkaynaklarda “Yeniden Değerleme Yedeği” kaleminde gösterilir. Ancak, bu artış, aynı varlığın daha önce kâr veya zarara yansıtılan yeniden değerlendirme değer azalışını tersine çevirdiği ölçüde kâr veya zararda gösterilir. Bir maddi duran varlığın defter değerinin yeniden değerlendirme sonucunda azalması durumunda, bu azalışın aynı varlık için yeniden değerlendirme yedeğinde yer alan tutar kadarlık kısmı yeniden değerlendirme yedeğinden indirilir. Ancak yeniden değerlendirme azalışının yeniden değerlendirme yedeğinde yer alan tutardan yüksek olması durumunda aradaki fark Kâr veya Zarar Tablosunda ilgili varlığın kullanıldığı işletme fonksiyonuna ilişkin giderlerin yansıtıldığı kaleminde kâr veya zarara yansıtılır” (BOBİ FRS, paragraf 12.19).

“Bir maddi duran varlığın ilk kez yeniden değerlemeye tabi tutulması sonucunda defter değerinde meydana gelen artış Finansal Durum Tablosunda özkaynaklarda “Yeniden Değerleme Yedeği” kaleminde; azalış ise Kâr veya Zarar Tablosunda gösterilmektedir. Diğer

taftan, bir maddi duran varlığın ilk kez yeniden değerlemeye tabi tutulması durumunda kâr veya zarara yansıtılan değer azalışı, sonraki dönemlerde yapılan yeniden değerlendirme artışları ile tersine çevrilir. Bir başka ifadeyle, sonraki dönemlerde yapılan yeniden değerlemenin değer düşüklüğü zararına tekabül eden kısmı kâr veya zarara yansıtılırken, bu zararı aşan kısım ise Finansal Durum Tablosunda özkaynaklarda “Yeniden Değerleme Yedeği” kalemine yansıtılır. Bununla birlikte, ilk kez yeniden değerlemeye tabi tutulan ve “Yeniden Değerleme Yedeği” kalemine yansıtılan bir maddi duran varlığın değerindeki artışın sonraki dönemlerde azalması durumunda, söz konusu azalış 12.19 paragrafında belirtildiği azalışının, “Yeniden Değerleme Yedeği” kaleminden indirilir. Ancak söz konusu değer azalışının, “Yeniden Değerleme Yedeği” kalemindeki tutarı aşması durumunda, aşan kısım zarar olarak Kâr veya Zarar Tablosunda gösterilir” (KGK, BOBİ FRS Modül 12).

BOBİ FRS Bölüm 12’ye göre amortisman ile ilgili paragrafları aşağıdaki gibidir:

“Maddi duran varlıklar için amortisman ayrılması zorunludur” (BOBİ FRS, paragraf 12.21). Amortisman tâbi tutar, maddi duran varlığın maliyet bedelinden ya da yeniden değerlendirme sonrası bulunan tutardan kalıntı değer indirilmesiyle belirlenir” (BOBİ FRS, paragraf 12.24). Maddi duran varlığın amortisman tâbi tutarı faydalı ömrü süresince sistematik bir şekilde dağıtılır. Faydalı ömür, bir varlığın işletme tarafından beklenen kullanım süresini ya da işletme tarafından ilgili varlıktan elde edilmesi beklenen üretim veya kullanım miktarını ifade eder. Faydalı ömür işletme tarafından gerçekçi tahminlere dayanılarak belirlenir” (BOBİ FRS, paragraf 12.25).

“Amortisman işlemine, varlık yönetim tarafından amaçlanan kullanıma hazır hale geldiği tarih itibarıyla başlanır ve varlığın finansal tablo dışı bırakılmasıyla son verilir. Dolayısıyla dönem içerisinde kullanıma alınan amortisman tâbi tüm varlıklar için kıst amortisman hesaplanır (BOBİ FRS, paragraf 12.26). Amortisman ayırma işlemine, varlık atıl bırakıldığında ya da kullanımdan kaldırıldığında da devam edilir. Ancak, üretim miktarı yöntemine göre amortisman uygulanırken, amortisman gideri, üretim veya kullanım olmadığı zamanlarda sıfır olabilir” (BOBİ FRS, paragraf 12.30).

“Kalıntı değer, bir varlık tahmin edilen faydalı ömrünün sonundaki durum ve yaşına ulaştığında elden çıkarılması sonucu elde edilmesi beklenen tutardan, elden çıkarmanın tahmini maliyetleri düşülerek ulaşılan tahmini tutardır. Kalıntı değer, önemsiz olması durumunda amortisman tâbi tutarın belirlenmesinde dikkate alınmaz” (BOBİ FRS, paragraf 12.27).

“Amortisman yöntemi, varlığın gelecekteki ekonomik faydasının işletme tarafından öngörülen tüketim şeklini yansıtacak şekilde belirlenir. Maddi duran varlıktan elde edilecek

gelecekteki ekonomik faydaların beklenen tüketim biçiminde bir değişiklik olmadıkça, seçilen yöntem dönemler itibarıyla tutarlı olarak uygulanır” (BOBİ FRS, paragraf 12.28).

“Amortisman uygulaması için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Doğrusal yöntem, azalan bakiyeler yöntemi ve üretim miktarı yöntemleri bu yöntemlere örnek olarak verilebilir. Doğrusal yöntemde, varlığın kalıntı değeri değişmediği sürece, amortisman gideri faydalı ömrü boyunca sabittir. Azalan bakiyeler yönteminde, amortisman gideri faydalı ömrü boyunca azalır. Üretim miktarı yönteminde beklenen kullanım ya da üretim miktarı üzerinden amortisman ayrılır” (BOBİ FRS, paragraf 12.29).

“Döneme ilişkin amortisman giderleri, başka bir varlığın defter değerine dâhil edilmediği sürece, kâr veya zarara yansıtılır. Kâr veya zarara yansıtılan amortisman giderleri Kâr veya Zarar Tablosunda ilgili varlığın kullanıldığı işletme fonksiyonlarına ilişkin giderlerin raporlandığı kalemlerde gösterilir” (BOBİ FRS, paragraf 12.32).

“Her bir raporlama dönemi sonunda maddi duran varlık kalemlerinde değer düşüklüğü olup olmadığının ve varsa değer düşüklüğü zararının nasıl ölçülüp muhasebeleştirileceğinin belirlenmesi için “Varlıklarda Değer Düşüklüğü” bölümünde belirtilen hükümler uygulanır” (BOBİ FRS, paragraf 12.33).

BOBİ FRS Bölüm 18 Varlıklarda Değer Düşüklüğü’nde yer alan ilgili paragraflar aşağıdaki gibidir:

“Varlıkların geri kazanılabilir tutarından daha yüksek bir değerle finansal tablolarda yer almamasını sağlamak amacıyla, değer düşüklüğüne ilişkin muhasebe ilkeleri düzenlenmektedir. Bu kapsamda, bu bölümde varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararlarının belirlenmesi ve hesaplanması ile bu zararların iptal edilmesi konuları ele alınmaktadır” (BOBİ FRS, paragraf 18.1).

“Her raporlama dönemi sonunda varlığın değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin bir göstergenin mevcut olup olmadığı değerlendirilir. Bu tür bir göstergenin mevcut olması durumunda ilgili varlığın geri kazanılabilir tutarı belirlenir. Belirsiz faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıklar da dâhil olmak üzere varlığın değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin herhangi bir göstergenin bulunmadığı durumlarda geri kazanılabilir tutarın belirlenmesine gerek yoktur” (BOBİ FRS, paragraf 18.4).

“Geri kazanılabilir tutar, varlığın (veya nakit yaratan birimin) satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanıdır. Varlıklar, geri kazanılabilir tutarından daha yüksek bir tutarla Finansal Durum Tablosunda izlenemez. Bir varlığın defter değerinin geri kazanılabilir tutarından büyük olması durumunda değer düşüklüğü zararı oluşur” (BOBİ FRS, paragraf 18.3).

“Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer, bir varlığın, bilgili ve istekli taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında piyasa şartları çerçevesindeki satış tutarından, elden çıkarma maliyetleri indirildikten sonra elde edilebilecek tutardır” (BOBİ FRS, paragraf 18.12).

“Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerın hesaplanmasında, gerçeğe uygun değerden indirilebilecek satış maliyetlerine yasal olarak ödenmesi gereken işlem vergileri ve benzeri diğer ödemeler, varlığı taşıma maliyetleri, varlığın tâbi olduğu bir kısıtlamanın kaldırılması amacıyla katlanılan maliyetler ve varlığı satışa hazır hale getirmek için katlanılan ilave maliyetler örnek olarak gösterilebilir” (BOBİ FRS, paragraf 18.14). “Kullanım değeri, bir varlıktan elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeridir” (BOBİ FRS, paragraf 18.15).

“Maddi duran varlığın geri kazanılabilir tutarı kullanım değeri ile satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerinden yüksek olanıdır” (KGK, BOBİ FRS Modül 12).

İşletme belirlediği geri kazanılabilir tutarı maddi duran varlığın defter değeri ile karşılaştırır. Maddi duran varlığın defter değerinin geri kazanılabilir tutarı aşması durumunda, aşan bu tutar maddi duran varlığın değer düşüklüğü zararını teşkil etmektedir (KGK, BOBİ FRS Modül 12).

“Bireysel olarak değer düşüklüğü testine tâbi tutulan ve maliyet bedeliyle ölçülen varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararları kâr veya zarara yansıtılır. Ancak yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden ölçülen maddi duran varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararları “Maddi Duran Varlıklar” bölümüne göre yeniden değerlendirme değer azalışı olarak dikkate alınır. Kâr veya zarara yansıtılan değer düşüklüğü zararları Kâr veya Zarar Tablosunda varlığın kullanıldığı işletme fonksiyonuna ilişkin giderlerin yansıtıldığı kaleminde gösterilir. Örneğin, pazarlama bölümüyle ilgili olarak kullanılan varlığa ilişkin değer düşüklüğü zararı “Pazarlama Giderleri” kaleminde, üretim bölümüyle ilgili kullanılan varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararı ise “Satışların Maliyeti” kaleminde gösterilir” (BOBİ FRS, paragraf 18.27).

“Değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilmesinden sonra amortisman veya itfa payı gelecekteki dönemlerde varlığın yeni defter değeri esas alınarak hesaplanır” (BOBİ FRS, paragraf 18.31).

“Her raporlama dönemi sonunda, önceki raporlama dönemlerinde kaydedilen değer düşüklüğü zararının ortadan kalktığına ya da azaldığına ilişkin bir gösterge bulunup bulunmadığı değerlendirilir” (BOBİ FRS, paragraf 18.32).

“Bu tür bir göstergenin bulunması durumunda, ilgili varlığın ya da nakit yaratan birimin geri kazanılabilir tutarı hesaplanarak daha önce kaydedilen değer düşüklüğü zararının bir

Albeni, N.

kısının veya tamamının iptal edilip edilmemesi gerektiği belirlenir” (BOBİ FRS, paragraf 18.32).

“Varlığın geri kazanılabilir tutarının defter değerini aşması durumunda ilgili varlığa ilişkin değer düşüklüğü zararının tamamı ya da bir kısmı iptal edilir. Değer düşüklüğü zararının iptal edilecek kısmı, ilgili varlığa ilişkin önceki raporlama dönemlerinde değer düşüklüğü zararı kayda alınmamış olsaydı varlığın ulaşacağı (amortisman veya itfa payı çıkarılmış olarak) defter değeri esas alınarak belirlenir. Değer düşüklüğü zararının iptalinden sonra varlığın yeni defter değeri bu değeri aşamaz” (BOBİ FRS, paragraf 18.34).

“İptal edilecek değer düşüklüğü zararı; bireysel olarak değer düşüklüğü testine tâbi tutulan ve maliyet bedeli ile ölçülen varlıklarda kâr veya zarara yansıtılarak Kâr veya Zarar Tablosunun ilgili kaleminde gösterilirken, yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden ölçülen maddi duran varlıklarda “Maddi Duran Varlıklar” bölümüne göre yeniden değerlendirme değer artışı olarak dikkate alınır” (BOBİ FRS, paragraf 18.35).

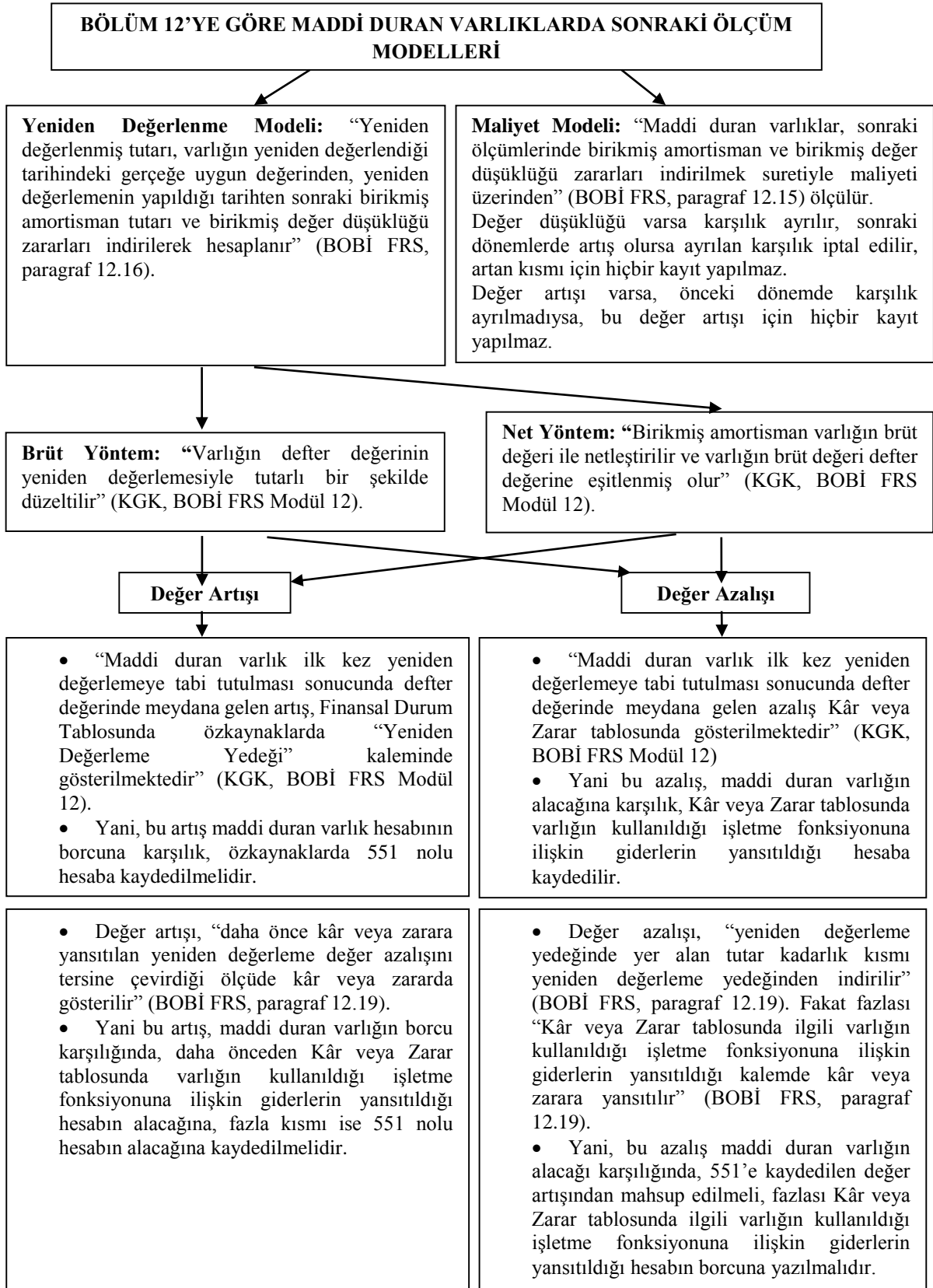
“Değer düşüklüğü zararının iptal edilmesinden sonra amortisman veya itfa payı sonraki dönemlerde varlığın yeni defter değeri esas alınarak hesaplanır” (BOBİ FRS, paragraf 18.40).

“Bir maddi duran varlık kalemi, elden çıkarıldığında veya varlıktan gelecekte herhangi bir ekonomik fayda beklenmediği durumda finansal tablo dışı bırakılır” (BOBİ FRS, paragraf 12.35).

“Bir maddi duran varlık kaleminin finansal tablo dışı bırakılmasından doğan kazanç ya da kayıp kâr veya zarara yansıtılır” (BOBİ FRS, paragraf 12.36).

“Bir maddi duran varlık finansal tablo dışı bırakıldığında bu varlığa ilişkin olarak yeniden değerlendirme yedeğinde yer alan birikmiş tutar “Geçmiş Yıllar Kârları/Zararları” kalemine aktarılır” (BOBİ FRS, paragraf 12.20).

Bir maddi duran varlık kalemi ilk kayda maliyet bedeliyle alındıktan sonraki ölçüme ilişkin işletme tarafından uygulanacak yöntemlerin işleyişi aşağıdaki şekilde anlatıldığı gibidir.



Şekil 1. İlk kayda alınan maddi duran varlık kalemi için sonraki ölçümde uygulanacak modeller ve işleyişi

4. ÖRNEK UYGULAMA

İşletme 01/01/2016 tarihinde üretimde kullanılmak üzere 100.000TL + %18 KDV'ye bir makineyi peşin satın alıyor. Makinenin kalıntı değeri sıfır, yararlı ömrü 5 yıl olarak belirlenmekte ve doğrusal amortisman yöntemi uygulanmaktadır. Vergi etkisi gözardı edilmektedir. BOBİ FRS'ye göre muhasebe kayıtları yapılırken Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı kullanılmıştır.

Mevcut tekdüzen hesap planında bulunmayıp Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planında yer alan hesaplar ve açıklamaları aşağıdaki gibidir.

“257 Maddi Duran Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılıkları (-): Bu hesap, maddi duran varlıklara ilişkin değer düşüklüğü karşılıklarının izlenmesinde kullanılır. Hesaplanan karşılık tutarı bu hesaba alacak, kâr veya zarar tablosu hesaplarından maddi duran varlığın kullanım yerine bağlı olarak ilgili fonksiyonel gider hesabına borç kaydedilir. Karşılık ayrılmış olan maddi duran varlıkların elden çıkarılmasında ya da tahmin değişikliklerine bağlı olarak ayrılan değer düşüklüğü zararının kısmen ya da tamamen iptali halinde bu hesaba borç kaydedilir. Değer düşüklüğü zararının iptali işlemi değer düşüklüğü karşılığının ayrıldığı dönemde veya ayrıldığı dönemden sonra olmasına bakılmaksızın karşılık giderinin kayıt edildiği ilgili fonksiyonel gider hesabına alacak kaydedilerek yapılır” (KGK, 2021).

“551 Maddi Duran Varlıklar Yeniden Değerleme Artışları: Bu hesap, işletmenin yeniden değerlendirme modeli kullanarak ölçtüğü maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilmesinden ortaya çıkan net değer artışlarının izlenmesinde kullanılır. BOBİ FRS'yi uygulayan işletmeler açısından; dönem içerisinde yapılan yeniden değerlendirme sonucunda maddi duran varlığın değerinde ortaya çıkan değer artışları ilgili maddi duran varlık hesabının borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Bununla birlikte ortaya çıkan değer artışı, aynı varlığın daha önce kâr veya zararla ilişkilendirilmiş bulunan değer azalışlarını tersine çevirdiği ölçüde bu hesapta muhasebeleştirilmez, maddi duran varlığın kullanım yerine bağlı olarak ilgili fonksiyonel gider hesabının alacağına kaydedilir. Yapılan değerlendirme sonucunda maddi duran varlığın değerinde ortaya çıkan değer azalışları bu hesapta ilgili varlığa ilişkin yer alan birikimli tutar ölçüsünde, ilgili maddi duran varlık hesabının alacağı karşılığında bu hesaba borç kaydedilir. Bununla birlikte, dönemde ortaya çıkan değer azalışının bu hesapta yer alan birikimli tutarı aşan kısmı bu hesapta muhasebeleştirilmez, maddi duran

varlığın kullanım yerine bağlı olarak ilgili fonksiyonel gider hesabının borcuna kaydedilir” (KGK, 2021).

“629 Diğer Giderler: Uygulanan geçerli finansal raporlama çerçevesine göre varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararlarının varlığın kullanım yerine bağlı olarak ilgili fonksiyonel gider hesabına kaydedildiği durumlarda, üretim bölümüyle ilgili kullanılan varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararları ya da yeniden değerlendirme değer azalışları ile bunların iptalleri maliyet hesapları kullanılmadan doğrudan bu hesapta izlenir” (KGK, 2021).

Yıl sonlarında makinenin gerçeğe uygun değerleri aşağıdaki gibidir:

31/12/2017’de 72.000

31/12/2018’de 64.800

31/12/2019’da 36.720

31/12/2020’de 26.622

Bu bilgilere göre makine ilk kayda maliyet bedeliyle alındıktan sonra, işletmenin uygulayacağı maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeline göre yapacağı yevmiye kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır. İlk yıl her iki modele göre aynı yevmiye kayıtları yapılacaktır.

İlk yıl yapılacak yevmiye kaydı:

1	01/01/2016		
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	100.000		
191 İNDİRİLECEK KDV	18.000		
100 KASA		118.000	
Alış kaydı.			
2	31/12/2016		
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	20.000		
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		20.000	
İlk yıl amortisman kaydı. (100.000*%20=20.000)			

31/12/2016’da aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR: 100.000

258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR: 20.000

4.1 Maliyet Modeline Göre Kayıtlar

Maliyet modeline göre; “Maddi duran varlıklar, sonraki ölçümlerinde birikmiş amortisman ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten suretiyle maliyeti üzerinden değerlendirilir” (BOBİ FRS, paragraf 12.15).

2017 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (100.000-20.000) = 80.000

Makinenin geri kazanılabilir tutarı = 72.000

Makinede ortaya çıkan değer azalışı (düşüklüğü) (72.000-80.000) = 8.000

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun

Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

3 ————— 31/12/2017 —————			
629 DİĞER GİDERLER	8.000		
257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL.		8.000	
Değeri düşen maddi duran varlık (MDV) için karşılık ayrılması.			
4 ————— 31/12/2017 —————			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	20.000		
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		20.000	
Amortisman kaydı.			
100.000*%20=20.000			

31/12/2017’de aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR : 100.000

258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR : 20.000+20.00=40.000

629 DİĞER GİDERLER : 8.000

257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL. : 8.000

2018 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (100.000-40.000) = 60.000

Makinenin gerçeğe uygun değeri = 64.800

Makinede ortaya çıkan değer artışı (64.800-60.000) = 4.800

Daha önceki yılda ayrılan karşılık tutarı = 8.000

İptal edilmesi gereken karşılık tutarı = 4.800

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun

Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

5 ————— 31/12/2018 —————			
257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL.	4.800		
629 DİĞER GİDERLER		4.800	
3. yevmiye kaydı ile ayrılan MDV değer düşüklüğü karşılığının kısmen iptal edilmesi.			
6 ————— 31/12/2018 —————			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	20.000		
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		20.000	
Amortisman kaydı.			
100.000*%20 = 20.000			

31/12/2018'de aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 100.000
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 40.000+20.000=60.000
257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL.	: 8.000-4.800=3.200
629 DİĞER GİDERLER	: (4.800)

2019 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (100.000-60.000) = 40.000

Makinenin geri kazanılabilir tutarı = 36.720

Makinede ortaya çıkan değer azalışı (36.720-40.000) = 3.280

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun

Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

7 ————— 31/12/2019 —————		
629 DİĞER GİDERLER	3.280	
257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL.		3.280
Değeri düşen maddi duran varlık (MDV) için karşılık ayrılması.		
8 ————— 31/12/2019 —————		
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	20.000	
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		20.000
Amortisman kaydı.		
100.000*%20=20.000		

31/12/2019'da aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 100.000
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 60.000+20.00=80.000
629 DİĞER GİDERLER	: 3.280
257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL.	: 3.200+3.280= 6.480

2020 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (100.000-80.000) = 20.000

Makinenin gerçeğe uygun değeri = 26.622

Makinede ortaya çıkan değer artışı (26.622-20.000) = 6.622

Daha önceki yılda ayrılan karşılık tutarı = 6.480

İptal edilmesi gereken karşılık tutarı = 6.480

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

9 ————— 31/12/2020 ————— 257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL. 629 DİĞER GİDERLER Daha önceden ayrılan MDV değer düşüklüğü karşılığının tamamının iptal edilmesi.	6.480	6.480
10 ————— 31/12/2020 ————— 730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR Amortisman kaydı. 100.000*%20 = 20.000	20.000	20.000

31/12/2020’de aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 100.000
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 80.000+20.000=100.000
257 MDV DEĞER DÜŞÜK. KRŞL.	: 6.480-6.480=0
629 DİĞER GİDERLER	: (6.480)

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

11 ————— 31/12/2020 ————— 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR Makine finansal tablo dışı bırakıldığında yapılacak yevmiye kaydı.	100.000	100.000
--	---------	---------

4.2 Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlendirilmesi

“İlk kayda almadan sonra bir maddi duran varlık yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden ölçüldüğünde ölçüme esas alınacak değer, yeniden değerlemenin yapıldığı tarihteki gerçeğe uygun değeridir. Bu tarihten sonra varlığın yeniden değerlendirilmiş tutarı; varlığın yeniden değerlendirildiği tarihteki gerçeğe uygun değerinden, yeniden değerlemenin yapıldığı tarihten sonraki birikmiş amortisman tutarı ve birikmiş değer düşüklüğü zararı indirilerek hesaplanır” (BOBİ FRS, paragraf 12.16).

“Bir maddi duran varlık yeniden değerlemeye tabi tutulduğunda varlığın defter değeri yeniden değerlendirilmiş tutara göre düzeltilirken aşağıda yer verilen yöntemlerden biri kullanılabilir” (KGK, BOBİ FRS Modül 12):

- Brüt Yöntem ya da
- Net Yöntem.

4.2.1 Brüt Yönteme Göre Değerleme ve Kayıtlar

2017 yılı için hesaplamalar aşağıdaki gibidir (Bakınız: Gökgöz ve Temelli, 2016: 149):

Makinenin net değeri (100.000-20.000)	= 80.000
Makinenin geri kazanılabilir tutarı	= 72.000
Makinede ortaya çıkan değer azalışı	= 8.000
Yeniden değerlendirme azalış oranı (8.000/80.000)	= %10
Makinenin kayıtlı değerindeki azalış (100.000*%10)	= 10.000
Birikmiş amortismandaki azalış (20.000*%10)	= 2.000
Maddi duran varlık yeniden değerlendirme azalışı	= 8.000

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun

Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

3 ————— 31/12/2017 —————		
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	2.000	
629 DİĞER GİDERLER	8.000	
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR		10.000
Maddi duran varlık yeniden değerlendirme azalışı kaydı.		
4 ————— 31/12/2017 —————		
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	18.000	
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		18.000
Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (100.000-10.000)*%20 = 18.000		

31/12/2017’de aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 100.000-10.000=90.000
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 20.000-2.000+18.000=36.000
629 DİĞER GİDERLER	: 8.000

2018 yılı için hesaplamalar aşağıdaki gibidir (Bakınız: Gökgöz ve Temelli, 2016):

Makinenin net değeri (90.000-36.000)	= 54.000
Makinenin gerçeğe uygun değeri	= 64.800
Makinede ortaya çıkan değer artışı	= 10.800
Yeniden değerlendirme artış oranı (10.800/54.000)	= %20
Makinenin kayıtlı değerindeki artış (90.000*%20)	= 18.000
Birikmiş amortismandaki artış (36.000*%20)	= 7.200
Maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışı	= 10.800
Daha önceki yılda kâr ya da zarar ile ilişkilendirilmiş bulunan yeniden değerlendirme değer azalışı	= 8.000
Yansıtılacak MDV Yeniden değerlendirme değer artışı	= 2.800

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

5 ————— 31/12/2018 —————	
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	18.000
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	7.200
629 DİĞER GİDERLER	8.000
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	2.800
3. yevmiye kaydında oluşan MDV yeniden değerlendirme azalışının 629 nolu hesap ile iptal edilip, farkın 551 nolu hesaba kaydedilmesi.	
6 —————	
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	21.600
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	21.600
Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (90.000+18.000)*%20 = 21.600	

31/12/2018’de aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 90.000+18.000=108.000
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 36.000+7.200+21.600=64.800
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	: 2.800
629 DİĞER GİDERLER	: (8.000)

2019 yılı için hesaplamalar aşağıdaki gibidir (Bakınız: Gökgöz ve Temelli, 2016):

Makinenin net değeri (108.000-64.800)	= 43.200
Makinenin geri kazanılabilir tutarı	= 36.720
Makinede ortaya çıkan değer azalışı	= 6.480
Yeniden değerlendirme azalış oranı (6.480/43.200)	= % 15
Makinenin kayıtlı değerindeki azalış (108.000*%15)	= 16.200
Birikmiş amortismandaki azalış (64.800*%20)	= 9.720
Maddi duran varlık yeniden değerlendirme azalışı	= 6.480
Daha önceki yılda hesaplanarak diğer kapsamlı gelire yansıtılan MDV yeniden değerlendirme artışı	= 2.800
Kâr ya da zarara yansıtılacak değerlendirme farkı	= 3.680

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

7 ————— 31/12/2019 —————			
258 BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR	9.720		
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	2.800		
629 DİĞER GİDERLER	3.680		
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR		16.200	
Ortaya çıkan yeniden değerlendirme azalışının, ilk önce 5. yevmiye kaydında 551 nolu hesabın bakiyesi kadarlık kısmının indirilmesi, fazla kısmın 629 nolu hesaba kaydedilmesi.			
8 ————— 31/12/2019 —————			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	18.360		
258 BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR		18.360	
Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (108.000-16.200)*%20 = 18.360			

31/12/2019'da aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 108.000-16.200=91.800
258 BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR	: 64.800-9.720+18.360=73.440
629 DİĞER GİDERLER	: 3.680

2020 yılı için hesaplamalar aşağıdaki gibidir (Bakınız: Gökgöz ve Temelli, 2016):

Makinenin net değeri (91.800-73.440)	= 18.360
Makinenin gerçeğe uygun değeri	= 26.622
Makinede ortaya çıkan değer artışı	= 8.262
Yeniden değerlendirme artış oranı (8.262/18.360)	= %45
Makinenin kayıtlı değerindeki artış (91.800*%45)	= 41.310
Birikmiş amortismandaki artış (73.440*%45)	= 33.048
Maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışı	= 8.262
Daha önceki yılda kâr ya da zarar ile ilişkilendirilmiş bulunan yeniden değerlendirme değer azalışı	= 3.680
Yansıtılacak MDV Yeniden değerlendirme değer artışı	= 4.582

Kamu Gözetimi Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planına göre yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

9 ————— 31/12/2020 —————			
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	41.310		
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		33.048	
629 DİĞER GİDERLER		3.680	
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI		4.582	
7. yevmiye kaydında oluşan MDV yeniden değerlendirme azalışının 629 nolu hesabın alacağı ile mahsup edilip, fazla kısmın 551 nolu hesaba kaydedilmesi.			
10 ————— 31/12/2020 —————			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	26.622		
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		26.622	
Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (91.800+41.310)*%20 = 26.622			

31/12/2020’de makine finansal tablo dışı bırakılmadan önce aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 91.800+41.310=133.110
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 73.440+33.048+26.622=133.110
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	: 4.582
629 DİĞER GİDERLER	: (3.680)

“Bir maddi duran varlık finansal tablo dışı bırakıldığında bu varlığa ilişkin olarak yeniden değerlendirme yedeğinde yer alan birikmiş tutar “Geçmiş Yıllar Kârları/Zararları” kalemine aktarılır” (BOBİ FRS, paragraf 12.20).

12 ————— 31/12/2020 —————			
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	133.110		
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	4.582		
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR		133.110	
570 GEÇMİŞ YILLAR KARLARI		4.582	
Makine finansal tablo dışı bırakıldığında amortisman ve varlık hesaplarının kapanışı, 551 nolu hesabın 570 nolu hesaba devri kaydı.			

4.2.2 Net Yönteme Göre Değerleme ve Kayıtlar

2017 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (100.000-20.000)	= 80.000
Makinenin geri kazanılabilir tutarı	= 72.000
Makinede ortaya çıkan değer azalışı	= 8.000

MAKÜ-BİFD 4(2), 195-223, 2021

3 ————— 31/12/2017 ————— 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR Birikmiş Amortismanın iptali.	20.000	20.000
4 ————— 31/12/2017 ————— 629 DİĞER GİDERLER 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR Maddi duran varlık yeniden değerlendirme azalışı kaydı.	8.000	8.000
5 ————— 31/12/2017 ————— 730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (100.000-20.000-8.000)/4 = 18.000	18.000	18.000

31/12/2017’de aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 100.000-20.000-8.000=72.000
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 20.000-20.000+18.000=18.000
629 DİĞER GİDERLER	: 8.000

2018 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (72.000-18.000)	= 54.000
Makinenin gerçeğe uygun değeri	= 64.800
Makinede ortaya çıkan değer artışı	= 10.800
Daha önceki yılda kâr ya da zarar ile ilişkilendirilmiş bulunan yeniden değerlendirme değer azalışı	= 8.000
Yansıtılacak MDV Yeniden değerlendirme değer artışı	= 2.800

6 ————— 31/12/2018 ————— 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR Birikmiş Amortismanın iptali.	18.000	18.000
7 ————— 31/12/2018 ————— 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR 629 DİĞER GİDERLER 551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI 4. yevmiye kaydında oluşan MDV yeniden değerlendirme azalışının 629 nolu hesap ile iptal edilip, fazla kısmın 551 nolu hesaba kaydedilmesi.	10.800	8.000 2.800
8 ————— 730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (72.000-18.000+10.800)/3 = 21.600	21.600	21.600

Albeni, N.

31/12/2018'de aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 72.000-18.000+10.800=64.800
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 18.000-18.000+21.600=21.600
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	: 2.800
629 DİĞER GİDERLER	: (8.000)

2019 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (64.800-21.600)	= 43.200
Makinenin geri kazanılabilir tutarı	= 36.720
Makinede ortaya çıkan değer azalışı	= 6.480
Daha önceki yılda hesaplanarak diğer kapsamlı gelire yansıtılan MDV yeniden değerlendirme artışı	= 2.800
Kâr ya da zarara yansıtılacak değerlendirme farkı	= 3.680

9 ————— 31/12/2019 —————		
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	21.600	
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR		21.600
Birikmiş Amortismanın iptali.		
10 ————— 31/12/2019 —————		
551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	2.800	
629 DİĞER GİDERLER	3.680	
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR		6.480
Ortaya çıkan yeniden değerlendirme azalışının, ilk önce 7. yevmiye kaydında 551 nolu hesabın bakiyesi kadarlık kısmının indirilmesi, fazla kısmın 629 nolu hesaba kaydedilmesi.		
11 ————— 31/12/2019 —————		
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	18.360	
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		18.360
Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (64.800-21.600-6.480)/2 = 18.360		

31/12/2019'da aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	: 64.800-21.600-6.480=36.720
258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	: 21.600-21.600+18.360=18.360
629 DİĞER GİDERLER	: 3.680

2020 yılı için hesaplamalar ve kayıtlar:

Makinenin net değeri (36.720-18.360) = 18.360

Makinenin gerçeğe uygun değeri = 26.622

Makinede ortaya çıkan değer artışı = 8.262

Daha önceki yılda kâr ya da zarar ile ilişkilendirilmiş bulunan
yeniden değerlendirme değer azalışı = 3.680

Yansıtılacak MDV Yeniden değerlendirme değer artışı = 4.582

12 ————— 31/12/2020 ————— 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR Birikmiş Amortismanın iptali.	18.360	18.360
13 ————— 31/12/2020 ————— 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR 629 DİĞER GİDERLER 551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI 10. yevmiye kaydında oluşan MDV yeniden değerlendirme azalışının 629 nolu hesabın alacağı ile mahsup edilip, fazla kısmın 551 nolu hesaba kaydedilmesi.	8.260	3.680 4.582
14 ————— 31/12/2020 ————— 730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR Yeniden değerlendirme sonrası amortisman kaydı. (36.720-18.360+8.260)/1 = 26.620	26.620	26.620

31/12/2020’de makine finansal tablo dışı bırakılmadan önce aşağıdaki hesapların bakiyeleri gösterildiği gibidir:

253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR : 36.720-18.360+8.260=**26.620**

258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR : 18.360-18.360+26.620=**26.620**

551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI : **4.582**

629 DİĞER GİDERLER : **(3.680)**

15 ————— 31/12/2020 ————— 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 551 MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR 570 GEÇMİŞ YILLAR KARLARI Makine finansal tablo dışı bırakıldığında amortisman ve varlık hesaplarının kapanışı, 551 nolu hesabın 570 nolu hesaba devri kaydı.	26.620 4.582	26.620 4.582
---	-----------------	-----------------

Makine varlık olarak muhasebeleştirildikten sonra işletme maliyet modeli ya da yeniden değerlendirme modelini kullanmayı seçtiğinde oluşacak farklılıklar aşağıdaki tabloda gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Varlık olarak muhasebeleştirildikten sonra makinenin işletme tarafından seçilecek maliyet modeli ya da yeniden değerlendirme modeline göre değerlendirilmesi

MALİYET MODELİ										
Yıllar	(1) (GUD)	253	258	(2) (253-258)	Değer Artışı (1-2)	Değer Düşüklüğü (Azalışı) (1-2)	629 Borç	629 Alacak	257	257 Bakiye
2017	72.000	100.000	20.000	80.000		8.000	8.000		8.000	8.000
2018	64.800	100.000	40.000	60.000	4.800			4.800	-4.800	3.200
2019	36.720	100.000	60.000	40.000		3.280	3.280		3.280	6.480
2020	26.622	100.000	80.000	20.000	6.622			6.480	-6.480	0
YENİDEN DEĞERLEME MODELİ (BRÜT YÖNTEM)										
Yıllar	(1) (GUD)	253	258	(2) (253-258)	Değer Artışı (1-2)	Değer Azalışı (1-2)	629 Borç	629 Alacak	551	551 Bakiye
2017	72.000	100.000	20.000	80.000		8.000	8.000			
2018	64.800	90.000	36.000	54.000	10.800			8.000	2.800	2.800
2019	36.720	108.000	64.800	43.200		6.480	3.680		-2.800	
2020	26.622	91.800	73.440	18.360	8.262			3.680	4.582	4.582
YENİDEN DEĞERLEME MODELİ (NET YÖNTEM)										
Yıllar	(1) (GUD)	253	258	(2) (253-258)	Değer Artışı (1-2)	Değer Azalışı (1-2)	629 Borç	629 Alacak	551	551 Bakiye
2017	72.000	100.000	20.000	80.000		8.000	8.000			
2018	64.800	72.000	18.000	54.000	10.800			8.000	2.800	2.800
2019	36.720	64.800	21.600	43.200		6.480	3.680		-2.800	
2020	26.622	36.720	18.360	18.360	8.262			3.680	4.582	4.582

Her iki modele göre 2017 yılında 8.000TL'lik değer azalışı (değer düşüklüğü) meydana gelmiştir. Maliyet modeline göre 8.000TL'lik değer düşüklüğü için karşılık ayrılmış, 257 nolu karşılık hesabının alacağı karşılığında 629 nolu hesabın borcuna kayıt yapılmıştır. Yeniden değerlendirme modeline göre ise karşılık ayrılmamış, 253 nolu hesabın alacağı karşılığında 629 nolu hesabın borcuna kayıt yapılmıştır.

2018 yılında maliyet modeline göre 4.800TL'lik değer artışı oluşmuş ve bu değer artışı 629 nolu hesabın alacağına kayıt yapılarak 2017 yılında 8.000TL ayrılan karşılık miktarının 4.800TL'lik kısmı iptal edilmiştir. Yeniden değerlendirme modeline göre aynı yıl 10.800TL'lik değer artışı oluşmuş ve 629 nolu hesabın alacağına kayıt yapılarak bir önceki yıl 629 nolu hesabın borcuna yazılan 8.000TL'lik değer azalışı iptal edilmiş, kalan 2.800TL'lik fazla kısım ise 551 nolu hesaba kaydedilmiştir.

2019 yılında maliyet modeline göre 3.280TL'lik değer düşüklüğü meydana gelmiş ve 257 nolu karşılık hesabının alacağı karşılığında 629 nolu hesabın borcuna kayıt yapılmıştır. Yeniden değerlendirme modeline göre ise aynı yıl 6.480TL'lik değer azalışı meydana gelmiş, ilk önce bir önceki yıl 551 nolu hesaba yazılan 2.800TL'lik kısım 551 nolu hesabın borcuna

yazılarak mahsup edilmiş, $6.480-2.800=3.680$ TL'lik fazla kısım ise 629 nolu hesabın borcuna kaydedilmiştir.

2020 yılında maliyet modeline göre 6.622TL'lik değer artışı meydana gelmiş ve 629 nolu hesabın alacağına 6.480TL kaydedilerek, 257 nolu karşılık hesabının bakiyesinde yer alan 6.480TL'lik kısım mahsup edilmiş, $6.622-6.480=142$ TL'lik fazla kısım içinse hiçbir kayıt yapılmamıştır. Yeniden değerlendirme modeline göre ise aynı yıl 8.262TL'lik değer artışı meydana gelmiş, bir önceki yıl 629 nolu hesabın borcuna kaydedilen 3.680TL'lik kısım 629 nolu hesabın alacağına yazılarak iptal edilmiş, kalan $8.262-3.680=4.582$ TL ise 551 nolu hesabın alacağına kaydedilmiştir. Makine finansal tablo dışı kaldığında ise maliyet modeline göre 257 nolu hesap bakiye vermediğinden sadece 253 nolu hesap 258 nolu hesapla kapatılmıştır. Yeniden değerlendirme modeline göre ise 551 nolu hesapta bulunan 4.582TL'lik bakiye 570 nolu hesaba aktarılarak, 253 nolu hesap da 257 nolu hesap ile kapatılmıştır. Modeller karşılaştırıldığında 2020 yılında maliyet modeline göre 257 nolu karşılık hesabında bakiye bulunmamakta dolayısıyla 570 nolu hesaba kayıt yapılamamakta, yeniden değerlendirme modeline göre ise 551 nolu hesapta 4.582TL'lik bakiye bulunmakta ve bu 570 nolu hesaba aktarılarak kapatılmaktadır. Bu farkın sebebi ise maliyet modeli ile yeniden değerlendirme modelinde 2017-2020 yılları boyunca 253-258 nolu hesaplar arasındaki farklılıkların toplamı ile maliyet yönteminde 2020 yılında $6.622-6.480=142$ TL'lik değer artışının kayda alınmamasından kaynaklanmaktadır. Yeniden değerlendirme modelinde hem brüt yöntem hem de net yöntem kullanılmakta ve her iki yönteme göre de aynı sonuç ortaya çıkmaktadır.

Makine varlık olarak muhasebeleştirildikten sonra işletme maliyet modeli ya da yeniden değerlendirme modelini kullanmayı seçtiğinde yıllara göre hesapların bakiyeleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Makinenin değerlenmesinde kullanılan maliyet modeli ve yeniden değerleme modeline göre hesapların bakiyeleri

Yıllar	Hesaplar	Bakiyeler		
		Maliyet Yöntem	Yeniden Değerleme Modeli	
			Brüt Yöntem	Net Yöntem
2016	253	100.000	100.000	100.000
	258	20.000	20.000	20.000
2017	253	100.000	90.000	72.000
	258	40.000	36.000	18.000
	629	8.000	8.000	8.000
	257	8.000		
2018	253	100.000	108.000	64.800
	258	60.000	64.800	21.600
	257	3.200		
	629	-4.800	-8.000	-8.000
	551		2.800	2.800
2019	253	100.000	91.800	36.720
	258	80.000	73.440	18.360
	629	3.280	3.680	3.680
	257	6.480		
	551			
2020	253	100.000	133.110	26.620
	258	100.000	133.110	26.620
	257	0		
	629	-6.480	-3.680	-3.680
	551		4.582	4.582
Finansal Tablo Dışı Sonrası	253	0	0	0
	258	0	0	0
	257	0		
	551		0	0
	570		4.582	4.582

Maliyet modeli ve yeniden değerleme modeli karşılaştırıldığında, maliyet modeline göre 257 nolu karşılık hesabı kullanılırken 551 nolu hesap kullanılmamakta, yeniden değerleme modeline göre ise 551 nolu hesap kullanılırken 257 nolu karşılık hesabı kullanılmamaktadır. Maliyet modeline göre 2020 yılında makine finansal tablo dışı bırakılmadan önce 257 nolu karşılık hesabı bakiye vermemektedir. Yeniden değerleme modelinde ise 2020 yılında makine finansal tablo dışı bırakılmadan önce hem brüt yöntem hem de net yönteme göre 551 nolu hesap 4.582TL bakiye vermektedir. Makine finansal tablo dışı bırakıldığında maliyet modeline göre 253 nolu hesap 258 nolu hesapla kapatılırken 257 nolu hesap 570 nolu hesaba aktararak kapatılmakta fakat 257 nolu hesap bakiye vermediği için 570 nolu hesaba kayıt yapılmamıştır.

Yeniden değerlendirme modeline göre ise 253 nolu hesap 258 nolu hesapla kapatılırken 551 nolu hesaptaki 4.582TL'lik bakiye de 570 nolu hesaba aktarılarak kapatılmaktadır.

Maliyet modeline göre değer azalışı olduğunda karşılık ayrılırken, değer artışı olduğunda daha önceden değer düşüklüğü ile ilgili karşılık ayrılmadıysa ya da daha önceden karşılık ayrıldı ve değer artışı meydana geldiğinde ayrılan karşılık tutarını aşan değer artışı tutarı söz konusuysa bu fazla kısım için bir kayıt yapılmamaktadır. Bu sebeple 2020 yılındaki karşılığın iptali sonrası oluşan 142TL'lik değer artışı fazlası ile ilgili de bir kayıt yapılmamıştır. Her iki modele göre karşılaştırma yaptığımızda 570'e aktarılan 4.582TL'lik farkın 2017-2020 yılları arası 253-258 arasındaki farklılıkların toplamı ile 2020 yılında maliyet modeline göre 142TL'nin kayıtlara alınmamasından kaynaklanmaktadır.

5. SONUÇ

BOBİ FRS Bölüm 12'ye göre maddi duran varlıklar ilk kayda alınırken maliyet bedeli ile ölçüm sağlanırken, sonrasında maliyet modeli ya da yeniden değerlendirme modeli tercih edilir. Bir maddi duran varlık kalemi yeniden değerlemeye tabi tutulduğunda, varlığın defter değeri yeniden değerlendirilmiş tutara göre düzeltilirken ya brüt yöntem ya da net yöntem kullanılır.

Bir maddi duran varlık için sonraki ölçümde maliyet modeli seçildiyse ve değer düşüklüğü zararı söz konusuysa bu zarar için karşılık ayrılır, eğer değer artışı söz konusuysa bu artış için hiçbir işlem yapılmaz. Eğer karşılık ayrıldıktan sonra değer artışı söz konusuysa önce ayrılan karşılık iptal edilir, fazla kısım içinse hiçbir işlem yapılmaz.

Eğer maddi duran varlık için sonraki ölçümde yeniden değerlendirme modeli seçildiyse varlığın defter değerini düzeltmek için ya brüt yöntem ya da net yöntem kullanılır. Yeniden değerlemede eğer ilk defa değer artışı meydana gelmişse bu artış Finansal Durum Tablosunda özkaynaklarda yeniden değerlendirme yedeği kaleminde gösterilmeli, eğer ilk defa değer azalışı meydana gelmişse Kâr veya Zarar Tablosunda ilgili varlığın kullanıldığı işletme fonksiyonuna ilişkin giderlerin yansıtıldığı kaleminde kâr veya zarara yansıtılır.

Eğer daha önceden değer azalışı meydana geldiyse ve sonraki dönem değer artışı söz konusuysa önce daha önce meydana gelen değer azalışı kadarlık kısmı ilgili varlığın kullanıldığı işletme fonksiyonuna ilişkin gider hesabı ile mahsup edilir, fazla kısım varsa özkaynaklarda yeniden değerlendirme yedeği kaleminde gösterilir.

Eğer daha önceden değer artışı meydana geldiyse ve sonraki dönem değer azalışı söz konusuysa, önce yeniden değerlendirme yedeği kaleminin bakiyesi kadarlık kısmı mahsup edilir, fazla kısım varsa ilgili varlığın kullanıldığı işletme fonksiyonuna ilişkin gider hesabına kaydedilir.

Bir maddi duran varlık finansal tablo dışı bırakıldığında bu varlığa ilişkin olarak yeniden değerlendirilme yedeğinde yer alan tutar Geçmiş Yıllar Kârları/Zararları kalemine aktarılır.

BOBİ FRS Bölüm 12'ye göre maddi duran varlıklar için amortisman ayrılması zorunluluktur. Amortisman işlemine varlık yönetim tarafından amaçlanan kullanıma hazır hale geldiği tarihten itibaren başlanır ve varlık finansal tablo dışı bırakıldığında son verilir.

Örnek uygulamada, üretimde kullanılan bir makinenin varlık olarak muhasebeleştirildikten sonra işletme tarafından yapılması gereken yevmiye kayıtları maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeline göre, yeniden değerlendirme modeli de hem brüt yöntemle hem de net yöntemle göre gösterilmeye çalışılmıştır. Yevmiye kayıtları yapılırken Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı kullanılmıştır. Son olarak yöntemler karşılaştırmalı olarak tabloda gösterilmiş, aradaki farklılıklar belirlenmiş ve farklılıkların sebebi açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkiye Muhasebe Standartlarının önemi giderek artmakta olup standartlara uygun muhasebe kayıtlarının yapılabilmesi için Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun yayımladığı Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planının kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ataman, B., & Cavlak, H. (2017). Büyük ve orta boy işletmeler için finansal raporlama standardı (BOBİ FRS) ile tam set türkiye muhasebe ve türkiye finansal raporlama standartlarının (TMS/TFRS) karşılaştırılması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (3), 153-168.

Çanakçıoğlu, M. (2018). BOBİ FRS, tam set TFRS ve vergi usul kanunu çerçevesinde maddi duran varlıkların ölçümü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (80), 349-366.

Durmuş, C. N., & Kutlu, O. (2020). Büyük ve orta boy işletmeleri için finansal raporlama standardının (BOBİ FRS), Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ile karşılaştırılması. *Mali Çözüm Dergisi*, 30(158), 189-211.

Gökgöz, A., & Temelli, F. (2016). Taşıyıcı bitkilerin türkiye muhasebe standartları çerçevesinde muhasebeleştirilmesi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 2(4), 142-154.

Güleç, Ö. F. (2018). Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların BOBİ FRS ve TFRS açısından değerlendirilmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 904-921.

Kamu Gözetimi Kurumu. BOBİ FRS modül 12 maddi duran varlıklar. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BOB%C4%B0_FRS/Mod%C3%BC1%2012-.pdf / E.T: 15.08.2021.

Kamu Gözetimi Kurumu (2021). Büyük ve orta boy işletmeler için finansal raporlama standardı (2021 Sürümü). <https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10265/Bu%CC%88yu%CC%88k-ve-Orta-Boy-I%CC%87s%CC%A7letmeler-I%CC%87c%CC%A7in-Finansal-Raporlama->

Standard% C4% B1-(BOBİ% CC% 87-FRS)-2021-Su% CC% 88ru% CC% 88mu% CC% 88 / E.T: 10.08.2021.

Kamu Gözetimi Kurumu (2021). Finansal raporlama standartlarına uygun örnek hesap planı, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/Hesap_Plani_Taslagi_Gorusler_Sonrasi_21_07.pdf / E.T:28.07.2021.

Lazol, İ. (2020). Genel muhasebe. Ekin Yayınevi.

Tuncez, H. A. (2020). TMS 16 ve BOBİ FRS kapsamında maddi duran varlıkların karşılaştırılması. Muhasebe ve Maliye Dergisi, 3(2), 92-109.

Yelgen, E., & Uyar, S. (2018). BOBİ FRS açısından maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesi. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Özel Sayı, 98-109.

Yücel, S., Öncü, M. A., & Akaytay, A. (2018). Türkiye'deki güncel muhasebe mevzuatlarına göre maddi duran varlıkların değerlendirilmesinin karşılaştırılması. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39, 283-304.



Katılım Bankacılığında Risk Algısı ve Fon Yönetimi

Mustafa PEKÖZ^{1*}, Samiye EKİM DERTLİ²

Geliş Tarihi/Received: 08.09.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 22.09.2021

Derleme Makalesi/Review Article

ÖZET

Bu çalışmada Katılım Bankacılığındaki risk algısı ve fon yönetimi üzerine araştırmalar yapılmış olup ülkemizdeki ve dünyadaki İslami Finans ürünlerinin işleyiş şekilleri ve bu ürünlerin piyasayı fonlama yöntemlerinin bankalarda nasıl bir risk algısı ışığında oluşturulduğu ve bunlar gerçekleşirken fonlama için gerek olan mevduat yönetiminin nasıl yapıldığı konusunda inceleme ve araştırmalara yer verilmiştir.

Konvansiyonel Finans sistemi ile İslami Finans sistemi günümüzde bir çok ülkede aynı bankacılık mevzuatına tabi olsalar da aslında işin gerçek tarafı tamamen farklı bir finans modelidir. İslami Finans sistemin temelinde murabaha sözleşmesi üzerine kurulu yani mal ve hizmet ticaretini içinde barındıran reel piyasayı fonlama üzerine kurulu bir yapıya sahip olan geleneksel bankacılık anlayışından farklı bir finansal sistemdir. Bu yapının İslam Ticaret Hukuk'undaki temel kaideler üzerinde inşa edilmiş tamamen gerçek ticaretin geliştirilmesi mantığı ile hareket eden ve sistemin işlerliği için aynı zamanda kişilerin mevduatları üzerinden fon havuzu oluşturulması bu fonların mal alım satım ticaretinde kullanılarak ticaretten elde edilen kar payından fon müşterilerine verilmesi katılma hesabı dediğimiz ürünlerde muhafaza edilmesi işlemi ise reel piyasayı fonlama işlemlerinin desteklenmesi noktasının merkezi diyebiliriz.

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, İskenderun Teknik Üniversitesi, Orcid No: 0000-0002-5494-5929

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: pekmustt@gmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, İskenderun Teknik Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, Orcid No: 0000-0003-4904-4373

Araştırmalara göre öz kaynak kârlılığının katılım bankalarının likidite yeterliliğini en fazla etkileyen faktör olduğu ve artan öz kaynak kârlılığının likidite yeterliliğini de artırdığı tespit edilmiştir. Katılım Bankalarının kaynaklarını kârlılık oranı yüksek ve sürdürülebilir büyüme imkânı sunan sektörlerle yönlendirmesinin faizsiz finans sektörünün gelişimini destekleyeceği değerlendirilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre kredilerin mevduat oranındaki yükselişin likidite yeterliliğini azalttığı, reel efektif döviz kurundaki ve bilanço dışı işlemlerdeki yükselişin ise likidite yeterliliğini artırdığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmamızda araştırma yöntemleri olarak betimsel,bağıntısal ve nedensel karşılaştırmalı modellere başvurulmuştur.

Anahtar Kelime : Finans, Banka, Katılım Bankacılığı, Reel Sektör, Risk Yönetimi, Likidite Risk

Risk Perception and Fund Management in Participation Banking

ABSTRACT

In this study, research has been done on risk perception and fund management in Participation Banking, and there are studies and researches on the functioning of Islamic Finance products in our country or in the world, how these products are formed in the light of risk perception in banks, and how the deposit management required for funding is done. given.

Although the Conventional Finance system and the Islamic Finance system are subject to the same banking legislation in many countries today, the reality is that it is a completely different financial model. It is a different financial system from the traditional banking approach, which is based on the murabaha contract, that is, on funding the real market, which includes the trade of goods and services. This structure is built on the basic principles of Islamic Commercial Law, acting with the logic of developing real trade, and creating a fund pool over the deposits of individuals for the operation of the system, and giving these funds to the fund customers from the profit share obtained from the trade by using these funds in the trade of goods, which we call the participation account. We can say that the process of preserving the products is the center of the support point of real market transactions. According to the researches, it has been determined that the return on equity is the factor that affects the liquidity adequacy of participation banks the most and that the increased return on equity also increases the liquidity adequacy. It is considered that directing the resources of Participation Banks to sectors with high profitability and sustainable growth will support the development of the

interest-free finance sector. According to the results of the research, it was determined that the increase in the ratio of loans to deposits decreased the liquidity adequacy, while the increase in the real effective exchange rate and off-balance sheet transactions increased the liquidity adequacy.

Descriptive, correlational and causal comparative models were used as research methods.

Keywords: Finance, Banking, Participation Banking, Real Sector, Risk Management, Liquidity Risk

1. GİRİŞ

Finans kurumu olarak bankalar, işlerini güvenli bir şekilde yürütmek, paydaşları ile iyi ilişkiler sürdürmek ve likidite sorununu önlemek için likidite arz ve talebini uygun bir şekilde yönetmelidir. Likidite sorunları genellikle fonların yönetimindeki başarısızlıklar veya mevduat sahiplerinin öngörülemeyen likidite çekmelerine yol açan olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle ortaya çıkar. Aslında, güçlü dış etkilere ve hassas piyasa oyuncularına sahip mevcut rekabetçi ve açık bir ekonomik sistemde sağlam bir likidite yönetimini sürdürmek çok zor değildir. Örneğin 2007-2008 küresel mali krizi, bankaların üçüncü şahıslara likidite sağlama kabiliyetini etkileyen türev piyasalarındaki başarısızlıklar nedeniyle meydana geldi (Siddiqi, 2008).

Pratik olarak, bankalar, doğaları gereği likit yükümlülükler çıkarırken likit olmayan varlıklara yatırım yaptıkları için, varlık ve pasif tarafı arasındaki eşitlenmesi gereken likidite dengesizliklerini karşılayabilirler (Zhu, 2001). Bu nedenle, bankanın likidite arz ve talebini değerlendirme ve yönetme kabiliyeti, bankacılık faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamak için çok önemlidir. Bir banka açığı dengeleyemezse, likidite sorunları ortaya çıkabilir, ardından yüksek faiz oranı riski, yüksek banka rezervleri veya sermaye gereksinimi ve bankanın düşük itibarı gibi bazı isteksizlik riskleri ortaya çıkabilir.

Aynı durum katılım bankaları için de geçerlidir. Likiditeyi muadilleri ile aynı koşullarda yönetmek zorundadırlar. Özellikle, benzersiz operasyonları ve değerleri ile katılım bankaları likiditeyi başarılı bir şekilde yönetmek için mevduat sahiplerinin özelliklerini, yatırım davranışlarını ve beklentilerini doğru bir şekilde belirlemek zorundadır. Yine de şeriat ilkelerine uymak zorundadırlar. Bu itibarla, katılım bankaları düzenli ve düzensiz likidite talebini

karşılama için islami finansal ürünler veya fon havuzları hazırlamanın yanı sıra pasif ve varlık tarafında şeriat yaklaşımları kullanarak yönetmektedirler (Zhu, 2001).

Uluslararası yazında İslami bankacılık (Islamic banking) veya faizsiz bankacılık (interest-free banking) olarak adlandırılmakta olan bankacılık modeli, Türkiye’de “Katılım Bankacılığı” olarak tanımlanmış ve kurumsallaşmıştır. İslami bankacılık yerine kullanılan katılım bankacılığı ifadesi gerek fon toplama gerekse fon kullandırma açısından kâr veya zarara katılma esasıyla faaliyet göstermekte olan bu bankacılık modeli için uygun bir tanım olmaktadır (Tunç, 2010: 38)

Katılım bankalarının önemli özelliklerinden birisi temelini ticaretten alan kâr zarar ortaklığı ilkesiyle faaliyet göstermesidir. Kâr-zarar ortaklığı yatırımı katılım bankalarının gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden, belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemi olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem kapsamında katılım bankası önceden belirlenmiş tutarda kâr garanti edilmeden yapılan işlemde doğan kâr veya zarara sözleşmede belirlenen oranlarda katılmaktadır³.

Türkiye’deki katılım bankacılığı örneğini ele alan çalışma, katılım bankalarının likidite riskini yönetme ile ilgili organizasyon yapılarını araştırmakla başlıyor sonrasında, mevduat kullanıcıların likidite davranışlarını ve kısa vadeli likidite çekilme potansiyelini temsil eden yükümlülük tarafını tartışmaktadır ve ardından bankaların mevcut likidite yönetimi uygulamalarını derlemek ve likidite sorunlarını ve katılım likit enstrümanların mevcudiyetini değerlendirmek için bankaların varlık tarafı detaylandırılmıştır. Sonunda, bu araştırma, konunun tüm yönlerini yakalayan ve sektörü likiditeyi yönetmenin daha iyi bir yoluna getiren entegre ve kapsamlı bir likidite yönetimi programı önermektedir.

Katılım bankacılığının başlaması, finansal ürün ve hizmetlerin faizden yoksun olan bir yaklaşımla ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Sektör büyüdükçe, birçok finansal ürün başlatıldı ve Şeriata uygun yönleri finansal piyasalara dahil edildi. Bu gelişme ışığında, yeniliği ve şeriata uygun kabul edilen katılım bankacılığı hizmetleri endüstrisinde kaçınılmaz bir şekilde kabul gördü (Ayub, 2007). Katılım bankacılığının ilk başarılı uygulaması 1963 yılında, gelirini faizden ziyade kar paylaşımına bırakan yatırımlarından elde eden Mısır Mit Ghamr Tasarruf Bankası tarafından gerçekleştirildi. 1970’e gelindiğinde, katılım bankacılığı için gelişim ve

³ (01/11/2006 tarih 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik’in 19’uncu maddesi)

ivme kazandı (Algaoud & Lewis, 2001). 1973 yılında Müslüman ülkelerin dışişleri bakanları konferansı, Şeriat ilkelerine uygun olarak Müslüman ülkelerin ekonomik kalkınmasını ve sosyal ilerlemesini teşvik etmek amacıyla İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasına karar verdi. Bu, Müslüman ülkeler tarafından katılım finansını teşvik etmek için atılan ilk büyük kolektif adım olarak bilinmektedir (Saeed, 2001).⁴

Katılım bankacılığı, Müslüman âlimlerin, iktisatçıların, bankacıların ve genel olarak manevi katkıları nedeniyle yılda yüzde 15-20 gibi benzeri görülmemiş bir büyümeye tanık oldu (Ayub, 2007; McGee, 2008). 1996-2005 döneminde 75'ten fazla ülkede faaliyet gösteren 300'den fazla katılım bankası kurumu oluştu ve varlıkları 800 milyar doların üzerine çıkmıştır.(KPMG, 2006). Katılım bir bankacılık sektörünün toplam varlığı, 1990'ların ortalarında 150 milyar dolarlık bir varlık değerden 2011'de yaklaşık 1 trilyon dolara yükseldi. Bankacılığın yüzde 80'den fazla pay ile en büyük katkıyı sürdürmesi bekleniyor. Bu kurumlar sadece Müslüman ülkelerde değil aynı zamanda Müslümanların azınlık olduğu diğer ülkelerde de (örneğin ABD, İngiltere, Avustralya, Çin ve Fransa) faaliyetleri bulunmaktadır.

Buna ek olarak, katılım bankacılığı ürünleri yalnızca Müslümanlar tarafından kullanılmamakta, aynı zamanda diğer dini geçmişlere sahip kişiler de katılım bankalarında varlıklarını himaye etmektedir. Sömürü, aldatma ve dolandırıcılığı yasaklayan ilkelere uyum, birçok gayrimüslim için de caziptir (Venardos, 2006).

İnsanlar katılım bankacılığı faaliyetlerini ne radyoda ne de televizyonda ya da gazetelerde veya özel dergilerde herhangi bir reklamda duymadı. Müslüman nüfusu katılım bankacılığı ürünleri hakkında bilgilendirmek için ellerinde hiçbir broşür veya bildiri yoktu. Gayrimüslüm bölgelerdeki Müslüman toplulukların katılım bankacılığı ürünlerinden haberdar olmadığı anlamına geliyor. Bu durum zayıf hizmete yol açan ve diğer bankaların katılım hizmeti açmasını engelleyen diğer nedenler biridir (Zubair & Alaro, 2008).

Katılım bankacılığı alanında, finansal risk konusunu birçok araştırmacı tarafından Khan ve Ahmed (2001), Sundararajan ve Errico (2002), Hassan vd. (2005), Archer ve Haron (2007), Iqbal ve Mirakhor (2007) tartışılmıştır. Akkizidis ve Kumar (2008) ve Izhar (2010) katılım bankalarındaki risklerini belirlemek için kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi gereken çok sayıda bileşen olduğunu belirtmiştir.

⁴ (01/11/2006 tarih 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'in 19'uncu maddesi)

Bu nedenle, katılım bankacılığı aracılığıyla araştırma şirketi yönetimleri, özellikle de risk sorumlusu kuruluşların hangi bileşenlerin riskleri oluşturduğunu ve bankanın performansını nasıl etkileyeceğini belirlemesi için yapılandırılmış bir çerçeve geliştirmek önemlidir. Bu süreçte planlanan çalışma ile risk yönetimi yaklaşımını kullanarak katılım bankalarının geleneksel bankalara kıyasla neden farklı bir risk boyutuna sahip olduğuna dair argümanları sunarak risk analizinin teorik gelişimine katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

Katılım bankacılığı, kar ve zarar paylaşımı ilkelerine dayalı faizsiz bir sistem olarak kabul edilmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıktı ve son 20 yılda muazzam bir şekilde genişledi. Bu büyüme, serbest sermaye akışı ve Müslümanların dinlerinde faiz temelli işlemlerin ne anlama geldiğinin farkında olmalarına bağlanabilir. Geleneksel bankacılık sisteminden faizsiz katılım bankacılığına devrim niteliğinde ayrılma, borca dayalı finansal aracılıktan öz sermayeye dayalı bir düzenlemeye geçme vizyonu ile örneklenebilir. Bu bağlamda Khan ve Bhatti (2008), katılım bankacılığın küresel finansa daha fazla etik uygulamalar ve çeşitlendirilmiş araçlar ve sistemler ekleyen büyüyen bir disiplin olduğunu savunuyor. Buna ek olarak, Siddiqui (2002) katılım bankacılığının, bilançonun varlık tarafındaki çeşitli sonuçları absorbe etmeye yardımcı olan kar ve zarar paylaşımı ilkelerine hâkim olduğunu vurgulamaktadır.

Yukarıdakilerin aksine, Dusuki ve Abdullah (2006), kar ve zarar paylaşımı ilkesine dayalı ideal bir Katılım Bankacılığı yapısının bir serap olduğunu kanıtlıyor. Benzer şekilde Khan (2004), Katılım bankalarının varlıklarının yalnızca küçük bir kısmının (yaklaşık yüzde 5) gerçek bir Portföy Limit Sistemi(PLS)'ne dayalı kredilerden oluştuğunu vurgulamaktadır. Geri kalanı ise esas olarak Murabaha sözleşmeleri gibi borca dayalı finansman tarzının hâkimiyetindedir. İsmail (2002) tartışmaya ek olarak, Katılım bankacılığı uygulamalarında borç temelli sözleşmelere eşit önem verildiğini savunmaktadır. Benzer şekilde Chong ve Liu (2007), katılım bankacılığında hem borç hem de öz kaynak temelli finansman konularını vurgulamaktadır. Faizsiz olması beklenen Mudaraba'nın geleneksel bankacılık mevduatlarına benzer şekilde yapılandırıldığı da belirtilmiştir.

Sadr (1982), Ahmad (2000), Chapra (2000), Siddiqui (2002), Haron ve Hisham (2003) gibi diğer çalışmalar ve Dusuki ve Abdullah (2006), toplumda katılım bankalarının oynadığı rol hakkında tartışmıştır. Bu araştırmalar, Katılım bankalarının sadece kar ve zarara dayalı ürünler sunmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumda sosyal refahı da teşvik ettiğini bildirmektedir. Öte yandan Lewis ve Algaud (2001) ve Satkunsegaran (2003) İsmail'in (2002) modelini

önermişlerdir. İslâmî bankalar, İslâm hukukuna göre yapıldığı müddetçe normal ticari bankalar gibi kârı maksimize etmeyi amaçlamalıdır.

Katılım bankası tarafından dağıtılacak kâr payı, fonların kullandırılması neticesinde oluşan kâr seviyesine bağlıdır. Söz konusu fonlar, para cinsine göre TL, ABD Doları ve Avro havuzlarında toplanmaktadır. Fon kullanmak isteyen müşterilere talep edilen para cinsi ve vadeye göre ilgili havuzdan finansman sağlanmakta ve bu işlemde elde edilen kâr yine ilgili havuza aktarılmaktadır.(TKBB2013,72-73)

Yukarıda kar ve zarar paylaşımı ilkelerine dayalı finansman yönteminin uygulamaları ve katılım bankalarının toplumda oynadığı rol hakkında çeşitli tartışmalar olduğu gözlemlenebilir. Bu çalışma, ilgili literatürü keşfetmeyi ve bulgulara bir eleştirisini sunmayı ve bunu bu çalışmanın sonucuna bağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışma, genel nüfusun gerçek finansal ürünlerle ilgili olarak riski nasıl anladığını keşfetmeyi ve çok önemli bir konu olması muhtemel olan finansal ürünlerin tüketicilere yatırım riskinin her yerde bulunmasının ışığında nasıl iletileceğine dair bazı öneriler sunmaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır. İlk çalışmanın dayandırılacağı konu olarak “katılım bankacılığında risk ve fon yönetimi” ele alınmıştır. Bu çalışmanın geri kalanı aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir. Bölüm 1, katılım bankacılığı paradigmasını değerlendiren ve İslam’daki katılım bankacılığının altında yatan mantığı değerlendiren ilgili literatürü sunmaktadır. Hem katılım paradigması hem de başlıca ürün ve hizmetler analiz edilmektedir. Bölüm 2, katılım bankacılığının yaymış olduğu risk algısı üzerinde gerekli incelemelerde bulunmakta ve riski ortaya koymaktadır. Bölüm 3, araştırma metodolojisi ve verilerinin bir tanımını sağlayan anket bulgularının sonuçlarını bildirir ve çalışmanın sonucuna ilişkin ayrıntılı bir yorum sunar. Son olarak, gelecekteki araştırmalar için ana bulguları, sınırlamaları ve yolları bildirerek çalışmayı sonuçlandırmaktadır.

2. LİTERATÜR

Müşterilerin algısı, bankacılıkta kalıcı bir araştırma konusu haline gelmiştir (Holliday, 1996). Artan talep nedeniyle, müşterinin katılım bankacılığı ürün ve hizmetlerine ilişkin algısı ve memnuniyeti hakkındaki güncellemeleri kontrol etmek için birçok araştırma yapılmaktadır. Bu hususta araştırmalarını ürün ve hizmetlere ilişkin müşteri algısına odaklayan çeşitli yazarlar arasında şunlar bulunmaktadır: Manzoor ve Amanullah (2010), Ismail ve ark. (2008), Echchabi ve Abdul-Aziz (2012), Haque (2004), Rashid vd. (2012), Dusuki ve Abdullah (2006). Singhal ve Padhmanabhan (2008), hizmet talebinin, güvenliğin, kamu hizmeti işlemi için

değerli gördüğü başlıca faktörler olduğunu bulmuştur. Ancak Ismail ve diğerlerinin (2008) çalışması, tüketicilerin ürün ve hizmetlerin temel özelliklerinden ödün vermeye hazır olmadığını ortaya koydu. Ayrıca, Bangladeş, Malezya ve Fas'ta müşterilerin katılım bankalarına yönelik tutum ve algısı üzerine yapılan bir araştırma, dini duyarlılığın yanı sıra, daha yüksek kar arzusu, etkili ve verimli finansal hizmet sunumu, daha düşük işlem maliyeti, finansal itibar gibi diğer faktörleri ortaya koydu. Katılım bankalarında ürün ve hizmet seçiminde müşteri hizmetlerinin tutarlılığı ve kalitesi önemlidir (Ramdhony, 2013; Echchabi & Abdul-Aziz, 2012; Islam, 2012; Rashid vd., 2012; Eze vd., 2011). Bu da katılım bankalar ile geleneksel bankaların sunduğu ürün ve hizmetler arasında dini faktör dışında önemli bir fark olmadığını göstermektedir.

Benzer şekilde Hidayat ve Al-Bawardi (2012), Suudi Arabistan'daki gayrimüslim göçmenlerin katılım bankacılığı ürün ve hizmetlerine yönelik algılarını değerlendirmektedirler. Çalışma, daha ucuz işlem maliyetlerinin ve daha iyi hizmet sunumunun onları çeken ana nedenler olduğunu bulmuşlardır. Fada ve Wabekwa (2012) Nijerya'da insanların katılım bankacılığı hakkındaki algılarına ilişkin görüşlerini araştırmışlar ve konuya ilişkin bir yanlış anlaşılma olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmalara Merkez Bankası da dâhil olmak üzere ilgili paydaşları halkı yönlendirmek ve aydınlatmak için farkındalık kampanyası programları başlatmaya çağırarak sonuçlanmıştı. Katılım bankacılığı ve bunun halka ve ülke olarak Nijerya için ekonomik faydaları hakkında kamuoyu bilgilendirmesi yapılmıştır.

Buna ek olarak, mevduat ve kredi hizmetlerinde daha küçük pazar paylarına doğru hitap etme, hedef pazar stratejilerini bu yönde planlamaları büyüme için doğru model olabilir (Ahmad & Haron, 2000; Khattak, 2010). Katılım banka hizmetleri için seçim kriteri düşük maliyetti ve kurumsal müşteriler arasında katılım bankacılığı algısı ve bilgisi hala düşük olduğundan daha yüksek getiri isteği müşterilerde bulunmakta olduğu çıkmıştır. Konvansiyonel bankalarda işlemlerin iş hacminin pazar payı, katılım bankalarına göre daha yüksektir. Ahmad ve Haron'un (2012) çalışması, kentsel bankacılık müşterilerinin kırsal müşterilerle karşılaştırıldığında algılarının, algılanan karmaşıklık, belirsizlik ve gözlemlenebilirlik açısından farklılık gösterdiğini göstermektedir. Ancak, algılanan göreceli avantaj ve uyumluluk açısından iki bölge arasında önemli bir fark yoktur.

Bu alanda yapılan bir diğer çalışmalar, temel olarak hizmet kalitesi (Metawa & Almosawi, 1998), katılım bankacılığı finansal ürün ve hizmetlerinde müşteri memnuniyeti, müşterilerin davranışları ve mevcut hizmetler, politikalar ve bilgilerle ilgili algılarına yönelik olarak Pakistan, Malezya, Kuveyt, İran ve Endonezya'da gerçekleştirilmiştir. (Okumuş, 2005;

Hassan & Ahmed, 2002; Bley & Kuehn, 2004; Owen & Othman, 2001) 2004 Dünya Katılım Bankacılığı Konferansı'nda, katılım bankacılığının finansal sektörünün uluslararası medyadaki algıları üzerine bir oturum düzenlendi. Arab News'in Genel Yayın Yönetmeni Khalid (2004), katılım bankacılığın medyada yer almasının en iyi ihtimalle tanıtıcı ve düzensiz ve en kötü ihtimalle düşmanca ve zayıflatıcı olduğunu ifade etmiştir.

Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerdeki müşterilerin hizmet kalitesi algısı, ABD gibi gelişmiş ülkelerdeki banka müşterilerinin algısından önemli ölçüde farklıdır (Malhotra vd., 2005). Katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasında yapılan bir karşılaştırma, geleneksel bankalarda kişisel beceriler, güvenilirlik, değerler ve imaj olmak üzere dört boyutun önemli olduğunu göstermektedir. Katılım bankalarındaki hizmet kalitesinin iki boyutu, yani değerler ve kişisel beceriler önemlidir (Jabnoun & Khalifa, 2005). Daha kaliteli hizmet sunumunun, ürünü anlayan memnun müşterilerle sonuçlanabileceği bildirilmektedir (Ahmad vd., 2010). Haron vd. (1994) Malezya'da banka hizmetlerini seçerken hem Müslümanların hem de gayrimüslimlerin algısı üzerine bir araştırma yapmıştır. Bulgular, dini motivasyonun Müslümanlar için katılım banka ile ilişkilerde birincil motivasyon olmadığını ortaya koydu. Her iki grup da hızlı hizmetlerin sağlanmasına patronaj faktörleri açısından çok değer verdi. Ankete katılanların çoğunun katılım bankacılığı konusunda bir miktar farkındalığı vardı ancak geleneksel ve katılım banka arasındaki farkın farkında değillerdi.

Bu nedenle, müşterilerin algısı genellikle belirli ürün veya hizmetlere yönelik memnuniyet düzeyleri ile tanımlanır. Müşterilerin olumlu veya olumsuz algılamasını belirleyen diğer önemli göstergeler, hizmet sağlayıcıya yönelik patronaj kriterleridir. Erol ve El-Bdour (1989), katılım bankacılığı konusundaki ilk patronaj çalışmalarından birinde, banka seçiminde müşteriler tarafından dikkate alınan en önemli kriterlerin, hızlı ve etkin hizmetlerin sağlanması, bankanın itibarı ve imajı ile gizlilik olduğunu keşfetti (Erol & El -Bdour, 1989). Bu bulgu, Naser ve ark. (1999) Ürdünlü müşterilerin esas olarak bankanın adı, imajı, gizlilik politikası ve itibarı ile ilgili memnuniyetini araştırmıştır. Hızlı ve verimli hizmet sunumu, zamana değer veren ve işlemin mümkün olan en kısa sürede tamamlanmasını bekleyen banka müşterileri tarafından her zaman yüksek kaliteli hizmetler olarak kabul edilmektedir. Kaliteli hizmetler aynı zamanda personelin güler yüzlülüğü, kıyafet yönetmeliği, iletişim teknikleri ve müşteri ilişkileri ile tasvir edilir (Haron vd. 1994; Naser vd. 1999). Bu nedenle, katılım bankaları, maksimum müşteri memnuniyeti ve ürün ve hizmetlerine yönelik etkileyici bir algı elde etmek için hizmet kalitelerini, imajlarını ve itibarlarını iyileştirmeye yatırım yapmalıdır. Haron ve

diğerleri (1994) tarafından yapılan bir araştırma, Müslüman müşterilerin yalnızca yüzde 40'ının dinin bankaları himaye etmede önemli bir faktör olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Müşteri algısı, bir müşterinin değerlendirmesinin, bir olayın meydana gelmesi ve bu alternatiflerin göreceli olasılıkları ile ilgili olarak gözlemlenen alternatifler arasından seçim yapma kararını ne ölçüde etkilediğini ifade eder (Rogers, 2003). Belirsizlik, rahatsız edici bir ruh hali olduğu için bireyleri bilgi aramaya motive eder. Rogers'a (2003) göre, bir birey tarafından yeni olarak görülen bir yenilik tarafından bir tür belirsizlik üretilmiştir. Bir yeniliğin algılanan yeniliği ve bu yeniliğe bağlı belirsizlik, bir yeniliği benimsemek veya reddetmek olan inovasyon karar verme sürecinin ayırt edici bir yönüdür. Dolayısıyla sisteme yönelik algılanan risk, güven ve güvenilirliğin belirsizliğin bazı nitelikleri olduğu bilinmektedir (Kotler & Armstrong, 2001; Rogers, 2003). Belirsizlik ile benimseme oranı arasında negatif bir ilişki olduğuna inanılmaktadır (Yusof, 1999). Tüketiciler bir yenilik hakkında ne kadar güvensiz hissederse, benimseme oranı o kadar düşük olacaktır. Rogers (2003) bu algılanan denemeleri içeren yeniliği benimseme oranının en önemli açıklaması olarak yeniliklerin özelliklerini belirlemiştir; algılanan gözlem ve algılanan belirsizlik olarak ifade etmiştir.

Bankalar için risk yönetimi çerçevesi önemlidir. Altta yatan çerçevelerle bağlantılı olarak, genel kabul gören temel risk yönetimi süreci, risk kontrolü ve risk transferi yoluyla istenen risk seviyesinin belirlenmesi, analiz edilmesi, ölçülmesi ve tanımlanması uygulamasıdır. BCBS (2001), finansal risk yönetimini dört süreçten oluşan bir dizi olarak tanımlar:

1. Olayların bir veya daha fazla geniş piyasa, kredi ve risk kategorilerinde belirli alt kategoriler halinde tanımlanması.
2. Veri ve risk modeli kullanılarak risklerin değerlendirilmesi
3. Risk değerlendirmelerinin zamanında izlenmesi ve raporlanması
4. Bu risklerin üst yönetim tarafından kontrolü.

Risk yönetimi süreçlerine ilişkin BCBS (2006), denetçilerin bankaların ve onların bankacılık gruplarının kapsamlı bir risk yönetimi sürecine sahip olduklarından memnun olmalarını gerektirir. Kurul ve üst yönetimin tüm önemli riskleri tanımlamasını, değerlendirmesini, izlemesini ve kontrol etmesini veya risk profillerine göre genel sermaye yeterliliğini değerlendirmesini içerir. Buna ek olarak, Al-Tamimi (2002) tarafından önerildiği gibi, risk yönetiminde ticari bankalar sekiz adımı içeren kapsamlı risk yönetimi sürecini takip edebilir (Baltoni, 1998):

1. Maruziyetin belirlenmesi
2. Veri toplama ve risk ölçümü
3. Yönetim hedefleri
4. Ürün ve kontrol yönergeleri
5. Risk yönetimi değerlendirmesi
6. Strateji Geliştirme
7. Uygulama
8. Performans değerlendirmesi

Katılım bankacılığında risk yönetiminin kapsamlı bir açıklaması Akkizidis ve Khandelwal (2008) tarafından katılım finansal sözleşmelerdeki risk yönetimi konuları, Basel II ve Katılım Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) katılım bankacılığı risk için ve kredinin incelenmesi, katılım bankacılığı için piyasa ve risk yönetimini ele almıştır. Ayrıca, katılım bankacılığındaki her bir finansal sözleşme için benzersiz karışımları veya riski açıklarlar. Ayrıca, Iqbal ve Mirarkhor (2007) katılım bankacılığındaki risk yönetimi bağlamının katılım bankacılığındaki risk ölçümü, yönetimi ve kontrollerine yönelik ihtiyaçlar yönünü kapsadığını ve IFSB standartlarının referansları ile her bir benzersiz risk için kapsamlı risk yönetimi çerçevesini vurguladığını açıklamaktadır. Greuning ve Iqbal (2007), bankacılık ortamının genel riskliliği üzerinde etkileri olan katılım bir bankanın teorik bilançosundaki üç büyük değişikliği tartışıyor. Bunun dışında, riskle ilgili olarak çeşitli paydaşların sözleşme rolü de vurgulanmıştır.

IFSB'ye göre, risk yönetimi standardını serbest bırakmanın birincil amacı, belirli konuların tüm finansal kurumlar için eşit derecede endişe verici olmasına rağmen (IFSB, 2005) bazı risklerin katılım bankacılığı için yerleştirildiğinin ve bu nedenle bu ilkelerin katılım bankacılığı özelliklerini karşılamak için BCBS yönergelerini tamamlamak maruz kaldığı bildirilmektedir. Çeşitli risk türlerini ele alırken, kılavuz ilkeler, hem BCBS'nin uluslararası kabul görmüş standartları hem de bu uzmanlık alanlarının işleyişi için temel olan Şariat uyum sorunları arasındaki endişeleri dengelemek için gerekli metodolojileri ortaya koymaktadır.

3. KATILIM BANKACILIĞINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Katılım bankacılığı kavramı pek çok bilim insanı tarafından oldukça açık bir şekilde tanımlanmıştır. Bununla birlikte, kavramın her biri tarafından tasvir edildiği şekliyle tüm anlamında bir fark yok gibi görünmektedir. Rammal ve Zurbruegg (2007), katılım bankacılığı katılım işlem kurallarını tanımlamak için kullanılan, İslam şariat yasasına dayanan bir firın olarak görmektedir. Bu açıklama, katılım bankacılığın katılım şariat hukukunun uygulama ve ilkeleri ve İslam ekonomisinin gelişimine uygulanmasıyla uyumlu bir bankacılık faaliyet

sistemi olduğunu söyleyen Bello'nun (2007) tanımlamasından farklı değildir. Ahmad (2008), katılım bankalarının, kuralları ve prosedürleri, katılım şeriat hukukunu düzenleyen ve işlemlerinden faiz alınmasını yasaklayan ilkelere bağlılıklarını açıkça belirten finansal kurumlar olduğunu öne sürmüştür. Katılım bir banka, tıpkı herhangi bir geleneksel banka gibi bir finansal aracıdır ve aynı zamanda, insanların paralarının veya finansal varlıklarının mütevellî ve koruyucusu, temel farklılıkları müşterilerinin getirisi olan kar ve / veya zarardan pay iken şeriat ilkeleri operasyonlarını yönetir (Humayon & Presley, 2000).

Faiz yasağı çoğu akademisyen tarafından daha fazla vurgulanmış gibi görünse de, faiz yasağının katılım bankacılığının tanımlayıcı özelliklerinden sadece biri olduğunu belirtmek önemlidir. Honohan (2001), katılım bankacılığın genellikle katı anlamda umursamazlığı veya gereksiz riskleri, cehaletin sömürülmesini ve hatta kumarı engellediğini ortaya koymaktadır. Honohan (2001) ayrıca katılım bankalarının etik, ahlaki ve yasal olarak doğru olan ekonomik faaliyetlere destek sağlamak için var olan finansal kurumlar olduğunu belirtmiştir. Bu bilim adamlarının iddialarını özetlemek gerekirse, katılım bankacılığının geleneksel bankacılığinkinden farklı olan belirli benzersiz ilkelere dayanan bir banka olduğu açıktır. Bu benzersiz ilkeler, adalet ve adalet aksiyomundan türetilen ve insanın doğası ve gerçekliği ile uyum içinde olan ilkelerdir. Bu benzersiz bankacılık sistemi katı bir şekilde kurulmuştur ve önceden belirlenmiş veya garantili getiri oranlarının alınmasını ve / veya ödenmesini kesinlikle herhangi bir biçimde yasaklayan ve böylece tefecilik veya finansal işlemlerde faiz kavramı için kapıları kapatan şeriat yasası ilkelerine dayanmaktadır. Buradaki özetim, bu bankacılık sisteminin iş ilişkilerinde her tür spekülâtif davranışı kınarken, borca dayalı araçların kullanımını tam anlamıyla devre dışı bıraktığını belirten Iqbal (2009) iddialarıyla tutarlıdır.

3.1. Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Küresel Büyüklüğü

Katılım bankacılığı, geleneksel emsallerine kıyasla yeni bir kökene sahiptir. Her ne kadar akademisyenler faizsiz bir bankacılık sistemi ile ilgili konuları çok daha önce tartışmış ve analiz etmiş olsalar da, konuya çok özel bir ilgi, yirminci yüzyıla ait bir fenomendir (Bala, 2004). Modern katılım bankacılığının ilk deneyimi tam olarak 25 Temmuz 1963'te Mısır'da yola çıktı. Bu deneyim, iktidardaki hükümete aforoz olan katılım köktenciliğinin bir tezahürü olarak etiketlenme korkusuyla gizli olarak gerçekleştirildi (Zaman & Movassaghi, 2001).

İlk olarak Mit-Ghamr kasabasında kurulan deney, kesinlikle tasarruf amaçlı bir banka şeklini aldı ve operasyon sırasında elde edilen herhangi bir kar, başlangıçta banka ve tasarruf sahipleri arasında kararlaştırılan oranda paylaşıldı. Bala (2004), bunun bölgede yaşayan

insanların tasarruf ve yatırıma yönelik temel tutumunu değiştirmeyi amaçladığını belirtmiştir. Banka, müşterileriyle olan tüm işlemlerinde faiz ödememiş ve faiz uygulamamıştır. Fonlar genellikle ticaret ve sanayiye başkalarıyla ortaklaşa veya doğrudan banka tarafından yatırılırdı ve herhangi bir girişimden elde edilen karlar veya getiriler mevduat sahipleriyle paylaşıldı (Ariff, 1988).

Ariff (1988), Mit-Ghamr'ın 1963 deneyinden önce, küçük ölçekli veya sınırlı kapsamda faizsiz bankaların daha önce denendiğini, biri 40'lı yılların ortalarında Malezya'da ve diğeri 1950'lerin sonlarında Pakistan'da yargılandığını belirtti.

Katılım bankacılığın bugün bilinen ana başlangıç kırılması, Aralık 1970'te Pakistan'ın Karaçi kentinde düzenlenen Müslüman Ülkelerin Dışişleri Bakanlarının 2. konferansında gerçekleşti. Tam teşekküllü katılım bankacılığı fikri ilk kez o konferansta tartışıldı.

1971'de Mısır'da Nasr Sosyal Bankası'nın kurulmasını tetikleyen bu konferansın çalışmasıydı. 1973 ve 1975'te Filipin Amanah Bankası ve Dubai İslam Bankası kuruldu. Sudan Faysal Katılım ve Mısır Faysal Katılım bankası gibi diğerleri 1977 yılında kurulmuştur (Bala, 2004). 1996'da Zaman ve Movassaghi (2001), 137 milyar doları aşan varlığa sahip toplam 166 Katılım banka olduğunu belgelediler. 2010 yılında katılım bankaların toplam aktiflerinin 3-4 trilyon dolar olduğu tahmin ediliyordu, bu da geleneksel bankaların toplam aktiflerinin %3'üne denk geliyordu (Penamuhmet, 2011).

Buradan, 1963'teki mütevazı başlangıcından, elli yıldan daha kısa bir süre içinde, katılım bankacılığın yerel ve uluslararası finans alanında nispeten yeni bir sektör olmaktan çıkıp tek bir uygulanabilir ekonominin onsuz yapamayacağı bir duruma doğru ara sıra ilerlediğini kolayca anlayabiliriz. Katılım bankacılığı, finansal kriz dünyasında bile ortalama %15 oranında istikrarlı bir büyüme yaşamaktadır (Visser, 2009).

3.2. Katılım Bankacılığında Likidite Riski Analizi

Katılım bankacılığı, Şeriata uygun finansal hizmetler sunan bir kurumdur. Katılım bankalarının faaliyetlerini düzenleyen bir dizi şeriat ilkesi şunlardır:

- Faizle uğraşma yasağı
- Finansal sözleşmeler, sözleşmeye bağlı belirsizlikten temizlenmelidir
- Herhangi bir finansal faaliyette kumar oynamanın hariç tutulması
- Kar, haram ekonomik ve mali faaliyetlerden, alkollü içeceklerle ilgili olanlar gibi yasaklanmış endüstrilerden kaynaklanmamalıdır

- Her finansal işlem, maddi, tanımlanabilir bir dayanak varlığa atıfta bulunmalıdır
- Bir finansal işlemin tarafları, ona bağlı riskleri ve getirileri paylaşmalıdır.

Yukarıda bahsedilen ilkeler, katılım bankacılığının geleneksel bankalardan farkını ortaya koymak için, kavramsal olarak belirtildiği gibi olmalıdır.

Finansal riskle ilgili olarak, katılım bankaları çeşitli bankacılık faaliyetlerinde finansal hizmetler sunma derecesine kadar, geleneksel bankalarla aynı zorluklarla karşı karşıyadır (Archer & Haron, 2007; Hossain, 2005). Bu durumda, zorluk, şeriata uygun olsun ya da olmasın tüm finansal araçlar için tarafsız bir şekilde benzerdir. Geleneksel bankalara benzer şekilde, katılım bankalarındaki risk yönetimi, farklı risk türlerini tanımlamayı, ölçmeyi, kontrol etmeyi ve izlemeyi amaçlamaktadır.

Bununla birlikte, finansal faaliyetler ve finansal sözleşmelerin özellikleri önemli ölçüde farklı olduğu için katılım bankaları için zorluklar daha karmaşıktır. Katılım Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB, 2005) yayınında katılım bankalarının faaliyetlerini maddi olarak etkileyebilecek bir dizi operasyonel riske maruz kaldıklarından açıkça bahsetmektedir (IFSB, 2007). Dahası, bu risklerin katılım bankaları için belirli sözleşme özelliklerinden dolayı daha önemli olabileceği ileri sürülmektedir (Fiennes, 2007; Greuning & Iqbal, 2008; Iqbal & Mirakhor, 2007; Khan & Ahmed, 2001; Kumar, 2008; Sundararajan & Errico, 2002; Sundararajan, 2005).

Basel 2'nin risk, yetersiz veya başarısız dahili süreçler, insanlar veya sistem veya harici olaylardan kaynaklanan kayıp riskidir şeklinde ifade edilen finansal risk tanımından farklı olarak (BCBS, 2001: 2); katılım bankalarında bulunan risk, yetersiz veya başarısız iç süreçler, kişiler ve sistemden veya şeriat uyumsuzluğundan ve güvene dayalı sorumluluklardaki başarısızlıktan kaynaklanan kayıplar dahil olmak üzere dış olaylardan kaynaklanan kayıplarla ilişkilidir (IFSB, 2005). Katılım bankalarında risk tanımının yasal risk içerdiği anlaşılmaktadır (Archer & Haron, 2007; Cihak & Hesse, 2008; Djojosingito, 2008, Fiennes, 2007; Khan & Ahmed, 2001; Sundararajan, 2005; Fiennes, 2007; Akkizidis & Kumar, 2008; Standard & Poor's, 2008). Bu tanımın, Basel 2'deki tanımla karşılaştırıldığında en önemli ayırt edici özelliği, şeriat uyumsuzluk riskinin ve güvene dayalı riskin dâhil edilmesidir. Nitekim şeriat uyumsuzluk riskinin finansal risk içinde önemli bir paya sahip olduğu düşünülmektedir (IFSB, 2007).

Şeriat uyumsuzluk riski, katılım bankalarının Şeriat Kurulu veya katılım bankanın faaliyet gösterdiği yargı alanındaki ilgili organ tarafından belirlenen Şeriat kural ve ilkelerine

uymamasından kaynaklanan risktir. Bu ilkeye uyulmaması, işlemin iptal edilmesine neden olur ve dolayısıyla gelir veya zarar muhasebeleştirilemez. Dahası, güvene dayalı risk, katılım bankaların güvene dayalı sorumlulukları için geçerli olan açık ve örtük standartlara uygun davranmamasından kaynaklanan risktir (IFSB, 2005).

Bu nedenle, güvene dayalı sorumlulukları sürdürmedeki başarısızlık, katılım bankalarının itibarının bozulmasına neden olacaktır (Hamidi, 2006). İtibar hasarı, sonunda bir likidite krizine yol açacak şekilde fonların çekilmesine neden olabilir. Ayrıca, müşterilerin katılım bankalarından finansman istemekten vazgeçmesine neden olarak karlılıkta düşüşü tetikleyebilir. Bu nedenle, itibarını korumak için katılım bankalarının iki şey yapması önerilmektedir; birincisi, mali ürünlerinin Şeriat'a uyumlu olmasını sağlamak (Greuning & Iqbal, 2008; Iqbal & Mirakhor, 2007), ikincisi ise güvene dayalı rollerin etkin bir şekilde sürdürülmesidir (Muljawan, 2005).

Bu itibarla katılım bankalarındaki risk yönetiminin neden geleneksel bankalardakine benzemediğini açıklamaktadır. Analize eklenmesi gereken birkaç boyut vardır. Daha önce zorlukların biraz benzer olduğu ileri sürülse de, bunlar yalnızca katılım bankaların ve geleneksel bankaların çeşitli bankacılık faaliyetleriyle uğraştığı ölçüdedir. Katılım bankacılığı risk yönetimi, büyük ölçüde, zararın ortaya çıkabileceği risk kaynaklarının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını gerektirir.

4. BANKALARDA RİSK YÖNETİMİ VE ÖNEMİ

Risk, Sharpe oranı gibi (ödül-değişkenlik oranı olarak da bilinir, Sharpe, 1975), başarısızlık olasılığına dayalı saf risk gibi birçok başka finansal risk ölçüsü mevcuttur. Finans teorisyenleri bile, altta yatan risk boyutlarının tam olarak ne olduğunu bilmiyorlar ve genellikle, normatif karar teorileriyle temel bir bağlantı olmaksızın, finasta pratik uygulama için risk önlemlerini inceliyorlar (Szegö 2002; Artzner, vd. 1999; Luce, 1980). İnsanların günlük risk anlayışı, özellikle risk sadece finans alanında değil, aynı zamanda sağlık, çevre vb. Alanlarda da ortaya çıktığı için muhtemelen daha az kesin olacaktır. Dolayısıyla risk kavramı, bu uygulamadan çok daha fazla kavramsal karmaşıklığı miras alacaktır. İnsanların finansal risk anlayışı çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Slovic (1972) yatırım kararlarını inceledi ve insanların riski kavramsallaştırmasının çeşitli yollar olduğunu ve getiri varyansının risk almanın güvenilir bir öngörücüsü olmadığını keşfetti. Slovic, özellikle belirsizlik altında karar verirken, insanların olası hedefin altındaki getiriyi en aza indirmek veya olası kazancı en üst düzeye çıkarmak gibi kuralları kullandıklarını gösterdi. Bu bulgu, Gooding'in (1975) yatırımcıların hisse senetlerinin riskleri ve getirilerine ilişkin algılarına ilişkin çalışmasıyla da desteklendi; bu,

profesyoneller ve profesyonel olmayan yatırımcılar arasındaki önemli farklılıkları ortaya çıkardı. Ek olarak, Slovic'in risk algısı üzerine daha sonraki araştırması, risk algısını etkileyen çeşitli faktörleri keşfetti örneğin (Slovic, 1987);

- Büyük veya yıkıcı kayıp potansiyeli
- Sonuçların tahmin edilemezliği
- Bilgi veya aşinalık
- Duygusal veya duygusal tepkiler

Daha yeni çalışmalar, hem risk algısını hem de gerçek yatırım kararlarını etkileyen psikolojik faktörleri araştırmıştır. MacGregor vd. (2000), yatırımcılar farklı sektörlerdeki hisse senetlerini değerlendirirken görüntülerin ve etkinin finansal yargıyı etkilediğini göstermiştir. Özellikle, etkili derecelendirmeler (örneğin, iyi-kötü ve güçlü-zayıf), beklenen endüstri sektörü getirilerini ve bir endüstri sektöründe ilk halka arzın satın alınma olasılığını tahmin ediyordu. Olsen (1997), hem uzmanların (yetkili finansal analistler) hem de uzman olmayanların (kişisel portföylerini aktif olarak yöneten bireysel yatırımcılar) finansal risk algılarının çok boyutlu olduğunu ve dört faktörü içerdiğini ortaya çıkardı:

- Büyük zarar potansiyeli
- Hedefin altında getiri potansiyeli
- Kontrol hissi
- Bir yatırım hakkındaki bilgi düzeyi

İki grup arasındaki tek fark, profesyonel olmayan yatırımcıların büyük zarar potansiyeline duyarlılığıdır.

Risk algısı üzerine yapılan son araştırmaların çoğu, yanıtlayıcılardan potansiyel risk kaynaklarını çeşitli özelliklerle birlikte değerlendirmelerini istemiştir ve bu yanıtlar, bir dizi altta yatan risk boyutunu türetmek için analiz edilmiştir. MacGregor ve Slovic (1999), finansal yargılarla risk, getiri ve getiri / risk ilişkisi gibi yatırımların algılanan özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek için bu yöntemi kullandı.

Bankacılık kurumlarının personelinin, bankacılık faaliyetlerindeki risk yönünü ve iş faaliyetlerinde var olan ve maruz kalan riskleri anlaması önemlidir. Risk yönetiminin daha iyi anlaşılması, özellikle risk yönetiminin önemli faaliyetlerden biri olduğu finansal aracılık faaliyetlerinde de gereklidir. Boston Consulting Group (2001) tarafından yapılan bir araştırma, başarı faktörlerini belirleyen tek şeyin teknik gelişme değil, riski stratejik olarak anlama yeteneği ve ayrıca riski organizasyonel olarak ele alma ve kontrol etme yeteneği olduğunu

bulmuştur. İkinci olarak, risk temelli bir yönetim felsefesini gerçekleştirmek için, çalışanların tutum ve zihniyetinin değiştirilmesi ve bu sayede risk yönetiminin başarı için çok önemli olduğunu anlamaları gerekir. Bu, yoğun eğitim, açıkça tanımlanmış yapılar ve sorumlulukların yanı sıra değişim taahhüdü olması gerektiği anlamına gelir. Ek olarak, Kuzey Amerika ve Avustralya'daki bankaların, öncelikli olarak rekabetçi konumlarını geliştirmek için risk yönetimine odaklandıkları bilinmektedir. Avrupa, Asya ve özellikle Güney Amerika'da risk yönetimi, öncelikle düzenleyici gereklilikler açısından ele alınır. Daha sonra, Al-Tamimi ve Al-Mazrooei (2007), BAE banka personelinin risk ve risk yönetimi konusunda iyi bir anlayışa sahip olduğunu ve bu bankaların gelecekte riskleri verimli bir şekilde yönetme yetenekleri hakkında bir gösterge verebileceğini bulmuştur.

Bu çalışma ile finansal bankacılık sektöründeki risk değerlendirmelerine bir yatırımın (varlığın) performansının izlenmesiyle ilgili stres, bir yatırımın performansının öngörülebilirliği, potansiyel sermaye kaybı ve algılanan düzenleme yeterliliği gibi faktörleri dâhil ettiğinde nasıl bir seyir izleneceğini göstermiştir. Bu nedenle, finansal danışmanlar, sağlık ve güvenlik riskleri gibi yaşamdaki diğer riskleri değerlendirmede meslekten olmayan kişiler tarafından kullanılanlara benzer çok boyutlu terimlerle finansal riski nasıl algıladıkları hakkında çıkarımlar görülmüştür.

Risk yönetimi bakımından bankacılık sektöründe karşılaşılan önemli riskler ekonomik krizler gibi olağanüstü olaylardan kaynaklanmaktadır. Söz konusu olağandışı durumlara yönelik olarak riskliliğin sayısallaştırılması için etkili yöntemlerden birisi senaryo analizi ve stres testleridir. Etkin bir stres testi programı hem bankaya özgü olumsuz gelişmelerden kaynaklanabilecek hem de stres altındaki ekonomik ve finansal ortamda ortaya çıkabilecek önemli risklerin ve kırılma noktalarının tanımlanmasını ve ölçülmesini sağlamaktadır. (BDDK, 2016 b:2)

4.1. Bankalarda Likidite Riski

Finansal kurumların risk tanımlaması üzerine çok az kavramsal çalışma (Tchankova, 2002; Barton vd. 2002) ve bankaların risk tanımlamasını içeren birkaç ampirik çalışma (Al-Tamimi, 2002). Risk tanımlama, risk yönetiminin ilk aşamasıdır (Tchankova, 2002) ve risk yönetiminde çok önemli bir adımdır (Al-Tamimi & Al-Mazrooei, 2007). Risk yönetimi fonksiyonunun uygulanmasını organize etmenin ilk adımı, şirket içinde ve dışında önemli gözlem alanlarının oluşturulmasıdır. Daha sonra, departmanlar ve çalışanlara belirli riskleri belirlemek için sorumluluklar atanmalıdır. Örneğin, faiz oranı riskleri veya döviz riskleri, finans

departmanının ana alanıdır. Risk yönetimi fonksiyonunun tüm şirkette kurulmasını sağlamak önemlidir; Örneğin, ana şirket dışında, bağlı kuruluşların da riskleri belirlemesi, riskleri analiz etmesi gibi sayılabilir.

Risk tanımlaması için senaryo analizi veya risk haritalaması gibi birçok başka yaklaşım vardır. Bir kuruluş, risk haritalaması yoluyla risklerin sıklığını ve ciddiyetini belirleyebilir; bu, kuruluşun yüksek sıklık ve düşük önem dereceli risklerden uzak durmasına ve bunun yerine düşük sıklık ve yüksek önem riskine daha fazla odaklanmasına yardımcı olabilir. Risk tanımlama süreci, bu sıralamaların genellikle etkiye, ciddiyete veya dolar etkilerine dayalı olduğu risk derecelendirme bileşenlerini içerir (Barton vd. 2002). Buna göre analiz, riskleri önemlerine göre sınıflandırmaya yardımcı olur ve yönetime kaynakları verimli bir şekilde tahsis etmek için risk yönetimi stratejisi geliştirmede yardımcı olur.

Ticari bankaların risk yönetimi uygulamaları ile ilgili olarak, Al-Tamimi (2002) BAE ticari bankalarının esas olarak kredi riskiyle karşı karşıya olduğunu bulmuştur. Çalışma ayrıca şube müdürleri tarafından yapılan teftiş ve mali tablo analizinin risk belirlemede kullanılan ana yöntemler olduğunu buldu. Risk yönetiminde kullanılan temel teknikler standartların oluşturulması, kredi puanı, kredi değerliliği analizi, risk derecelendirmesi ve teminattır. Al Tamimi ve Al-Mazrooei (2007) tarafından yapılan son çalışma, bankaların BAE ulusal ve yabancı bankalarının risk yönetimi üzerine yapılmıştır. Bulguları, BAE ticari bankalarının karşılaştığı en önemli üç risk türünün;

- Döviz riski
- Kredi riski
- İşletme riski

olduğunu ortaya koymaktadır. Sadece bu değil, BAE ulusal ve yabancı banka arasında risk tanımlamasında önemli bir fark yoktur, bu nedenle BAE bankaları, beyan ettikleri amaç ve hedeflerin her biri ile ilgili potansiyel riskleri açıkça belirledi. Dahası, risk tanımlama, risk yönetimi uygulamalarını etkilemek için pozitif olarak önemlidir.

Katılım bankalar söz konusu olduğunda, özellikle risk tespiti ve risk azaltma üzerine yapılan araştırmalar Haron ve Hin Hock'un (2007) piyasa ve kredi riski üzerine çalışmalarını ve özellikle finansal risk üzerine çalışmalarını içermektedir. Haron ve Hin Hock (2007), katılım bankalarındaki doğal riski, yani kredi ve piyasa risklerini açıklar. Ayrıca, katılım bankalarında önemli olan yerinden edilmiş ticari risk kavramını da göstermektedirler. Hem katılım hem de geleneksel bankaların operasyonlarında belirli risklerin var olarak değerlendirilebileceği

sonucuna varmışlardır. Katılım bankalarındaki riske maruz kalma durumları, geleneksel finans kuruluşlarından farklı ve karmaşık olsa da, kredi ve piyasa riski yönetimi ilkeleri her ikisi için de geçerlidir. Buna ek olarak, katılım bankalarındaki sermaye yeterliliği ve risk yönetimi kılavuz ilkelerine ilişkin standartları, katılım finans alanında ihtiyatlı standartlar geliştirme ve düzenleyici boşlukları doldurma sürecinin ilk adımlarını işaret etmektedir. Bu iki riskin dışında, katılım bankalarının geleneksel bankaların karşılaştıklarından farklı bir dizi riske maruz kaldığını göstermektedir. Bir dizi ürününün karmaşıklığının yanı sıra çağdaş finansal hizmetler pazarında göreceli bir yenilik olduğunu, bir Mudarib olarak hareket ettiğinde katılım bankasının güvene dayalı yükümlülükleri ile birleştiğini, katılım bankalarını için riskin çok önemli olduğunu ima etmiştir. Bu nedenle, IFSB pozisyonu alırken, Yatırım Hesabı Sahipleri katılım bankasının suistimalinin olmaması ve fonlarındaki varlıkların piyasa riskleri banka tarafından yatırılmış olması durumunda değerlendirilebilir. İkincisi, bu fonların yönetiminden kaynaklanan riske maruz kaldığı düşünülmelidir.

Khan ve Ahmad (2001) tarafından yapılan ampirik çalışmalar, katılım bankalarının kar paylaşımlı yatırım mevduatlarından kaynaklanan bazı risklerle karşı karşıya olduğunu bulmuştur. Burada bankacılar, bu benzersiz riskleri, finans kuruluşlarının karşılaştığı geleneksel risklerden daha ciddi olarak değerlendirdiler. Ayrıca anketler, katılım bankalarının kar paylaşımı finansman şekline (Musharakah, Musharakah ve Mudarabah) ve ürün ertelemeli satışın (yani Selam ve İstisa) Murabaha ve Ijarah'tan daha riskli olduğuna karar verdiğini gösteriyor. Farklı finansman türlerinde risk algısı araştırmasının sonuçları, risk seviyesinin yüksek olarak kabul edildiğini göstermektedir. Yüksek risk algısı, risk kontrolünün olmaması nedeniyle düşük derecede aktif risk yönetiminin bir göstergesi olabilir. Özellikle risk durumunda iç süreçler ve kontrol (Iqbal & Mirarkhor, 2007). Ayrıca Noraini (2005), katılım bankalarındaki kredi riskinin en önemli risk olarak algılandığına işaret etmektedir.

5. LİKİDİTE RİSKİNİN KAYNAĞI

Riskin ölçülmesi ve azaltılmasına referansla risk analizi ve değerlendirmesi konusunda yapılmış birçok kavramsal çalışma bulunmaktadır. Uygulamada, farklı riskleri neden olabilecekleri hasar miktarına göre sınıflandırmak faydalıdır (Fuser vd. 1999). Bu sınıflandırma, yönetimin, kurumun varlığını tehdit edebilecek riskleri, ancak küçük zararlara neden olabilecek risklerden ayırmasına olanak sağlar. Sıklıkla, beklenen kayıp miktarı ile buna karşılık gelen olasılık arasında ters bir ilişki vardır. Deprem veya yangın gibi durumda yüksek hasara neden olacak riskler nadiren ortaya çıkarken, faiz oranı riskleri veya döviz gibi günlük riskler genellikle sadece nispeten küçük kayıplara neden olur, ancak bu riskler bazen şirketlere

ciddi şekilde zarar verebilir. Al-Tamimi ve Al-Mazrooei'nin (2007) ampirik bulguları, BAE bankalarının riski analiz etme ve değerlendirmede bir şekilde verimli olduğunu ve risk analizi ve değerlendirmesi uygulamasında BAE ulusal ve yabancı bankalar arasında önemli bir fark olduğunu vurguladı. Ek olarak, bulgular risk analizi ve değerlendirmesinin risk yönetimi uygulamalarını etkilediğini göstermektedir. Drzik (1995), BAI Risk Yönetimi Anketi'nin ABD'deki büyük bankanın risk önlemlerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında önemli bir ilerleme kaydettiğini gösterdiğinden de bahsetmektedir. Ölçüler yalnızca risk kontrol amacıyla değil, aynı zamanda performans ölçümleri ve fiyatlandırma için de kullanılır.

Katılım bankacılığı bağlamında, az sayıda kavramsal çalışma (Sundararajan, 2007; Jackson-Moore, 2007) özellikle benzersiz riske ilişkin risk ölçüm yöntemlerini tartışmaktadır. Katılım bankacılığı finansman faaliyetlerinden ve özellikle yatırım hesabı sahipleri olmak üzere fonların kaynağında kar ve zarar paylaşımının doğasından kaynaklanan çeşitli riskler için kapsamlı bir risk ölçüm ve azaltma yöntemleri Sundararajan (2007) tarafından açıklanmıştır. Özellikle kredi ve genel bankacılık riskleri için risk ölçümüne yönelik modern yaklaşımların uygulanmasının katılım bankaları için önemli olduğu sonucuna varmıştır. Noraini (2005), katılım bankalarının en son risk ölçüm tekniklerini ve Şeriata uygun risk azaltma tekniklerini, bu tekniklerin farklı Şeriat yorumu nedeniyle kullanmadıklarının algılandığını belirtir. Ayrıca, çeşitli katılım bankası şubelerinde kredi ve öz sermaye risklerinin uygun şekilde ölçülmesi, kredi ve öz sermaye sicilinin oluşturulması da dahil olmak üzere sistematik veri toplama çabalarından yararlanabilir. Jackson-Moore (2007), bankanın veri toplamaya başlaması gerektiğini ve tüm finansal kurumlarda önemli kayıplara yol açabileceği ileri sürülen risk için ortak tanımları, standartları ve metodolojileri kullanmanın ve bilgi havuzlamasının önemli avantajlar olabileceğini öne sürmektedir.

6. LİKİDİTE RİSKİ YÖNETİM SÜRECİ

Etkili risk yönetimi, risklerin etkin bir şekilde tanımlanmasını ve değerlendirilmesini ve uygun kontrol ve yanıtların yürürlükte olmasını sağlamak için bir raporlama ve gözden geçirme yapısı gerektirir. Risk yönetimi uygulamalarının uyumlu olduğundan emin olmak için risk izleme kullanılabilir ve uygun risk izleme ayrıca banka yönetiminin hataları erken aşamada keşfetmesine yardımcı olur (Al-Tamimi & Al-Mazrooei, 2007). İzleme, kurumsal risk yönetimi sürecindeki son adımdır (Pausenberger & Nassauer, 2002). Onlara göre kontrolün farklı seviyelerde kurulması gerekiyor. Yönetim kurulunun kontrolü, risk izleme sisteminin etkin işleyişini sağlamak için yeterli olmayacaktır çünkü yönetim kurulu üyelerinin kapsamlı kontrol uygulamak için ellerinde zamanları yoktur. Bu nedenle, yönetim kurulu, iç denetim görevini

tamamlamak için bağımsız bir birim kuracaktır. Bu görev, iç denetimin sorumluluğundadır. Ayrıca, denetim kurulu risk yönetimi sürecini kontrol etmekle yükümlüdür. Denetim kurulu, denetçi tarafından desteklenir. Denetçi bir kusur tespit ederse, denetim kurulunu ve yönetim kurulunu bilgilendirmelidir. Son olarak, şirket hissedarları, risk yönetim sisteminin etkinliğini değerlendirmek için bilgi talep etme haklarını kullanabilirler. Yöneticinin raporu, hissedarların şirketin durumunu bilgilendirici ve kapsamlı bir şekilde değerlendirmelerini sağlar.

Khan ve Ahmad (2001), risk yönetimi uygulamaları üzerine bir araştırma yapmışlar ve ortalama olarak en düşük yüzdenin riskin ölçülmesi, hafifletilmesi ve izlenmesinde olduğunu belirtmişlerdir. Al-Tamimi ve Al-Mazrooei (2007) risk izleme ve kontrol konusunda BAE ulusal ve yabancı bankalar arasında önemli bir fark olduğunu bulmuştur. Ayrıca, BAE ticari bankaları etkin bir risk izleme ve kontrol sistemine sahiptir ve risk yönetimi uygulamaları üzerinde olumlu etkiye sahiptir.

TCMB bankacılık sektörü için likidite yönetimi önemli bir unsurdur. Katılım bankaları tarafından likidite yönetimi bağlamında TCMB'nin finansal işlemlerine ek olarak kullanılabilir bir diğer finansal yöntem ise bankalar arası işlemler veya borsa platformu üzerinden gerçekleştirilen finansal faaliyetlerdir. Bu kapsamda, dünyada ve Türkiye'de katılım bankaları tarafından likidite yönetimine ilişkin sıklıkla başvuru alan önemli bir yöntem olan emtia murabahası (commodity murabaha) işlemine değinmekte fayda görülmektedir. Katılım bankalarının likidite işlemleri için sıklıkla başvurduğu bu yöntem faizsiz finans sektörü için önemli bir finansman aracı niteliğindedir. Emtia murabahası işlemi faizsiz finans kuruluşları tarafından yaygın bir şekilde fon toplama, menkul kıymet ihracı ve yatırım işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla kullanılmaktadır (Gündoğdu, 2016: 250-251). Bugüne kadar katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen emtia murabahası işlemlerinin büyük çoğunluğu yurt dışında platin ve paladyum üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu işlemler çoğunlukla Londra Metal Borsasında yapılmakta olup emtia brokerları ve yabancı bankaların gerçekleştirdiği işlemler şeklindedir ve çoğu tezgâh üstüdür. Emtia alım-satımına dayalı söz konusu işlemler fiziki emtiaya dayalı işlemler olduğu için tercih edilmektedir. Bu model kapsamında söz konusu işlemler TL cinsinden yapılamamaktadır (Aktepe, 2010: 98-99).

7. SONUÇ

Bu çalışmamızda İslami bankacılıktaki risk algısı ve riski oluşturmak için gerekli olan likitidenin yönetimi hakkında araştırmalara yer verilmiştir.

Günümüzde İslami Finans gelişmekte olan ayrıca ülkemizde tüm bankacılık sektöründeki payı %10 u bulan dünyadaki finans sektöründeki payı %5 leri aşan ve önümüzdeki 5 yıl içerisinde ülkemizdeki payı %15 lerin dünyadaki payı % 10 ların üstüne çıkması beklenen bir finansal sistemdir. Bu yapının geleneksel bankacılık ürünlerine alternatif ve İslami prensiplere uygun şekilde ürettiği finansal araçlar avantajları daha yüksek ve milli ekonomiye katkısı daha rasyoneldir.

Katılım bankacılığının giderek gelişiyor olması reel ekonomiyi fonlama sistemi üzerine inşa edilmiş ve piyasada daha gerçekçi, piyasaya etki eden bir fonlama yapısının oluşturulma ihtiyacının karşılanması konusunda küresel finans yapıları içerisinde yerini alarak hatta ve hatta büyüyerek gelişmekte olduğunu görebiliriz.

Birleşmiş milletler verilerine göre dünya üzerinde 208 resmi ülke yer almaktadır yine birleşmiş milletler verilerine göre 208 ülkenin 50'si Müslümanların çoğunlukta olduğu ve toplam olarak 1.570.000.000 kişinin İslam dinine mensup olduğu kayıtlara geçmiştir. Bu devasa bir yapının finansal düzenini düşünürsek dolaşımdaki likitidenin hacminin ve bu hacmin oluşturduğu fonlama riski'nin Katılım Bankacılığının giderek büyümesinin arkasında etkin rolü olan bu potansiyel yapının olduğunu kabaca söylemek yanlış olmaz. Katılım Bankacılığı sadece Müslüman toplumlarda değil İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde de gelişmiş şekilde çok eskilerden bu zamana kadar uygulanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta katılım bankacılığının geleneksel finansal yapıya göre piyasaya bakış açisi farklılıkları, risk algısı ve fon yönetimidir. Üzerinde durulan bu bakış açıları ise ülke ekonomisinde yarattığı pozitif katma değerlerin nedenleridir. Bu sebeple Katılım Bankacılığı her geçen gün gelişerek piyasada güçlü finansal düzenin oluşturulmasında aktör olma yolunda ilerlemektedir. Katılım Bankalarını aktif büyüklük olarak artık ülkemizin en büyük ilk on bankası arasında görebiliyoruz.

Türkiye'de ekonomik büyüme için bankacılık sektörünün varlığı, gelişimi ve kârlılığı son derece önemlidir. Bankacılık sektörünün bir unsuru olan katılım bankacılığının gelişiminin sağlam bir zeminde sürdürülmesi ve katılım bankacılığına ilişkin riskliliğin denetim altında tutulması gerekmektedir.

Katılım bankalarının gelişiminin önündeki engeller arasında öncelikli olarak Türkiye'de faizsiz finans sektörüne ilişkin ayrı bir mevzuat altyapısının olmaması gelmektedir. Katılım

bankaları geleneksel finans sektörü için hazırlanmış ve uygulanmakta olan mevzuata dâhil edilmiş olup ilgili mevzuat hükümlerine uyum sağlamak konusunda zorlanmaktadır.

Türkiye’de katılım bankacılığı ve faizsiz finans sektörünün para ve sermaye piyasalarındaki yerinin ve söz konusu piyasaları daha etkin kullanabilmesinin önündeki engellerin tespit edilmesi ve likidite yönetiminin kolaylaştırılmasına yönelik olarak faizsiz finansa ait ayrı bir kapsayıcı mevzuat altyapısının oluşturulması sektörün gelişimi ve sektöre ilişkin riskliliğin azaltılması için elzem görülmektedir. Ayrı bir mevzuat oluşturulması faizsiz finans kuruluşlarının finansal faaliyetlerinde ve kurumsal gelişimlerinde faizsiz finans ilke ve esaslarına uygun olarak hareket etmelerini kolaylaştırarak sektörün potansiyel büyümesini gerçekleştirmesine destek olacaktır.

Katılım Bankaları Denetleme ve Düzenleme Kurumu kurulması ayrıca tek bir noktadan merkezi olan ayrıca yaptırım gücü olan danışma kurulu oluşturulması da Ülkemizdeki Katılım Bankacılığı’nın sağlıklı büyüme trendine girmesine katkı sağlayacak bir diğer önemli uygulamalar olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışmamızda Katılım Bankacılığındaki risk algısı ve fon yönetimi konusunda açıklamalar ve araştırmalar yapılarak konunun özümsemesine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmad, K. (2000). Islamic finance and banking: the challenge and prospects, *Review of Islamic Economics*, 9, 57-82.

Ahmad, N., & Haron, S. (2012). Perceptions of Malaysian corporate customers towards Islamic banking products and services. *International Journal of Islamic Financial Services*, 20-25.

Ahmad, W. (2008). *Islamic Banking in the UK: Opportunities and Challenges*. M.Sc.Accounting and Finance Thesis submitted to Kingston Business School, Kingston University, 68.

Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. (2008). *Financial risk management for ıslamic banking and finance*. (1.baskı,48) Palgrave Macmillan.

Algaoud, L., & Lewis, M. (2001). *Islamic banking*, Edward Elgar, Cheltenham.

Al-Tamimi, H. (2002). Risk management practices: An empirical analysis of the UAE commercial banks. *Finance India*, 16(3), 1045-1057.

Al-Tamimi, H., & Al-Mazrooei M. (2007). Banks’ risk management: a comparison study of UAE national and foreign banks. *The Journal of Risk Finance*.

Archer, S., & Karim, R. A. A. (2007). *Islamic finance: The regulatory challenge*. John Wiley & Son (Asia) Pte Ltd.

Archer, S., & Haron, A, (2007). *Operational risk exposures of Islamic banks*.

Ariff, M. (1988). *Islamic banking in South-East Asia*: Institute of South-Easter Asian

- Artzner, P., Delbaen, F., Eber, J. M., & Heath, D. (1999). Coherent measures of risk. *Mathematical Finance*, 9, 203-228.
- Aktepe, İ. E. (2010). İslâm hukuku çerçevesinde finansman ve bankacılık. *Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları*, 98-99.
- Asika, N. (1999). *Research methodology in the behavioural sciences*, Longman Nigeria, Lagos. 178-180.
- Ayub, M. (2007), *Understanding Islamic finance*, John Wiley and Sons Ltd., The Atrium, Southern Gate, Chichester, 182-185.
- Bala, A. (2004). Comparative analysis between Islamic banking system as an alternative to the western banking system BSc Thesis submitted to the department of Economics, Bayero University, Kano 190.
- Baldoni, R. J. (1998). A best practices approach to risk management. *TMA Journal*, Jan/Feb, 30-34.
- Barton, T. L., Shenkir, W.G., & Walker, P. L. (2002). Making Enterprise Risk Management Pay Off. USA, Prentice Hall PTR, Financial Times, 4.
- BCBS (2006). Core principles methodology, Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements,101.
- Bello, A. (2007). *Interest-free banking? Yes!*. Yaliam Press Ltd.
- Bley, J., & Kuehn, K. (2004). Conventional versus Islamic finance: student knowledge and perception in the United Arab Emirates. *International Journal of Islamic Financial Services*, 5(4), 17-30.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, İSEDES raporuna ilişkin rehber, 2016b:2
- Cavana, R.Y., & Dalahaye, B., Sekaran, U. (2001), *Applied research: Qualitative and quantitative methods*. John Wiley and Sons, 145-147.
- Chapra, M.U. (2000). *The future of economics: an islamic perspective*. The Islamic Foundation, Leicester, 189-191.
- Chong, B.S., & Liu, M.H. (2007). *Islamic banking: Interest-free or interest based*, Nanyang Business School. Singapore and Faculty of Business, Auckland University of Technology, Auckland, 48.
- Cihak, M., & Hesse, H., (2008). *Islamic banks and financial stability: An empirical analysis*. IMF Working Paper, No. 08/06. Washington: International Monetary Fund.59.
- Djojosugito, R., (2008). Mitigating legal risk in Islamic banking operations. *Humanomics*, 24(2), 110-121.
- Drzik, J. (1995). CFO survey: moving towards comprehensive risk Management. *Bank Management*, 71, 40.
- Dusuki, W. A., & Abdullah, I. N. (2006). *The ideal of Islamic banking: chasing a mirage*, paper presented at INCEIF Islamic Banking and Finance Educational Colloquium, Kuala Lumpur, Malaysia.68.
- Echchabi, A., & AbdAziz, H. (2012). Empirical investigation of customers' perception and adoption towards Islamic banking services in Morocco. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 12(6), 849-858.

- Erol, C., & El-Bdour, R. (1989). Attitude, behaviour and patronage factors of bank customers towards Islamic banks. *International Journal of Bank Marketing*, 7(6), 31-37.
- Eze, U.C., & Santhapparaj, A.J., Arumugam, K. (2011). Customers perception on Islamic retail banking: a comparative analysis between the urban and rural regions of Malaysia. *International Journal of Business and Management*, 6(1), 187-198.
- Fiennes, T. (2007). Supervisory implications of Islamic banking: a supervisor's perspective. Simon Archer & R. A. A. Karim (Eds), *Islamic finance: The regulatory challenge*. Chichester: John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.78.
- Function", in Frenkel, M. Hommel, U. & Rudolf, M. (2005). *Risk management: Challenge and opportunity*." Springer, 88.
- Fuser, K., & Gleiner, W., Meier, G. (1999). Risikomanagement (KonTraG) erfahrungen aus der praxis, *Der Betrieb*, 52(15), 753-758.
- Gooding, A.E. (1975). Quantification of investors' perceptions of common stocks: Risk and return dimensions. *Journal of Finance*, 30, 1301-1316.
- Greuning, H. V., & Iqbal, Z., (2008). *Risk analysis for Islamic banks*. Washington: World Bank, 78.
- Gündoğdu, A. S. (2016). Islamic electronic trading platform on organized exchange. *Borsa Istanbul Review*, 16(4), 249-255.
- Haron, A., & Hin Hock, J.L. (2007). Inherent risk: Credit and market risks.in 98.
- Haron, S., Ahmad, N. & Planisek, S.L. (1994). Bank patronage factors of Muslim and non-Muslim customers. *International Journal of Bank Marketing*, 12(1), 32-40.
- Hassan, M. K., & Ahmed, M. (2005). Islamic banking versus conventional banking: a questionnaire survey of their apparent similarities and differences.
- Hidayat, S. E., & Al-Bawardi, N. K. (2012). Non-Muslims perceptions toward Islamic banking services in Saudi Arabia. *Journal of US-China Public Administration*, 9(6), 654-670.
- Honohan, P. (2001). *Islamic financial intermediation: Economic and prudential considerations: development* 68.
- Humayon A. D., & Presley J. R. (2000). Lack of profit and loss sharing in islamic banking: management and control imbalances. *International Journal of Islamic Finance* 2(2), 3-18.
- IFSB, (2005). Guiding principles of risk management for institutions (Other than Insurance Institutions) offering only Islamic financial services. *Islamic Financial Services Board*, 12-15.
- Iqbal, Z., & Mirakhor, A. (2007). *An introduction to Islamic Finance: Theory and practice*. John Wiley & Son (Asia) Pte Ltd. 20-21.
- Iqbal, Z., & Askari, H., Mirakhor, A. (2009). *Globalizationand Islamic finance: Convergence, prospects and challenges*. John Wiley and Sons. 68-70.
- Islam, M. N. (2012). Customers' attitudes toward Islamic banking. in the case of Bangladesh, available at: http://ssrn.com/abstract_2141600 or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2141600>
- Islamic Financial Services Board (2005). *Capital adequacy standard for institutions (Other than Insurance Institutions) offering only Islamic financial services*. 70-72.
- Islamic Financial Services Board (2007). *Disclosures to promote transparency and market discipline for Institutions offering only Islamic financial services (Excluding Islamic insurance (takaful) institutions and Islamic mutual funds)*. <http://www.ifsb.org>

- Hishamuddin Ismail. (2002). The deferred contracts of exchange: Al-quran in contrast with the Islamic Economist's Theory on banking and finance, Islamic Institute of Malaysia, Kuala Lumpur, 82-85.
- Hishamuddin Ismail., & Fateh, M., Panni, A.K. (2008). Consumer perceptions on the consumerism issues and its influence on their purchasing behaviour: a view from Malaysian food industry. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 11(1), 43-64.
- Izhar, H. (2010). Identifying operational risk exposures in Islamic banking. *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, 3(2), 17-53.
- Jackson-Moore, E. (2007). Measuring operational risk in the regulatory challenge 198-200.
- Karim, R. A. A. (2007). *Islamic finance: The regulatory challenge*. John Wiley & Son (Asia) Pte Ltd. 202.
- Khan, A. (2004). Is Islamic banking truly Islamic or is it just cosmetically enhanced conventional banking. *Islamica Magazine*, Summer/Fall, 205.
- Khan, M. M., & Bhatti, M.I. (2008). Development in Islamic banking: a financial risk allocation approach. *The Journal of Risk Finance*, 9(1), 40-51.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2001). *Principles of marketing (9. Bs.)*, Prentice Hall Publication, 135-138.
- KPMG (2006). Making the transition from niche to mainstream: Islamic banking and finance snapshot of the industry and its challenges today, www.us.kpmg.com/microsite/FSLibraryDotCom/docs/Islamic%20Banking%20and%20Finance
- Kumar, S. (2008). Islamic banks: Operational risk dimension. http://www.irisunified.com/index.php/ger/publications/articles/operational_risk_in_islamic_banking
- Lewis, M. K., & Algaud, L. M. (2001). *Islamic banking*. Cheltenham: Edward Elgar, 190.
- Luce, R. D. (1980). Several possible measures of risk. *Theory and Decision*, 12, 217-228.
- MacGregor, D. G., Slovic, P., Dreman, D., & Berry, M. (2000). Imagery, affect, and financial judgment. *Journal of Psychology and Financial Markets*, 1, 104-110.
- Malhotra, N. K., Francis, M., James, A., Shainesh, G., & Lan, W. (2005). Dimensions of service quality in developed and developing countries: Multi-country cross-cultural comparisons. *International Journal of Marketing Review*, 22(3), 256-278.
- McGee, B. (2008). *Islamic investment funds: an analysis of risks and returns of business*. Florida International University, Casley, 110-115.
- Metawa, S.A., & Almossawi, M. (1998). Banking behaviour of Islamic banking customers: perspectives and implications. *International Journal of Bank Marketing*, 84.
- Muljawan, D. (2005). A design for Islamic banking rating system: an Integrated approach. Paper presented at the 6th International Conference at Islamic Economics, 78.
- Naser, K., Jamal, A., & Al-Khatib, L. (1999). Islamic banking: a study of customer satisfaction and preferences in Jordan. *International Journal of Bank Marketing*, 85.
- Noraini, M.A. (2005). *Enhancing transparency and risk reporting in Islamic banks*. [Yayınlanmamış doktora tezi] University of Surrey, School of Management, 97.

- Okumus, H. (2005). Interest-free banking in Turkey: a study of customer satisfaction and bank selection criteria. *Journal of Economic Cooperation*, 26(4), 51-86.
- Olsen, R.A. (1997). Investment risk: The experts' perspective. *Financial Analysts Journal*, March/April, 62-66.
- Owen, L., & Othman, A. Q. (2001). Conventional versus Islamic finance: student knowledge and perception in the United Arab Emirates. *International Journal of Bank Islamic Financial Services*, 5(4).
- Penamuhammet G. (2011). The global financial crisis: Can Islamic finances be a solution? ISLC Pre-Sessional Program, University of Reading. Unpublished paper, 100-102.
- Ramdhony, D. (2013). Islamic banking awareness attitudes and bank selection criteria. *International Journal of Humanities and Applied Sciences (IJHAS)*.
- Rammal, H. G., & Zurbruegg, R. (2007). Awareness of Islamic banking products among muslims: the case of Australia. *Journal of Financial Services Marketing* 12(1), 65-74.
- Rashid, M. Hassan, M. K. & Ahmad, A. U. F. (2012). Quality perception of the customers towards domestic Islamic banks in Bangladesh. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 5(1), 109-131.
- Rogers, E.M. (2003). *Diffusion of innovations (5. Bs)*, New York: The Free Press, NY.
- Satkunsegaran, E. B. (2003). Corporate governance and the protection of customers of Islamic banks. paper presented at International Islamic Banking Conference 2003, Prato, Italy, 115.
- Sekaran, U. (2003), *Research methods for business*, John Wiley & Sons, New York.
- Sharpe, W. F. (1975). Adjusting for risk in portfolio performance measurement. *Journal of Portfolio Management*, 1, 29-34.
- Siddiqi, N. (2008). Current financial crisis and Islamic economics. lecture paper in the long distance IDB courses in Islamic Banking and Finance, 101-105.
- Slovic, P. (1972). Psychological study of human judgment: Implications for investment decision making. *Journal of Finance*, 27, 779-799.
- Slovic, P. (1987). Perception of risk. *Science*, 236, 280-285.
- Standard & Poor's, (2008). *Islamic finance outlook 2008*. <http://www.scribd.com/doc/2901342/Islamic-Finance-Outlook-2008>
- Sundararajan, V., & Errico, L., (2002). Islamic financial institutions and products in the global financial system: Key issues in risk management and challenges ahead. Working Paper, No. 02/192. Washington: International Monetary Fund.
- Sundararajan, V. (2005). Risk measurement and disclosure in Islamic finance and the implications of profit sharing investment accounts. 132-135.
- Szegö, G. (2002). Measures of risk. *Journal of Banking and Finance*, 26, 1253-1272.
- Tunç, H. (2010). Katılım bankacılığı, felsefesi, teorisi ve Türkiye uygulaması. *Nesil Yayınları*, 38.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2013). Sorularla katılım bankacılığı, 72-73.
- Venardos, A. M. (2006). *Islamic banking and finance in South-East Asia: it's development and future*. World Scientific Publishing Co Pte Ltd. Paperback 256 pages,

Visser, H. (2009). *Islamic finance: Principles and practice* Cheltenham Edward Elgar Publishing Limited.168-170.

Yusof, M. (1999). *Islamic banking: adoption of a service innovation*, Unpublished MSC, NTU Singapore, 78-79.

Zaman, M. R., & Movassaghi, H. (2001). *Islamic banking: A performance analysis*. *Journal of Global Business*, 12, 118-120.

Zhu, H. (2001). *Bank runs, welfare and policy implications*, Bank for International Settlement Working Paper No. 107, Basel, 108.

Zubair, A., & Alaro, A. A. (2008). *Legal and operational frameworks of Islamic windows in conventional financial institutions: Nigeria as a case study*. Paper read at the 1st University of Ilorin International Conference on Islamic Bank and Finance, 102-110.



Uluslararası Güvenliğe Giriş

Ayça EMİNOĞLU ve Murat ÜLGÜL (Editörler)

Ankara, Nobel Yayınları, 2021, 486 sayfa

Introduction to International Security

Anıl Çağlar ERKAN ^{1*}

Geliş Tarihi/Received: 02.09.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 14.09.2021

Kitap İncelemesi/ Book Review

Uluslararası ilişkiler disiplini Türkiye’de gelişim sürecindeki en popüler alanların başında gelmektedir. Her geçen gün gelişen literatürü bunun göstergelerindedir. Şubat 2021 tarihinde Nobel Yayın Grubu tarafından okurların beğenisine sunulan editörlüklerini değerli bilim insanları Ayça Eminoğlu ve Murat Ülgül’ün üstlendiği “Uluslararası Güvenliğe Giriş” kitabı uluslararası ilişkilerin gelişen literatürüne en değerli katkıyı yapan eserlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun bir süreç sonrasında okuyucuların beğenisine sunulduğu ilk bakışta göze çarpan eser, on altı değerli bilim insanının kaleminden on dört ayrı bölümden oluşmaktadır. Bununla birlikte eserin Prof. Dr. Sinem Akgül Açıkmeşe’nin önsözüyle basıldığını da belirtmek de fayda görülmektedir. İçerik bağlamında ele alındığında, ilk bölümü Çiğdem Üstün ve Bezen Balamir Coşkun’un “Uluslararası Güvenlik: Kavramlar ve Teorik Yaklaşımlar” başlıklı çalışmalarını teşkil etmektedir. Bu bölümde Üstün ve Coşkun, ilk olarak uluslararası sistemde güvenlik anlayışımızın değişkenliğine yani dinamik niteliğine vurgu yapmaktadırlar. Bu bağlamda teorilerin gelişimini, ihtiyaçların karşılanmasıyla ilişkilendirirken kavramsal olarak gelişimin varlığını ifade etmektedirler. Amaç bakımından ele alındığında bölümde, değişen uluslararası güvenlik anlayışı ele alınırken, bölgesel düzlemde global düzleme güvenlik nosyonunun algılardaki karşılığı ve bununla ilişkili konuları ele alırken tercih

¹ Öğr. Gör., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Tefenni Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Orcid No: 0000-0001-9693-6556

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: acerkan@mehmetakif.edu.tr

ettiğimiz teorik çerçevenin özetini sunulması hedeflenmektedir. Dolayısıyla bu bölümde öncelikle güvenlik, kavramsal olarak ele alınmış ve bunun uluslararası güvenlikle bağlantısı kurularak anlaşılabilir gün yüzüne çıkarılmıştır. Fakat bu süreçte konseptin daha öncede vurgulanan dinamizmi görmezden gelinmemiştir. Daha açık bir deyişle Üstün ve Coşkun çalışmalarında uluslararası güvenlik kavramının zaman içerisinde gösterdiği değişimle birlikte bölgesel ve uluslararası güvenlik arasındaki ilişkiyi de ele almaktadırlar. Bunun sonrasında yazarlar, uluslararası güvenlik konusunu analiz eden gerçekçi, liberal ve sosyal inşacı gibi uluslararası ilişkiler disiplininin temelinde kendine yer edinen ana akım teoriler ile güvenikleştirme ve eleştirel teorilerin güvenlik kavramına yaklaşımlarını özetlemektedirler.

Çalışmanın ikinci bölümünde güvenlik çalışmalarının en önemli saçı ayaklarından birisini oluşturan ekonomik güvenlik konusu, Selim Kurt tarafından “Ekonomik Güvenlik: Kavramsal ve Teorik Bir Analiz” başlığı altında ele alınmaktadır. Çalışmasında Kurt öncelikle uluslararası ilişkiler alanında güvenliğin klasik gündeminin odaklandığı konulara vurgu yapmakta ve bu konuların dahil özlğinde yaşanan değişimler ve politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel faktörlerden kaynaklanan başka tehditlerin de güvenliğin gündemine dahil edilmesi zorunluluğunu doğurduğunu ifade etmektedir. Soğuk Savaş döneminin geride kalması ise söz konusu değişimle ilişkili olarak dönüm noktası niteliğindedir. Çünkü Kurt’a göre, “Soğuk Savaş’ın sona ermesi, devletlerin askeri meselelerden çok ekonomiye daha önem vermesini de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu alandan kaynaklanan tehditleri daha da ciddiyetle ele almalarına sebebiyet vermiştir. Bu ise, ekonomik güvenlik meselelerine yönelik ilgiyi arttırarak, güvenlik alanında askeri faktörlerin yanı sıra ekonomik faktörlerin de belirginleşmeye başlamasına yol açmıştır” (Kurt, 2021: 39-40). Bu bağlamda Selim Kurt, küresel yapının temel aktörleri olarak devletlerin kabulü ve uluslararası ilişkilerin devletler arasındaki ilişkilere odaklanması dolayısıyla bu çalışmasında ekonomik güvenlik kavramını makro bir bakış açısıyla küresel seviyede incelemektedir. Bununla birlikte teorik açıdan ekonomik güvenlik kavramı ele alınmış ve çalışmada üç temel ekonomi-politik teori olan merkantilizm, liberalizm ve yapısalcılık çerçevesinde konseptten ne anlaşılması gerektiği açık olarak ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada ekonomik güvenlik kavramının ne şekilde evrildiğinin ele alınması dikkat çekicidir.

“Uluslararası Güvenliğe Giriş” kitabının üçüncü bölümünde son dönemde teknoloji ve enformasyon alanlarındaki “devrim” olarak nitelendirebileceğimiz gelişmelerle ilişkili olarak nispeten “yeni” olarak nitelendirebileceğimiz tehdit konularından birisi ele alınmaktadır. Bu bağlamda Salih Bıçakçı’nın “Siber Güvenlik ve Savunma” başlıklı çalışmasının söz konusu

yeni tehditlere ilişkin meseleleri en azından tanıma ve anlamlandırma bakımından yol gösterici olacağını ifade etmek mümkündür. Bununla ilişkili olarak Bıçakçı'nın öncelikle Bacon'dan alıntı yaparak bilgi ve güç arasındaki ilişkiye vurgu yapması ve Foucault tarafından söz konusu bağlantının tekrar altının çizildiğini ifade etmesi, çalışmanın önemi açısından iyi bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte çalışmada nispeten yeni olarak nitelendirebileceğimiz kavramlara yer verilmekte ve siber ortamın tarihsel gelişim süreci kısaca özetlenmektedir. Hemen hemen her bireyin hayatında kilit önemdeki siber alan ve ilişkili olguların, terimsel karşılıkları ve kavramların açıklanmasının literatür ölçeğinde akademik zemine dayandırılması ise çalışmanın nitelik ve niteliğine pozitif yönlü katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda dijital verilerin karşı kaşıya olduğu güvenlik tehditleri daha anlaşılır bir hale gelmiştir.

Çalışmada ses getireceği düşünülen en özgün bölümlerin başında şüphesiz Prof. Dr. Gökhan KOÇER tarafından kaleme alınan "Pandemiler ve Küresel Güvenlik Ezeli ve Ebedi Tehdit: Dördüncü Atlı" başlıklı çalışması yer almaktadır. Koçer'in çalışması daha "Giriş: Kadim Tehdit" başlığından itibaren okuyucuya etkili ve akıcı bir şekilde "karmaşık ve muğlak" bir güvenlik meselesini anlaşılır hale getirmektedir. Bu bağlamda Koçer'in ifadelerinin bir bakıma anlaşılması zor ve karmaşık bir dili, adeta açık ve anlaşılır bir hale getiren niteliği olduğu iddia edilebilir. Öyle ki çalışmanın daha ilk satırlarındaki Vahiy kitabına yapılan "Mahşerin Dört Atlısı" alıntısı cidden çarpıcıdır. Bununla birlikte kitaptaki "dördüncü atlının" özellikle 2020 itibarıyla insanlığın karşısında tekrar çıkan ve göz ardı edilmemesi gerekliliğini acı bir şekilde bizlere gösteren Covid-19 salgınıyla ilişkilendirilmesi çalışmadaki en önemli tespitlerdendir. Dolayısıyla Koçer çalışmasında, bu ve benzeri hastalıkların en kadim tehdit unsuru olduğunu ve tarih boyunca insanlık için en büyük tehdidi oluşturduğunu, yaşanan gerçeklerle sabitlenmiş niteliğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca Koçer, dünya tarihinde yarattıkları etkiye karşın, bulaşıcı ve salgın hastalıklara Uluslararası İlişkiler disiplini ve uluslararası güvenlik alanında yeterince yer verilmediğini ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle Koçer'in çalışması, alanda yeterince kendisine yer verilmeyen salgın ve bulaşıcı hastalıklar konusunu uluslararası ilişkiler ve uluslararası güvenlik bağlamında ele alınan bir deneme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası güvenliğin olmazsa olmaz konularından biri haline gelen tehditler arasında gösterilen "Enerji Güvenliği", Vahit Guntay tarafından kitapta ele alınmaktadır. Guntay'a göre "Bir kavramdan daha çok bir alanın tekrar düşünülmesini sağlayan gelişmeler enerji güvenliği konseptinin ya da başlı başına çalışma aritmetiğinin tarihini yeniden yazdırmaya başlamıştır" (Guntay, 2021: 127). Çalışmanın bu bölümünde değişen dengeler ve enerjiye artan bağımlılığa pek çok politik tartışmanın da merkezinde yer almaya başlayan bir faktör olarak yer

verilmektedir. Dolayısıyla enerji güvenliği kavramı artık esneklikle eş anlamlı hale gelmektedir ve sorunlara hızlı bir şekilde reaksiyon gösterebilmek için, iç ve dış politikada stratejiler inşa edebilmek hemen hemen her devletin güvenlik ajandasında yer alan bir enerji sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Bu ise böyle bir sorunsal karşısında hızlı kararların alınması için çok yönlü bir analiz ihtiyacını ve zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Tüm bunlar ışığında Guntay çalışması dahilinde, artan önemi ve mücadele alanı olması itibarıyla enerji güvenliği konseptini kavramsal olarak incelemektedir. Çalışmada enerji güvenliğinin uluslararası güvenlik içerisindeki konumuna yoğunlaşılması çalışmaya son derece özgün bir değer kazandırmaktadır. Ayrıca çalışmada enerji güvenliği konseptinin teori ve pratikte açıklayıcı bir şekilde karşılaştırmalı olarak tartışılması literatüre önemli bir katkı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın altıncı bölümünde literatürde çok sayıda çalışmaya konu olsa da içerik bağlamında halen daha muğlak yönlerinin varlığı tartışmasız güvenliğin insani yönü ele alınmaktadır. Bu minvalde Kristin Vandebelt'in "İnsani Güvenlik" başlıklı çalışmasına Murat Ülgül tarafından dilimize çevrilerek kitap içeriğinde ayrı bir bölüm olarak yer verilmektedir. Çalışmanın giriş bölümünde öncelikle 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte iki kutuplu göreceli istikrarlı bir dünya düzeninin yok olduğu ve yıkılanlar arasında politik düzeyde dünyanın işleyişine dair anlayışımızın da yer aldığı ifade edilmektedir. Politik düzeydeki bu yıkım ise Vandebelt'e göre "kaos" olarak nitelendirilmektedir. Öyle ki Vandebelt'in "Ortaya çıkan uluslararası kaos akademisyenleri, araştırmacıları ve siyaset-yapıcılarını geliştiren dünya düzenini anlamak ve açıklamak için yeni konseptler aramaya itmiştir" şeklindeki ifadeleri bunun göstergelerindedir (Vandebelt, 2021: 161). Bu bağlamda insani güvenlik kavramı merkeze alınmaya başlayan bir süreç içerisine girmiştir. Hatta insani güvenlik kavramının "bir tür moda sözcük" haline gelmeye başladığı bile ifade edilmektedir. Tüm bunlar ışığında çalışmanın bu bölümünde insani güvenlik kavramına yönelik yeni teorik yaklaşımları incelemenin yanında kavramın kendisinin de derinden bir analizi yapılmaktadır. Bu doğrultuda insani güvenlik kavramının tarihi ve anlamı doğrultusunda yapılan analiz önemli bir başlangıç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda çalışmada 1994 yılından bu yana konseptin kullanımı ve süreç ele alınmaktadır. Devamında ise insani güvenliğin karşılaştığı değerlendirmeler ve muhalif olarak da nitelendirebileceğimiz eleştiri ve kritikler incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise akademik ve politik seviyede insani güvenlik kavramının geleceğine yönelik bakışla konseptin yol haritası belirlenmiştir.

Uluslararası Güvenliğe Giriş kitabının yedinci bölümünde etnik çatışma konusu editörlerden birisi olan Murat Ülgül tarafından ele alınmaktadır. Çalışmanın bu bölümünün

başlığı ise “Etnik Çatışma” olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnik çalışma literatürünün önemli isimlerinin ifadelerine yer veren Ülgül’ün bu kapsamda Stuart J. Kaufman’ın “Modern Nefretler1 başlıklı çalışmasına yapmış olduğu atıflar özellikle dikkat çekmektedir. Öyle ki Ülgül çalışmasının giriş kısmında Kaufman’ın söz konusu eseriyle ilişkili olarak “milliyetçiliğin yedi kuralı” adıyla etnik politika ile ilgilenenler için bir “başlangıç rehberi” sunarak başladığının altını çizmektedir (Ülgül, 2021: 197). Bu doğrultuda Ülgül çalışmasına Kaufman’ın “ironi” içeren rehberiyle başlamasının okuyucuda çalışmanın içeriğinin daha anlaşılır olacağı öngörüsünü uyandırdığını ifade etmek mümkündür. Ülgül’ün çalışmasının bu bölümünde etnik çatışma ile ilgili literatürü üç aşamada ele alarak incelediği görülmektedir. Bu bağlamda ilk olarak etnik çatışmanın kavramsallaştırılmasıyla ilgili karşılaşılan sorunsal incelenmekle birlikte, ayrıca etnik kimliğin orijini ile ilgili olarak farklı perspektifler ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci kısmında ise etnik çatışmaların altında yatan dinamiğine ilişkin soru işaretlerine açıklık getirilmektedir. Ayrıca konu ile ilişkili soruları yanıtlayan teorilerin sınıflandırıldığına tanıklık edilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın özgün değeriyle birlikte literatüre yapmış olduğu katkı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın son kısmında çözüme yönelik perspektiflere yer verilmektedir. Daha açık bir deyişle çalışmanın üçüncü ve son kısmında etnik çatışmaların nasıl çözüleceğine yönelik farklı teorik yaklaşımlar incelenmektedir.

Eminoğlu ve Ülgül’ün editörlüklerini üstlendikleri kitabın sekizinci bölümünde canlı yaşamının sürdürülebilirliğinin olmazsa olmazı çevreye ilişkin tehditler ele alınmaktadır. Bir bakıma yaşam sahamızı ciddi tehdit eden bu meseleler, Ceren Uysal Oğuz ve Senem Atvur tarafından “Çevresel Güvenlik” başlığı altında ele alınmaktadır. Uysal Oğuz ve Atvur çalışmalarında çevre konusunun uluslararası politikanın gündemine girmesine neden olmuş olan gelişmelere değinerek analizlerine ilişkin tarihsel süreci kısaca özetlemişlerdir. Bu bağlamda 1972 yılında Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında düzenlenen ve Stockholm Konferansı olarak bilinen “İnsan Çevresi Konferansı” bu yönde atılan ilk adım olarak ifade edilmektedir. Ayrıca yazarlar, ekosistemlerin karmaşık karşılıklı bağımlılığı ile sınır aşan etkiler doğuran ekolojik sorunlar, Soğuk Savaş’ın son yıllarından itibaren Uluslararası İlişkiler disiplini içinde farklı bağlamlarda çalışılmaya başlandığını dile getirmektedirler. Ancak Uysal Oğuz ve Atvur’un söz konusu çalışılmaya başlananlar arasında güvenlik-çevre ilişkisine ayrı bir önem atfettiklerine tanıklık edilmektedir. Tüm bunlar ışığında çalışmanın bu bölümünde yazarlar, güvenlik çalışmalarının içinde çevre başlığının neden yer bulmaya başladığı, çevresel güvenliğin ne olduğu, ekolojik sorunlar ve güvenlik ilişkisine alternatif bakış açılarının neden

ortaya çıktığı ve çevresel güvenliğin diğere güvenlik sorunlarıyla nasıl keşiştiğini ele almaktadırlar.

Uluslararası İlişkiler disiplini ve literatüre önemli katkı sağlaması kaçınılmaz olan kitabın dokuzuncu bölümünde nükleer güvenlik meselesi Murat Ülgül tarafından ele alınmaktadır. Çalışmada Ülgül'ün nükleer güvenlik meselesini farklı bakış açısıyla, yani etnik çatışma ve uluslararası güvenliği tehdit ettiği konusunda özellikle batı literatürünün ortak paydada olduğu "cihatçı" oluşumları da içerisine alan terör gruplarını da dahil ederek ele alınması, konunun devletler arası olmanın ötesine taşınması açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda öncelikle nükleer silahlar ve güvenlik ikilemi etkileriyle birlikte ele alınmaktadır. Uluslararası toplumun oynamış olduğu role de bu kapsamda yer verilmekte ve nükleer silahların yıkıcı etkisiyle birlikte çekiciliği incelenmektedir. Temel olarak bakıldığında bu bölümde neden devletlerin nükleer silaha sahip olmak istediği, nükleer silahlanmaya karşı ne gibi politikalar takip edebileceği ve Soğuk Savaş sonrası dönemde "ikinci nükleer çağ" olarak nitelendirilen bir zamanda önemi artan nükleer terörizm tehlikesi analiz edilmektedir.

Uluslararası Güvenliğe Giriş kitabının onuncu bölümünün başlığı "Uzay Güvenliği" olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu başlık altında çok nadir olarak karşılaştığımız çalışma sahalarından uzay güvenliği konsepti Mehmet Emin Erendor tarafından ele alınmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte yeniden gündeme gelmiş olan uzay merkezli ya da tabanlı çalışma alanına yer verilmesini başta ilgili bölüm olmak üzere bu kitabın akademik literatüre önemli bir katkısı olarak nitelendirmek mümkündür. Literatür açısından olumlu katkıları tartışmasız olan bu bölümde temel olarak uzay güvenliği detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çerçevede uzay konseptinin epistemolojik yapısı analiz edilerek uzayın kapsamı, kavramsal karşılığı ve ilişkili yapılan çalışmalara yer verilmektedir. Ancak uzay güvenliğine yönelik faaliyetlerin detaylandırıldığına ve bu kapsamdaki silahsızlandırılma konusuna ayrıntılı bir şekilde odaklanıldığına altını çizmek gerekmektedir. Çalışmada ayrıca uzay güvenliğine yönelik uluslararası sistemde oluşturulma çabası içerisinde olan anlaşmalar, sözleşmeler ve teşebbüslere yer verilerek, sistemin temel aktörleri devletlerin uzayın hukuki statüsüne ilişkin perspektifleri irdelenmektedir.

Eminoğlu ve Kalyoncu'nun "Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi" başlıklı çalışmaları kitabın on birinci bölümünü teşkil etmektedir. Eminoğlu ve Kalyoncu çalışmalarında öncelikle Kopenhag Okulu'yla ilişkili tarihsel sürece değinerek, çalışmanın kavramsal çerçevesini çizmektedirler. Bununla ilişkili olarak yazarlar 1985'ten itibaren okulun, Avrupa'nın güvenliği üzerine yoğunlaştığını, askeri olmayan ve tehdit unsuru olarak

değerlendirilmeyen konular üzerinden güvenlik incelemeleri yaptığına vurgu yapmaktadırlar. Dolayısıyla Kopenhag okulu güvenliğin dar çerçevesini temsil eden askeri tehditlerin yanında, daha evvel risk teşkil etmeyen ve geniş çerçeve olarak ifade edilen sağlık, ekonomi, siyasi ve sosyal meseleler, terör ve göç gibi konuları da çalışmalarının odağına yerleştirmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Kopenhag ekolünün ele alınması ise literatüre katkısı ise güvenlik çalışmalarına farklı bir yaklaşım getirmesi olarak bu bölümde ifade edilmektedir. Eminoğlu ve Kalyoncu'ya göre ekolün literatüre yapmış olduğu en önemli katkı ise güvenlik yaklaşımını yansıtan politikası güvenikleştirme kuramıdır. Güvenikleştirme kuramına çalışmanın odağında yer verilmesi bunun göstergelerindedir. Bu bağlamda Eminoğlu ve Kalyoncu ilk aşamada güvenlik konseptine kavramsal çerçevede değinmişler ve farklı perspektiflerden konuyu irdelemişlerdir. Bu aşamada tarihsel sürecin ele alınması konsept ile ilişkili gelişmeleri daha anlaşılır bir temele dayandırılmasına olumlu katkı yapmaktadır. Sonraki aşamada Kopenhag Okulu'nun uluslararası toplum merkezli görüşünü yansıtan realist eleştirilerine yer verilmiş ve ekolün başta Buzan gibi düşünürlerce güvenlik kavramını çeşitli parçalara ayırarak sektörel temelde incelenmesi gerektiğinin savunulması ile ilişkili savlara yer verilmiştir. Çalışmanın sonraki bölümünün kavramsal çerçeveye birlikte teorik yaklaşımları pratikte güncel gelişmelerle harmanlaması ve politik refleks alt başlığı örneğindeki gibi aktörün tehdidi nasıl bertaraf edeceğine ilişkin sorunsala uzanan güvenlik kavramının saç ayaklarına yer verilmektedir.

Uluslararası Güvenliğe Giriş kitabının on ikinci bölümünde Bülent Şener'in "Dış Politikada Kriz Yönetimi ve Bir Kriz Yönetimi Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi" başlıklı çalışmasına yer verilmektedir. Çalışmanın bu bölümü öncelikle uluslararası ilişkiler disiplini ve politikanın hemen hemen her aşamasında karşılaşılan ve literatürün ağırlıklı uğraşısı haline gelen uluslararası politika disiplininin bir alt dalı haline gelecek kadar önemli bir alana ilişkin Dış Politika Analizine odaklanması bağlamında akademik değeri olduğunu ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla kitabın bu bölümü son derece değerli bir konuyu ele alması nedeniyle literatüre önemli katkı yapacak potansiyeldedir. Bununla birlikte dış politika analizinin kriz kavramı ve yönetim süreçleriyle ilişkili olarak ele alınması bu bölümün yapmış olduğu katkılar kapsamında değerlendirilebilmektedir. Çalışma kapsamında, kavramsal çerçevenin giriş başlığında açık ve anlaşılır bir şekilde ele alınmaktadır. Daha sonraki başlık altında söz konusu kavramsal çerçeveye ilişkin ele alınan konu kapsamında dış politikada karar alma süreci ve karar alma modellerine değinilmiştir. Kriz olgusu ve kavramının etimolojik ve semantik açıdan ele alınması ise kavramsal çerçevenin bir diğer boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramsal çerçevenin çizilmesiyle birlikte çalışmada dış politika analizi, kriz

süreci, evre ve stratejileriyle birlikte ayrıntılı olarak analiz edilerek zorlayıcı diplomasiyle ilişkilendirilmiş ve irdelenmiştir.

Uluslararası güvenlik konseptiyle ilişkili olarak karşımıza çıkan en güncel tarihli yayınlardan birisi olan Uluslararası Güvenliğe Giriş kitabının on üçüncü bölümünde Sanem Özer'in "Göç ve Uluslararası Güvenlik" başlıklı çalışmasına yer verilmektedir. Sanem Özer bu çalışmada göç ve güvenliği genişleyen ve iç içe geçen boyutlarıyla incelemektedir. Özer'e göre "Nasıl ki göç kaynakları, dinamikleri ve sonuçları iler küresel bir olgudur, ulusal güvenlik de küresel bir hal almıştır" (Özer, 2021: 416). Bu bağlamda uluslararası ya da başka bir deyişle küresel güvenliğin, hiçbir ulusal güvenlik aygıtı küreselleşmenin devlete yönelttiği talepleri tek başına yönetemeyeceği için devletlerin iş birliği yapmak zorunluluğu duyması göze alındığında, bu durum küresel bağlantı ve karşılıklı bağımlılık gibi faktörleri karşımıza çıkarmaktadır. Bununla bağlantılı olarak çalışmasında Özer, küresel bağlantı ve karşılıklı bağımlılığın devletlerin daha fazla iş birliği yapmasını ve birlikte çalışmasını gerekli kıldığını ifade etmektedir. Konu ile ilişkili olarak da devletlerin çok yakın zamana kadar göçü sınır yönetimi aracılığıyla denetlenebilir ve ulusal bir mesele olarak gördüklerinin altını çizmektedir. Çalışmanın ana teması ise bu noktada ortaya çıkmaktadır. Öyle ki devletlerin yaklaşımına karşın göçü yönetmenin sanıldığı kadar her daim kolay olmadığı çalışmada özellikle ortaya konmaktadır. Bu durum tamamen göçün dinamikleriyle ilişkilendirilmektedir. Tüm bunlar ışığında çalışmasında Özer, ilk olarak göç ve güvenliği genişleyen ve iç içe geçen kavramlar olarak ele almaktadır. Bunun sonrasında çalışmanın ikinci bölümünde uluslararası ilişkiler teorilerinin özellikle zorunlu göçe yaklaşımlarına yer verilmektedir. Güvenikleştirme ve insani güvenlik gibi temalarla ele alınan göç meselesiyle ilişkili olarak küreselleşme ve artan mobilite birlikte yeni güvenlik tehditleri ele alınmaktadır.

Kitabın son bölümünde Mete Ulaş AKSOY'un "Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları" başlıklı çalışmasına yer verilmektedir. Çalışmada öncelikle eleştirel güvenlik yaklaşımlarının ortaya çıkışı ve gelişimine değinilerek kavramsal çerçevenin zemini oluşturulmuştur. Söz konusu yaklaşımların özgün niteliklerine de bu aşamada değinilmiştir. İçerik bağlamında Aksoy'un çalışmasında eleştirel güvenlik yaklaşımlarının genel bir incelemesi ve değerlendirilmesinin yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda Aksoy ilk olarak güvenliğe yönelik eleştirel teorik tutumların orijinine ilişkin düşünsel bağlamın anlaşılabilmesi adına, uluslararası ilişkiler teorisine dair genel bir tablo çizmekte ve bu tabloda güvenliğin ele alınmasının niteliksel olarak ortaya koymaktadır. Daha sonraki bölümde ana akım yaklaşımlara ilişkin eleştirel paradigmanın güvenlik anlayışının meydan okuduğu bağlam

ve koşullara yer verilmiştir. Bu aşamada spesifik olarak iki eleştirel güvenlik okuması üzerinde durulduğu göze çarpmaktadır. Bunlar ise eleştirel güvenlik çalışmaları ve post-yapısalcı yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmayı değerli hale getiren dinamik ise sonuç bölümünde eleştirel yaklaşımlar için alternatif bir perspektif gündeme getirmesidir.

Sonuç olarak 2021 yılında Nobel Yayınevi tarafından okuyucuların beğenisine sunulan Uluslararası Güvenliğe Giriş kitabı şüphesiz Eminoğlu ve Ülgül'ün editörlükleri ve katkısı bulunan yazarların çalışmalarıyla bir bütün olarak literatüre ciddi ölçekte olumlu katkı yapacak temel başvuru kaynakları arasında yer alacak potansiyelindedir. Zaman içerisinde bu çalışmanın gerek uluslararası ilişkiler lisans ve lisans üstü gerekse alanla yakından ilgilenenler için temel bir kılavuz ya da başucu kaynak haline dönüşebileceği tartışmasızdır. Uluslararası güvenlikle ilişkili olarak güncel meselelere yer vermesi kitaba ilişkin nitelik ve potansiyelin en önemli nedenlerindedir. Bununla birlikte konuların sadece teorik perspektiften ele alınmaması ve pratik bağlamında son dönemde karşılaşılan güncel hadiselerle harmanlanarak karmaşıklıkların daha anlaşılır hale getirilmesinin de katkısı büyüktür. Dolayısıyla büyük emeklerin bir yansıması olarak karşımıza çıkan bu eserin, uluslararası ilişkiler disiplini literatürünün ağırlığını taşıyacak özgünlük ve dinamizme sahip olduğu iddia edilebilir.

Dergi Yayın İlkeleri / Journal Publication Principles

- Dergiye gönderilen çalışmalar bilimsel ve özgün olmalıdır.
- Kongre, sempozyum vb. bilimsel etkinliklerde sunulmuş ancak yayınlanmamış olan çalışmalar, belirtmek şartı ile dergide yayınlanabilir.
- Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen çalışmalar daha önce başka bir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır.
- Makalelerde yazar unvanları, isimleri, kurumları, bölümleri ve e-mail bilgileri çalışmanın en başında ayrı bir sayfada gönderilmeli ve sorumlu yazar belirtilmelidir.
- Makalenin tamamının 10.000 kelimeyi geçmemesine özen gösterilmelidir.
- Dergide yayınlanan makalelerin gönderim ve kabul tarihleri makalelerin ilk sayfasının altında gösterilir.

Yazım Kuralları / Spelling Rules

Tüm makaleler, A4 kâğıdı (210 x 297 mm) boyutunda her kenardan 2,5 cm boşluk bırakılarak, Microsoft Word yazılım programı kullanılarak yazılmalıdır.

Yazı karakteri Times New Roman; çalışmanın adı (Türkçe/İngilizce) 14 punto, diğer bütün bölümleri 12 punto, 1.5 satır aralıklı iki yana yaslanmış olmalıdır. Paragraflarda girinti bölümünde ilk satır seçeneği seçilmeli ve 1,25 cm olmalıdır.

Makalelerde sayfa numarası olmamalıdır.

Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığının, ilk harfleri büyük, koyu ve sayfaya ortalanmış olarak yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce başlıkların 16 kelimeyi aşmamalıdır.

İngilizce çalışmalarda Türkçe; Türkçe çalışmalarda ise, İngilizce özet yer almalıdır. Özet/abstract 250 kelimeyi aşmamalı ve iki yana yaslı olmalıdır. Özet/abstract başlıklarının altında en az 3 en fazla 5 anahtar kelime/keywords bulunmalıdır.

Giriş bölümünden itibaren bütün bölümler numaralandırılmalıdır. Numaralandırma 1., 1.1. 1.2, 1.3., şeklinde olmalı ve girinti bulunmamalıdır.

Tablo ve şekiller gerektiğinde 8 puntoya kadar düşürülerek tek sayfaya ortalarak sığdırılmalıdır. Tek sayfaya sığmayan tablo ve şekiller ek olarak çalışmanın en sonunda gösterilmelidir. Metin kısmındaki tabloların kaynakları tablo ve şekil altında verilmelidir. Tablo ve Şekillerin numaraları kendi içerisinde sıralanmalı ve başlıklar tablonun üstünde, şeklin altında yer almalıdır. Tablo ve Şekil başlıklarının yalnızca ilk kelimesi büyük harfle başlamalı ve ortalanmalıdır.

Kaynaklar, “KAYNAKÇA” ismi ile sonuç bölümünden sonra ve eklerden önce alfabetik olarak numaralandırılmadan sıralanmalıdır.

Metin içi atıflarda ve kaynakçanın yazımında APA 7 stili kullanılmalıdır.

Referans Örnekleri

- Dergi makalesi

Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C., & Yelinek, J. (2019). Emotions in storybooks: A comparison of storybooks that represent ethnic and racial groups in the United States. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(3), 207- 217. <https://doi.org/10.1037/ppm0000185>

Alıntı gösterim şekilleri

(Grady vd., 2019)

Grady ve diğerleri (2019)

- Gazete Makalesi

Carey, B. (2019, Mart 22). Can we get better at forgetting? *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2019/03/22/health/memory-forgetting-psychology.html>

Harlan, C. (2013, Nisan 2). North Korea vows to restart shuttered nuclear reactor that can make bomb-grade plutonium. *The Washington Post*, A1, A4.

Stobbe, M. (2020, Ocak 8). Cancer death rate in U.S. sees largest one-year drop ever. *Chicago Tribune*.

Alıntı gösterim şekilleri

(Carey, 2019; Harlan, 2013; Stobbe, 2020)

Carey (2019), Harlan (2013), ve Stobbe (2020)

- Kitap

Jackson, L. M. (2019). *The psychology of prejudice: From attitudes to social action* (2. bs.). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000168-000>

Sapolsky, R. M. (2017). *Behave: The biology of humans at our best and worst*. Penguin Books.

Alıntı gösterim şekilleri

(Jackson, 2019; Sapolsky, 2017)

Jackson (2019) ve Sapolsky (2017)

- Editörlü Kitap

Kesharwani, P. (Ed.). (2020). *Nanotechnology based approaches for tuberculosis treatment*. Academic Press.

Torino, G. C., Rivera, D. P., Capodilupo, C. M., Nadal, K. L., & Sue, D. W. (Eds.). (2019). *Microaggression theory: Influence and implications*. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119466642>

Alıntı gösterim şekilleri

(Kesharwani, 2020; Torino vd., 2019)

Kesharwani (2020) ve Torino ve diğerleri (2019)

- Editörlü Yeniden Basılmış Kitap

Watson, J. B., & Rayner, R. (2013). Conditioned emotional reactions: The case of Little Albert (D. Webb, Ed.). CreateSpace Independent Publishing Platform. <http://a.co/06Se6Na> (Orijinal çalışma 1920 yılında yayınlanmıştır).

Alıntı gösterim şekilleri

(Watson & Rayner, 1920/2013)

Watson ve Rayner (1920/2013)

- Çok Ciltli Çalışmalarda Birkaç Bölüm

Harris, K. R., Graham, S., & Urdan T. (Eds.). (2012). APA educational psychology handbook (Cilt 1–3). American Psychological Association.

Alıntı gösterim şekilleri

(Harris vd., 2012)

Harris ve diğerleri (2012)

- Editörlü kitaplarda bölüm

Aron, L., Botella, M., & Lubart, T. (2019). Culinary arts: Talent and their development. R. F. Subotnik, P. Olszewski-Kubilius, & F. C. Worrell (Eds.), *The psychology of high performance: Developing human potential into domain-specific talent* (ss. 345–359). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000120-016>

Dillard, J. P. (2020). Currents in the study of persuasion. M. B. Oliver, A. A. Raney, & J. Bryant (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (4. bs., pp. 115–129). Routledge.

Alıntı gösterim şekilleri

(Aron vd., 2019; Dillard, 2020)

Aron ve diğerleri (2019) ve Dillard (2020)

- Basılı sözlük

American Psychological Association. (2015). Mood induction. *APA dictionary of psychology* (2. bs., s. 667).

Merriam-Webster. (2003). Litmus test. *Merriam-Webster's collegiate dictionary* (11. bs., s. 727).

Alıntı gösterim şekilleri

(American Psychological Association, 2015; Merriam-Webster, 2003)

American Psychological Association (2015) ve Merriam-Webster (2003)

- Devlet kurumu raporları

National Cancer Institute. (2019). Taking time: Support for people with cancer (NIH Yayın No. 18-2059). U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health. <https://www.cancer.gov/publications/patient-education/takingtime.pdf>

Alıntı gösterim şekilleri

(National Cancer Institute, 2019)

National Cancer Institute (2019)

- Yazar Raporları

Baral, P., Larsen, M., & Archer, M. (2019). Does money grow on trees? Restoration financing in Southeast Asia. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/does-money-grow-on-trees-restoring-financing-in-southeast-asia/>

Stuster, J., Adolf, J., Byrne, V., & Greene, M. (2018). Human exploration of Mars: Preliminary lists of crew tasks (Rapor No. NASA/CR-2018-220043). National Aeronautics and Space Administration. <https://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/20190001401.pdf>

Alıntı gösterim şekilleri

(Baral vd., 2019; Stuster vd., 2018)

Baral ve diğerleri (2019) ve Stuster ve diğerleri (2018)

- Bildiriler

Evans, A. C., Jr., Garbarino, J., Bocanegra, E., Kinscherff, R. T., & Márquez-Greene, N. (2019, Ağustos 8–11). Gun violence: An event on the power of community [Konferans sunumu]. APA 2019 Convention, Chicago, IL, United States. <https://convention.apa.org/2019-video>

Alıntı gösterim şekilleri

(Evans vd., 2019)

Evans ve diğerleri (2019)

- Bildiri Özetleri

Cacioppo, S. (2019, Nisan 25–28). Evolutionary theory of social connections: Past, present, and future [Konferans sunumu özeti]. Ninety-ninth annual convention of the Western Psychological Association, Pasadena, CA, United States. <https://westernpsych.org/wp-content/uploads/2019/04/WPA-Program-2019-Final-2.pdf>

Alıntı gösterim şekilleri

(Cacioppo, 2019)

Cacioppo (2019)

- Yayınlanmamış Tezler

Harris, L. (2014). Instructional leadership perceptions and practices of elementary school leaders [Yayınlanmamış doktora tezi]. University of Virginia.

Alıntı gösterim şekilleri

(Harris, 2014)

Harris (2014)

- Filmler

Fleming, V. (Yönetici). (1939). Gone with the wind [Film]. Selznick International Pictures; Metro-Goldwyn-Mayer.

Alıntı gösterim şekilleri

(Fleming, 1939)

Fleming (1939)

- YouTube videoları

Asian Boss. (2020, Haziran 5). World's leading vaccine expert fact-checks COVID-19 vaccine conspiracy: Stay curious #22 [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=WQdLDMLrYIA>

Harvard University. (2019, Ağustos 28). Soft robotic gripper for jellyfish [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=guRoWTYfxMs>

Alıntı gösterim şekilleri

(Asian Boss, 2020; Harvard University, 2019)

Asian Boss (2020) ve Harvard University (2019)

- Haber Web Sitesindeki Web Sayfası

Bologna, C. (2019, Ekim 31). Why some people with anxiety love watching horror movies. HuffPost. https://www.huffpost.com/entry/anxiety-love-watching-horror-movies_1_5d277587e4b02a5a5d57b59e

Roberts, N. (2020, Haziran 10). Trayvon Martin's mother, Sybrina Fulton, qualifies to run for elected office. BET News. <https://www.bet.com/news/national/2020/06/10/trayvon-martin-mother-sybrina-fulton-qualifies-for-office-florid.html>

Toner, K. (2020, Eylül 24). When Covid-19 hit, he turned his newspaper route into a lifeline for senior citizens. CNN. <https://www.cnn.com/2020/06/04/us/coronavirus-newspaper-deliveryman-groceries-senior-citizens-cnnheroes-trnd/index.html>

Alıntı gösterim şekilleri

(Bologna, 2019; Roberts, 2020; Toner, 2020)

Bologna (2019), Roberts (2020), ve Toner (2020)

Daha fazla bilgi için <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references> adresini ziyaret edebilirsiniz.

Makale Gönderimi / Submitting Articles

Makale gönderimi sadece internet üzerinden derginin web sayfasına yüklenmelidir. Makalenin gönderimi sonrasındaki bütün süreçler dergi web sayfasından yazarlar tarafından takip edilmelidir. Makale ile ilgili bütün düzeltmeler ve değişiklikler dergi web sayfası üzerinden yapılacaktır. İstenilen düzeltme ve değişiklikler 15 gün içinde yapılmazsa makale yayın sürecinden çıkarılacaktır.